

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

**Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un
vardarbības ģimenē gadījumiem,
to izplatību un dinamiku 2016.gadā**

**RĪGA
2018**

Saturs

Ievads.....	3
1. Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī	6
2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību	16
3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu.....	38
4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā.....	42
4.1. Vardarbība pret sievietēm	42
4.1.1. <i>Traumas vardarbības ģimenē dēļ</i>	42
4.1.2. <i>Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē</i>	48
4.1.3. <i>No vardarbības cietušo pilngadīgo personu rehabilitācija un vardarbību veikušu rehabilitācija</i>	69
4.2. No vardarbības ģimenē cietušie bērni.....	75
4.2.1. <i>Traumas vardarbības ģimenē dēļ</i>	75
4.2.2. <i>Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību pret nepilngadīgajiem</i> .	77
4.2.3. <i>Cietušo bērnu rehabilitācija</i>	87
5. Secinājumi	98

Ievads

Ikgadējais informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku Ministru kabinetā tiek iesniegts kopš 2010.gada atbilstoši Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.–2011.gadam¹, Rīcības plānā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.-2017.gadam īstenošanai 2012.-2014.gadam² un Rīcības plānā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.-2017.gadam īstenošanai 2016.-2017.gadam noteiktajam³. Pienākums dalībvalstīm apkopot datus par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem ir nostiprināts arī Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu⁴ (turpmāk - Stambulas konvencija) 11.pantā un Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvā 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI⁵ (turpmāk – Cietušo direktīva). Informatīvajā ziņojumā tiek iekļauti statistikas dati, vispārējs situācijas raksturojums pārskata periodā, kā arī valsts un pašvaldību iestāžu sniegtā informācija. Tādejādi kopš 2008.gada tiek uzkrāti vardarbības ģimenē problemātiku raksturojoši dati⁶.

Starptautiskajos dokumentos, pētījumos un dažādu valstu normatīvajos aktos vardarbība pret sievietēm ģimenē visai bieži tiek skatīta kā viens no vardarbības pret sievietēm veidiem, uzsverot, ka vardarbība ģimenē skar sievietes nesamērīgi vairāk kā vīriešus. Vardarbība ģimenē pret partneri⁷ bieži

¹ Apstiprināta ar Ministru kabineta 2008.gada 18.jūnija rīkojumu Nr.343

² Apstiprināts ar Ministru kabineta 2012.gada 7.decembra rīkojumu Nr.584

³ Apstiprināts ar Ministru kabineta 2016.gada 3.februāra rīkojumu Nr. 115

⁴ http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/ep_konvencija1.pdf

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&qid=1412160198883&from=LV>.

Sk. arī pētījumus „An analysis of the Victims’ Rights Directive from a gender perspective”, <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0115698enn.pdf> un “Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims”

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-victims-crime-eu-support_en_0.pdf

⁶ Līdz šim sagatavoti: Starpposma informatīvais ziņojums par Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam iekļauto pasākumu izpildi (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2010.gada 7.maijā); Informatīvais ziņojums par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam 1.1. uzdevuma izpildi 2010.gadā (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2011.gada 29.jūlijā); Gala informatīvais ziņojums par Programmas vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.-2011.gadam izpildi (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2012.gada 12.jūlijā); Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2012.gadā (pieņemts zināšanai Ministru kabinetā 2013.gada 26.novembrī); Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2013.gadā (pieņemts zināšanai 2015.gada 7.janvārī); Informatīvais ziņojums „Par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2014.gadā” (pieņemts zināšanai 2016.gada 22.martā); Informatīvais ziņojums „Par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2015.gadā” (pieņemts zināšanai 2017.gada 17.janvārī).

<http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4167>

⁷ Neskatoties uz to, ka Latvijas normatīvajos aktos netiek lietots vārds “partneris”, bet gan “persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”, vairākas institūcijas, piemēram, SPKC un IeM IC, savās datu bāzēs lieto vārdu „partneris”. Arī šajā ziņojumā tiek lietots vārds „partneris”, „kopdzīves partneris” vai „kopdzīvē esošās LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

vien ir saistīta ar vardarbību pret bērniem. Pieaug pierādījumu skaits, kas parāda, ka vienā ģimenē vienlaicīgi var izpausties dažādas vardarbības formas un ka vienas vardarbības formas esamība kādā ģimenē rada risku tam, ka šajā ģimenē parādīsies arī citas vardarbības formas.

Tādēļ šajā ziņojumā tiek apkopoti Latvijai saistošie starptautiskie dokumenti, kā arī pētījumi un pieejamie statistikas dati par šīm bieži vien savstarpēji saistītām parādībām: vardarbību ģimenē, vardarbību pret sievietēm, vardarbību pret bērniem.

Terminoloģija

Kaut gan Latvijā biežāk lieto terminu „vardarbība ģimenē”, tas ir saistīts un daļēji arī pārklājas ar terminu „vardarbība pret sievietēm” un terminu „ar dzimumu saistītu vardarbību pret sievietēm” (*gender-based violence against women*). Līdzīgi kā ar citiem terminiem, eksistē dažādas definīcijas, kas nedaudz atšķiras dažādos dokumentos un atspoguļo izpratnes attīstību laika gaitā.

Vardarbība pret sievietēm - jebkurš ar dzimumu saistīts vardarbības akts (*any act of gender-based violence*), kas nodara vai var nodarīt fiziskas, seksuālas vai psiholoģiskas ciešanas vai zaudējumus sievietēm.

Definīcija saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) deklarāciju par vardarbības pret sievietēm mazināšanu (1993)⁸. Deklarācijā tiek skaidrots, ka vardarbība pret sievietēm ietver, bet neaprobežojas ar, vardarbību ģimenē (tai skaitā sišana, seksuāla vardarbība pret meitenēm ģimenēs, sievas izvarošana, sieviešu dzimumorgānu kropļošana un citas tradicionālas prakses) un sabiedrībā (tai skaitā izvarošanas, seksuāla uzņēmšanās darbā, cilvēktirdzniecība un piespiešana nodarboties ar prostitūciju), kā arī darbības, ko pieļauj vai veic valsts.

Ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm (*gender-based violence against women*) - ir vardarbība, kas vērsta pret sievieti tāpēc, ka viņa ir sieviete, vai vardarbība, kura nesamērīgi skar sievietes.

Definīcija saskaņā ar Stambulas konvenciju. Stambulas konvencijas paskaidrojošajā ziņojumā skaidrots, ka šāda vardarbība atšķiras no citiem vardarbības veidiem ar to, ka vardarbības upura dzimums ir galvenais iemesls vardarbības aktiem. Proti, ar dzimumu saistīta vardarbība attiecas uz jebkādu kaitējumu, kas tiek nodarīts sievietei un kas ir gan iemesls, gan sekas sieviešu un vīriešu varas nevienlīdzīgam sadalījumam, kura pamatā ir starp sievietēm un vīriešiem saskatītās atšķirības, kas novedušas sievietes pakļautības stāvoklī gan privātajā, gan sabiedriskajā dzīvē. Šāda veida vardarbība ir dziļi iesakņojusies

personas” kā sinonīmi normatīvajos aktos lietotajam jēdzienam „persona, ar kuru ir vai ir bijušas laulāto attiecības”.

⁸ <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

sociālajās un kultūras sistēmās, normās un vērtībās, kas valda sabiedrībā, un to bieži sekmē noliegšanas un klusēšanas kultūra.

Vardarbība ģimenē (domestic violence) - apzīmē visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības aktus, kas notiek ģimenē vai mājās, vai starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai partneriem neatkarīgi no tā, vai vardarbības izdarītājs dzīvo vai ir dzīvojis vienā dzīvesvietā ar vardarbības upuri.

Definīcija saskaņā ar Stambulas konvenciju. Konvencijas paskaidrojošajā ziņojumā skaidrots, ka vardarbību ģimenē var iedalīt galvenokārt divos vardarbības veidos: vardarbība starp intīmo attiecību partneriem, kas notiek starp esošajiem vai bijušajiem laulātajiem vai partneriem, un vardarbība starp dažādu paaudžu pārstāvjiem, kura parasti notiek starp vecākiem un bērniem. Šī definīcija ir dzimumneitrāla, un tā attiecas uz abu dzimumu vardarbības upuriem un vardarbības izdarītājiem.

Vardarbība dzimuma dēļ (gender-based violence) - vardarbība, kas ir vērsta pret personu minētās personas dzimuma, dzimumidentitātes vai dzimuma izpausmes dēļ vai kas nesamērīgā pārsvarā skar konkrēta dzimuma personas. Vardarbību dzimuma dēļ saprot kā diskriminācijas veidu un cietušā pamatbrīvību pārkāpumu, un tā aptver vardarbību tuvās attiecībās, seksuālu vardarbību (tostarp izvarošanu, vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu un uzmākšanos), cilvēku tirdzniecību, verdzību, kā arī dažādu kaitējošu darbību veidus, piemēram, piespiedu laulības, sieviešu dzimumorgānu kropļošanu un tā dēvētos “goda aizstāvības” noziegumus.

Šī definīcija ietverta Cietušo direktīvas 17.apsvērumā sniegtajā skaidrojumā.

Vardarbība tuvās attiecībās (violence in close relationships) - „Ja vardarbība ir veikta tuvās attiecībās, to ir veikusi persona, kas ir pašreizējais vai bijušais laulātais vai partneris, vai kāds cits cietušā ģimenes loceklis, neatkarīgi no tā, vai likumpārkāpējam ir vai ir bijusi kopīga ģimenes saimniecība ar cietušo. Šāda vardarbība varētu aptvert fizisku, seksuālu, psiholoģisku vai ekonomisku vardarbību, un tās rezultātā varētu rasties fizisks, garīgs vai emocionāls kaitējums vai ekonomisks zaudējums. Vardarbība tuvās attiecībās ir nopietna un bieži vien slēpta sociāla problēma, kas varētu izraisīt sistemātisku psiholoģisku un fizisku kaitējumu ar nopietnām sekām, jo likumpārkāpējs ir persona, uz kuru cietušajam vajadzētu varēt paļauties. Šāda veida vardarbība nesamērīgā pārsvarā skar sievietes, un stāvoklis var būt daudz sliktāks, ja sieviete no likumpārkāpēja ir atkarīga ekonomiski, sociāli vai saistībā ar viņas uzturēšanās tiesībām”.

Šis ir Cietušo direktīvas 18.apsvērumā ietvertais skaidrojums.

Kopumā, „vardarbības pret sievietēm” definīcijās tiek uzsvērts, ka šis vardarbības veids ir saistīts ar dzimumu un apspoguļo vēsturiski izveidojušos varas nevienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem. Ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm iekļauj tādas vardarbības formas kā vardarbība tuvās attiecībās, seksuāla vardarbība (tai skaitā izvarošanu un seksuāla rakstura aizskārumus), psiholoģiska un ekonomiska vardarbība, cilvēktirdzniecība, piespiedu prostitūcija, verdzība, dažādas kaitīgas prakšu formas, tai skaitā bērnu un/ vai piespiedu laulības, sieviešu dzimumorgānu kropļošana, noziegumi, kas veikti tā saucamā goda dēļ, piespiedu aborts, piespiedu grūtniecība un piespiedu sterilizācija⁹.

Vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm problemātikas kontekstā starptautiskajos dokumentos un pētījumos tiek skatīti arī vardarbības pret bērniem dažādie aspekti – tiek runāts gan par bērniem kā vardarbības ģimenē upuriem, tai skaitā bērniem, kas ir vardarbības ģimenē liecinieki, gan par vardarbību, kas vērsta īpaši pret meitenēm, ņemot vērā daudzās valstīs pastāvošo atšķirīgo attieksmi pret meitenēm un atšķirīgās meiteņu iespējas vietējās sabiedrībās.

Vardarbība pret bērnu - visas fiziskas vai psiholoģiskas vardarbības formas, miesas bojājumi vai nežēlīga, nevērīga vai nolaidīga izturēšanās, cietsirdīga izturēšanās vai ekspluatācija, tostarp seksuāla vardarbība. Bērni var ciest no vecāku vai likumisko pārstāvju vardarbības un/ vai citām personām, pret kuriem primārais aprūpētājs neaizsargā (piemēram, kaimiņi, vienaudži, svešinieki). Tāpat bērniem ir risks ciest no vardarbības dažādās iestādēs, kur speciālisti bieži ļaunprātīgi izmantojuši savu varu pār bērniem, piemēram, skolās, aprūpes iestādēs, policijas iecirkņos vai tiesībsargājošās iestādēs.

Definīcija saskaņā ar ANO Vispārējo komentāru Nr.13 (2011) Par bērna tiesībām uz dzīvi, brīvību no visām vardarbības formām¹⁰.

1. Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu aktualizācija starptautiskajā līmenī

Ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē saistītu problēmu analīzē un risināšanā ir iesaistītas dažādas starptautiskās organizācijas, tai skaitā, Eiropas Padome (turpmāk – EP) un ANO. Ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm izskaušana ir arī viens no Eiropas Savienības (turpmāk – ES) mērķiem. Šo organizāciju aktivitātes ir vērstas gan uz situācijas izpēti, veicot pētījumus un aptaujas, gan uz rekomendāciju gatavošanu, un arvien vairāk

⁹ <http://eige.europa.eu/rdc/thesaurus/terms/1154>

¹⁰ http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

pievēršoties tādiem risinājumiem kā starptautisko līgumu izstrāde un juridiski saistošie dokumenti.

ANO dokumenti

ANO dokumentu ietvars balstās uz Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (pieņemta 1979.gadā), Deklarāciju par vardarbības pret sievietēm mazināšanu (1993) un vairākām Komitejas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu vispārējām rekomendācijām (rekomendācijas Nr. 19 un rekomendācija Nr. 35¹¹). Kopš 1994.gada darbojas ANO speciālais ziņotājs par vardarbību pret sievietēm¹². Vardarbības pret sievietēm problemātikā ir iesaistītas vairākas ANO iestādes, tai skaitā, Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja (CEDAW), Spīdzināšanas novēršanas komiteja, Pasaules Veselības organizācija, Starptautiskais Bērnu fonds (UNICEF), Eiropas ekonomiskā komisija (UNECE).

2013.gada 15.martā ANO sieviešu statusa komisijas 57.sesijā tika pieņemti Saskaņotie secinājumi par visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm izskaušanu un novēršanu¹³.

2014.gada 18.decebrī ANO Ģenerālajā asamblejā pieņemta rezolūcija 69/147, lai pastiprinātu pūles visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm izskaušanai¹⁴. Rezolūcijā uzsvērts, ka dalībvalstīm ir pienākums visos līmeņos veicināt un aizsargāt visu cilvēku, tai skaitā sieviešu un meiteņu, cilvēktiesības un pamatbrīvības, un pielikt visas nepieciešamas pūles, lai novērstu, izmeklētu, sodītu un sauktu pie atbildības vardarbības pret sievietēm veicējus, lai mazinātu nesodāmības sajutu un nodrošinātu atbilstošu palīdzību cietušajiem.

2015. gada 9. martā ANO Sieviešu statusa komisijas 59. sesijas laikā tika pieņemta politiskā deklarācija, ar kuru ANO dalībvalstis apņemas pilnībā ieviest Pekinas deklarāciju un rīcības programmu līdz 2030. gadam un aicina nodrošināt, lai sievietes un meitenes varētu pilnībā un vienlīdzīgi īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, panākt dzimumu līdztiesību un nodrošināt vienlīdzīgas iespējas sievietēm un meitenēm visā dzīves ciklā.

2015.gada 25.septembrī ANO Ilgtspējīgas attīstības samitā tika pieņemti 17 jauni Ilgtspējīgas attīstības mērķi¹⁵, kuri attiecas uz visām ANO dalībvalstīm, neatkarīgi no attīstības līmeņa, un kuri jāsasniedz līdz 2030. gadam. To vidū 5.mērķis paredz sasniegt dzimumu līdztiesību un nodrošināt tiesības un iespējas visām sievietēm un meitenēm. Dzimumu līdztiesība cita starpā nozīmē izbeigt

¹¹ <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/index.html>

¹² <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>

¹³

http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_agreed_conclusions_advance_unedited_version_18_March_2013.pdf

¹⁴ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/704/92/PDF/N1470492.pdf?OpenElement>

¹⁵ <https://sustainabledevelopment.un.org/topics>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

visas diskriminācijas formas un vardarbības veidus pret sievietēm un meitenēm; novērst tradicionālas kaitīgas prakses kā agrīnas un piespiedu laulības un sieviešu dzimumorgānu kropļošana; nodrošināt sieviešu dalību politiskajos, ekonomiskajos un citos sociālajos procesos. Jaunajā ilgtspējīgas attīstības ietvarā dzimumu līdztiesība tiek akcentēta arī kā horizontāla prioritāte, un kā priekšnoteikums un veicinošs apstāklis citu mērķu sasniegšanai.

2014.gada 14.maijā Pasaules Veselības organizācijas (turpmāk – PVO) sešdesmit septītajā Pasaules veselības asamblejas sesijā tika apstiprināta rezolūcija WHA67.15 „Stiprināt veselības sistēmas lomu, vēršoties pret vardarbību, īpaši pret sievietēm un meitenēm, un pret bērniem”¹⁶. Rezolūcijā dalībvalstis ir aicinātas stiprināt veselības sektora lomu, vēršoties pret vardarbību, īpaši vardarbību pret sievietēm un meitenēm, un bērniem.

Tāpat PVO ir izstrādājusi un 2016.gada 28.maijā 69. PVO asamblejā tika apstiprināts Globālais rīcības plāns, lai stiprinātu veselības aprūpes sistēmas lomu, reaģējot uz starppersonu vardarbību, it īpaši pret sievietēm un meitenēm, un pret bērniem¹⁷.

*ANO speciālā ziņotāja par vardarbību pret sievietēm, tās cēloņiem un sekām ziņojumi*¹⁸

Ikgadējā ziņojumā (2015) apskatītas trīs reģionālas cilvēktiesību sistēmas – Āfrikas, Amerikas un Eiropas reģionu izstrādātie un saistošie instrumenti sieviešu cilvēktiesību aizsardzībai, tai skaitā Stambulas konvencija un Visamerikas konvencija vardarbības pret sievietēm novēršanai, sodīšanai un izskaušanai (Belém do Pará konvencija). Ziņojumā aicināts izvērtēt iespēju izveidot saistošu ANO instrumentu vardarbības pret sievietēm un meitenēm jomā un īpašu uzraudzības institūciju. Šāda instrumenta izveide nodrošinātu dalībvalstu atbildību pret tiesiski saistošajiem standartiem, kā arī nodrošinātu tiesisku rāmi sieviešu un meiteņu aizsardzībai visā pasaulē.

2016.gada ziņojumā iezīmēta starptautisko normu un reģionālu cilvēktiesību standartu vardarbības pret sievietēm jomā ieviešanas problemātika. Ziņojumā (37.punkts) uzsvērts, ka miera laikos vardarbība notiek gan publiskajā, gan privātajā sfērā, tai skaitā ģimenē, kopienā, valsts iestādēs un transnacionālajā līmenī. Šāda vardarbība biežāk izplatīta sabiedrībās, kur nostiprinājušās patriarhālas dzimumlomas un kur sociālas un kultūras normas sekmē to, ka tiek pieļauta vardarbība pret sievietēm un meitenēm, vai kur nacionālajos normatīvajos aktos ir iekļauti formāli vai diskriminējoši nosacījumi un kur nav īpašu pasākumu, lai vērstos vai novērstu vardarbību pret sievietēm. Konflikta vai pēckonflikta situācijas bieži saasina esošo diskrimināciju vai rada

¹⁶ Strengthening the role of the health system in addressing violence, in particular against women and girls, and against children http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA67/A67_R15-en.pdf

¹⁷ <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/action-plan-endorsement/en/>;

http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_R5-en.pdf;

http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_9-en.pdf?ua=1

¹⁸ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/AnnualReports.aspx>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

jaunas vardarbības formas pret sievietēm, kas jau atrodas ievainojamā situācijā, piemēram, izvarošana, sakropļošana, nolaupīšana, piespiedu laulības ar bruņotiem karotājiem (paverdzināšana), spīdzināšana vai citi cietsirdīgas apiešanās veidi.

2017.gada ziņojumā īpaša uzmanība pievērsta krīžu centru pieejamībai un pagaidu aizsardzības pret vardarbību regulējumam. Balstoties uz ANO izstrādāto „Rokasgrāmatu par normatīvo aktu izstrādi vardarbības pret sievietēm novēršanai”¹⁹, ziņotājs uzsver, ka, cienot cietušās lemtspēju, tomēr citām iesaistītām pusēm - valsts institūcijām, ģimenes locekļiem un iesaistītiem speciālistiem - jābūt iespējai lūgt piemērot lēmumu par pagaidu aizsardzību (89.punkts). Arī tiesu prakse ir attīstījusies tādā virzienā, ka iespējai lūgt pagaidu aizsardzību būtu jābūt ne tikai apdraudētai sievietei (sk., piemēram, Opuz v. Turkey, para. 148). Tāpat ziņotājs norāda, ka viena no būtiskākajām problēmām, lemjot par aizsardzības pasākumu piemērošanu un vardarbības sodīšanu, ir riska menedžmenta un letalitātes riska izvērtējuma trūkums, ko veiktu policijas un citi atbilstoši speciālisti (95.punkts). Tādēļ dalībvalstīm ir jānodrošina, ka policisti un citi speciālisti veic letalitātes riska novērtēšanu, izvērtē situācijas nopietnību un atkārtotas vardarbības risku, lai nodrošinātu riska vadību, drošību un atbalstu cietušajam (103.punkts). Ziņotājs secina, ka ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm eksistēšanas noturība, pat valstīs, kuras paziņojušas pret nulles toleranci pret sievietēm vērstu vardarbību, norāda, ka ar dzimumu saistīta vardarbība ir dziļi iesakņojusies mūsu pamatā vēl patriarhālajās sabiedrībās un tiek pieņemta kā „lietas, kas vienkārši šādi notiek”. Vardarbības pret sievietēm prevencija un izskaušana prasa transformāciju un visaptverošas, integrētas un koordinētas rīcības un normatīvo aktu ieviešanu, balstoties uz starptautiskajām un reģionālajām cilvēktiesību saistībām (100.punkts).

ANO speciālā ziņotāja pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās un sodīšanas veidiem ziņojums

Savā 2016.gada 5.janvāra ziņojumā²⁰ ANO speciālais ziņotājs pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās un sodīšanas veidiem šīs problēmas analizējis dzimumu perspektīvā, atzīstot, ka vēsturiski spīdzināšanas un cietsirdības apkarošana attīstījusies, pamatā reaģējot uz praksēm un situācijām, kas disproporcionāli ietekmē vīriešus.

Ziņojumā atzīts, ka ar dzimumu saistīta vardarbība var tikt veikta pret jebkuru personu tās dzimuma vai sociāli konstruēto dzimumlomu dēļ. Kaut gan sievietes, meitenes, lesbietes, geji, biseksuālas un transpersonas, seksuālas minoritātes un indivīdi, kas neatbilst konkrētai dzimtei, ir primārais mērķis,

¹⁹

<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf>, 48.lpp.

²⁰ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/000/97/PDF/G1600097.pdf?OpenElement>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

vīrieši un zēni arī var ciest no ar dzimumu saistītas vardarbības, tai skaitā no seksuālas vardarbības, kas sakņojas sociāli determinētajās lomās un gaidās. Ar dzimumu saistītie noziegumi var izpausties kā seksuāla vardarbība, fiziska vardarbība vai garīga mocīšana (7.punkts).

Vardarbība ģimenē var izraisīt smagas fiziskas vai garīgas sāpes un ciešanas un ir ar dzimumu saistīta diskriminācija, kas dažkārt tiek pielietota ar mērķi noskaidrot informāciju, kā sods vai iebiedēšana. Valstis starptautiski ir atbildīgas par spīdzināšanu, kad tās neievēro pienācīgas rūpības principu vienaldzības, bezdarbības vai tiesiskas pasivitātes dēļ, lai aizsargātu no šādas vardarbības, vai kad leģitimē vardarbību ģimenē (55.punkts).

Sabiedrības vienaldzība vai pat atbalsts sievietēm pakārtotam stāvoklim kopā ar eksistējošajiem diskriminējošajiem likumiem un valstu nespēju sodīt vardarbības veicējus un aizsargāt sievietes veido apstākļus, kuros sievietes var tikt pakļautas sistemātiskām fiziskām un garīgām ciešanām, neskatoties uz viņu šķietamu brīvību pretoties. Vardarbības ģimenē pieļaušana un iecietīga attieksme pret to, par ko liecina diskriminējoša tiesiska nespēja, īpaši nespēja izmeklēt un sodīt vardarbības veicēju, veido vidi, kas sekmē vardarbību ģimenē un liedz cietušajiem iespēju meklēt taisnīgumu, tādejādi veidojot ilgstošu valsts cilvēktiesību pārkāpumu (56.punkts).

Tādēļ viena no speciālā ziņotāja rekomendācijām ir, lai tiktu attīstītas un visos līmeņos ieviestas visaptverošas un koordinētas politikas un programmas, lai apkarotu ar dzimumu saistītu diskrimināciju un vardarbību, tai skaitā speciālistu apmācības, ņemot vērā dzimumu aspektu, un sabiedrības izglītošanas un informatīvas kampaņas (69.punkts).

Komitejas vardarbības pret sievietēm mazināšanai (CEDAW) Vispārējā rekomendācija Nr. 35

2017.gada 14.jūlijā ANO Komiteja vardarbības pret sievietēm mazināšanai pieņēma Vispārējo rekomendāciju Nr. 35 par ar dzimumu saistītu vardarbību pret sievietēm, kas papildina vispārējo rekomendāciju Nr. 19²¹.

Rekomendācijā atzīts, ka ar dzimumu saistīta vardarbība pret sievietēm stiprina izpratni, ka šī vardarbība ir drīzāk sociāla nevis individuāla problēma, kurai nepieciešami visaptveroši risinājumi, kas iet pāri atsevišķiem notikumiem un individuāliem vardarbības veicējiem un cietušajiem (9.punkts).

Sieviešu tiesības uz dzīvi brīvu no vardarbības ir saistītas ar citām cilvēktiesībām, tai skaitā tiesībām uz dzīvi, veselību, brīvību, drošību, tiesībām uz vienlīdzību un vienlīdzīgu aizsardzību ģimenē, brīvību no spīdzināšanas un cietsirdības, brīvību uz izpausmi, pārvietošanos, līdzdalību un sapulces brīvību (15.punkts).

Rekomendācijas 21. un 24.punktā uzsvērta dalībvalstu atbildība, ja vardarbība pret sievietēm notiek valsts vai valsts pārstāvju darbības vai

21

http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf
LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

bezdarbības dēļ, kā arī privātpersonu darbības vai bezdarbības dēļ, ja nav ievērots pienācīgas rūpības princips. Dalībvalstīm ir jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai mazinātu sieviešu diskrimināciju, ko veic persona, organizācija vai uzņēmums.

Prevencijas jomā (rekomendācijas 34. un 35.punktā) teikts, ka ir svarīgi pieņemt un ieviest efektīvus normatīvus un citus pasākumus, lai vērstos pret pamatcēloņiem ar dzimumu saistītai vardarbībai pret sievietēm, tai skaitā patriarhālajām attieksmēm un stereotipiem, nelīdztiesīgu attieksmi ģimenē un nevērību pret sieviešu civilajām, politiskajām, ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, kā arī veicināt sieviešu tiesību un iespēju paplašināšanu. Citā starpā pasākumiem jābūt vērīgiem uz dzimumu līdztiesību veicinoša satura integrāciju visās publiskās un privātās izglītības mācību programmās, sākot no agrīnas bērnības; tām jābūt vērīgām pret dzimumlomām, kas padarītas par stereotipiem, un jāveicina dzimumu līdztiesības un nediskriminācijas vērtība, ieskaitot nevardarbīgu vīrišķību, kā arī jānodrošina vecumam atbilstoša, uz pierādījumiem balstīta un zinātniski precīza vispusīga seksualitātes izglītība meitenēm un zēniem.

Aizsardzības jomā (rekomendācijas 40.punktā) atzīts, ka vardarbības veicēja vai iespējamā vardarbības veicēja tiesības vai prasības tiesvedības laikā vai pēc tās, tai skaitā, attiecībā uz īpašumu, privātumu, bērnu aizgādību, saskarsmi, saziņu un tikšanos jāskata kontekstā ar sieviešu un bērnu tiesībām uz dzīvi, fizisku, seksuālu un psiholoģisku integritāti un jāvadās pēc bērna labāko interešu principa.

Eiropas Padomes dokumenti

Stambulas konvencija ir pirmais visaptverošais, detalizētais un tiesiski saistošais instruments Eiropā, kas veltīts vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē problemātikai. Tā tika atvērta parakstīšanai 2011.gada 11.maijā un ir stājusies spēkā 2014.gada 1.augustā. Uz 2018.gada 26.martu konvenciju ir parakstījušas, to neratificējot, 16 Eiropas Padomes valstis, kā arī Eiropas Savienība, 29 Eiropas Padomes valstis konvenciju ratificējušas. Konvenciju ir parakstījušas visas Eiropas Savienības dalībvalstis, ratificējušas - 17²². Latvija konvenciju parakstīja 2016.gada 18.maijā.

ES dokumenti

Dzimumu līdztiesības veicināšana un diskriminācijas uz dzimuma pamata apkarošana ES valstīs ir viens no ES politikas mērķiem. Atšķirīgas attieksmes aizliegums ir vispārējs ES tiesību princips, kas ir īpaši uzsvērts ES dibināšanas

²² Konvenciju ratificēja 29 EP dalībvalstis: Albānija, Andora, Austrija, Beļģija, Bijusī Dienvidslāvijas Republika Maķedonija, Bosnija un Hercegovina, Dānija, Francija, Gruzija, Igaunija, Itālija, Kipra, Malta, Monako, Melnkalne, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Rumānija, San Marino, Serbija, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Zviedrija, Turcija, Vācija.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

līgumos, tiek vairākkārt nostiprināts dažādos normatīvajos aktos un politikas plānošanas dokumentos kopš 1990.gada.

Direktīvas

Kopš 2010.gada ES pastiprināti uzsver nepieciešamību vērsties pret ar dzimumu saistītu vardarbību un vardarbību pret bērniem. Šī problēma ir akcentēta vairākās direktīvās, tomēr tās attiecas tikai uz dažām no kompleksā vardarbības fenomena sfērām:

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 13.decembra direktīva 2011/99/ES par Eiropas aizsardzības rīkojumu²³;

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 13.decembra direktīva 2011/92/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI²⁴;

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI²⁵;

- Cietušo direktīva.

Eiropas Savienības Padomes secinājumi

Eiropas Savienības Padome ir pieņēmusi vairākus Padomes secinājumus par vardarbības pret sievietēm jautājumu:

- 2010.gada 8.martā apstiprināti *Padomes secinājumi par vardarbības pret sievietēm izskaušanu*²⁶;

- 2012.gada 6.decembrī apstiprināti *Padomes secinājumi „Pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošana un atbalsta pakalpojumu sniegšana no vardarbības ģimenē cietušajiem”*²⁷;

- 2014.gada 5.jūnijā apstiprināti *Padomes secinājumi „Visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm, tai skaitā sieviešu dzimumorgānu kropļošanu, novēršana un apkarošana”*²⁸;

- 2015.gada 26.maijā apstiprināti *Padomes secinājumi par dzimumu līdztiesību attīstības sadarbībā*²⁹.

- 2015.gada 26.oktobrī apstiprināti *Padomes secinājumi par Dzimumu līdztiesības rīcības plānu 2016.-2020.gadam*³⁰, kas nosaka konkrētus mērķus un indikatorus dzimumu līdztiesības sasniegšanai, sieviešu un meiteņu iespēju un

²³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN>

²⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=LV>

²⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&qid=1412159858663&from=LV>

²⁶ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/113226.pdf

²⁷ <http://www.cy2012.eu/index.php/en/file/EfusrOH182v2nxXo9+AUZw>

²⁸ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/jha/143103.pdf

²⁹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9242-2015-INIT/lv/pdf>

³⁰ http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/26-fac-conclusions-gender-development/LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

tiesību nodrošināšanai, kā arī jebkuras vardarbības pret sievietēm un meitenēm novēršanai partnervalstīs.

Eiropas Komisijas dokumenti

2015.gada decembrī Eiropas Komisija publicēja Stratēģisku apņemšanos dzimumu līdztiesības veicināšanai 2016.-2019.gadam³¹. Viena no piecām prioritārajām jomām ir ar dzimumu saistītas vardarbības apkarošana un cietušo atbalsts un aizsardzība. Šīs prioritātes ietvaros nospraustie mērķi ir: apkarot ar dzimumu saistītu vardarbību, aizsargāt un atbalstīt cietušos; uzlabot datu pieejamību, kvalitāti un uzticamību; veicināt izpratni, izmaiņas attieksmē un sekmēt prevenciju; uzlabot atbalstu cietušajiem un pieeju tiesību aizstāvībai; mazināt sieviešu dzimumorgānu kropļošanu (turpmāk – FGM, no ang. – *female genital mutilation*).

Eiropas Parlamenta dokumenti

Eiropas Parlaments (turpmāk – EP) vairākkārtīgi ir aicinājis ES Komisiju un dalībvalstis stiprināt pūles, lai apkarotu un novērstu vardarbību pret sievietēm:

- 2011.gada 18.martā pieņemts Ziņojums par prioritātēm un pamatnostādņu izklāstu jaunai ES politikai vardarbības pret sievietēm apkarošanai (2010/2209(INI))³²;

- 2014.gada 25.februārī tika pieņemta Eiropas Parlamenta Rezolūcija ar ieteikumiem Komisijai par vardarbības pret sievietēm apkarošanu³³;

- 2015.gada 9.jūnijā pieņemta rezolūcija par ES stratēģiju sieviešu un vīriešu līdztiesībai laikposmam pēc 2015.gada³⁴, kurā atzīts, ka vardarbība pret sievietēm, vai tā būtu fiziska, seksuāla vai psiholoģiska, ir nozīmīgs šķērslis sieviešu un vīriešu līdztiesībai un joprojām ir visizplatītākais cilvēktiesību pārkāpums, kas skar visus sabiedrības slāņus, tomēr ir viens no tādiem noziegumiem, par kuriem ziņo visretāk;

- 2016. gada 24. novembra rezolūcijā par ES pievienošanos Stambulas konvencijai par vardarbības pret sievietēm novēršanu un apkarošanu (2016/2966(RSP))³⁵ atzīts, ka vardarbība pret sievietēm pārāk bieži tiek uzskatīta par privātu problēmu un pret to izturas pārāk iecietīgi, tomēr faktiski

³¹ Strategic engagement for gender equality 2016-2019. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/160111_strategic_engagement_en.pdf

³² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0065+0+DOC+XML+V0//LV>

³³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0126+0+DOC+XML+V0//LV> Rezolūcija arī pausts: „Ņemot vērā sekas, kādas prostitūcija atstāj uz sieviešu fizisko un garīgo veselību, jo īpaši ja tā ir piespiedu prostitūcija un sieviešu tirdzniecība prostitūcijas nolūkā, var uzskatīt, ka prostitūcija ir pret sievietēm vērstas vardarbības veids”.

³⁴ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0218+0+DOC+XML+V0//LV>

³⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2016-0451+0+DOC+PDF+V0//LV>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

tas ir pamattiesību pārkāpums un smags noziegums, par ko ir jāpiemēro sods. Rezolūcijā uzsvērts, ka vardarbību pret sievietēm un ar dzimumu saistītu vardarbību nav iespējams izskaust ar vienreizēju intervences pasākumu, taču ir iespējams ievērojami uzlabot izpratni un mazināt šādu vardarbību un tās radītās sekas. Rezolūcijā vērsta uzmanība, ka tādu faktoru dēļ kā tautība, reliģija vai pārliecība, veselība, ģimenes stāvoklis, mājoklis, migrācijas statuss, vecums, invaliditāte, šķira, seksuālā orientācija, dzimuma identitāte un dzimuma izpausmes, sievietēm var būt īpašas vajadzības, viņas var būt vairāk pakļautas vairākkārtējai diskriminācijai un tādēļ viņām būtu jāpiešķir īpaša aizsardzība.

Tāpat rezolūcijā minēts, ka Stambulas konvencijas pamatā ir holistiska pieeja – tajā jautājumu par vardarbību pret sievietēm un meitenēm un ar dzimumu saistītu vardarbību risina no tādām dažādām perspektīvām kā novēršana, cīņa pret diskrimināciju, krimināltiesiski pasākumi nesodāmības novēršanai, cietušo aizsardzība un atbalsts viņiem, bērnu aizsardzība, sieviešu patvēruma meklētāju un bēgļu aizsardzība, kā arī labāka datu apkopošana; šāda pieeja nozīmē integrētas politikas pieņemšanu, apvienojot dažādu jomu pasākumus, kurus vada vairākas ieinteresētās personas (tiesu, policijas un sociālās iestādes, NVO, vietējās un reģionālās apvienības, valdības utt.) visos pārvaldības līmeņos. Vienlaikus rezolūcijā atgādināts, ka ES pievienošanās Stambulas konvencijai neatbrīvo dalībvalstis no konvencijas ratifikācijas valsts līmenī, tādēļ visas dalībvalstis, kas vēl nav ratificējušas Stambulas konvenciju, aicinātas to nekavējoties izdarīt.

- 2017. gada 12. septembra rezolūcijā par priekšlikumu Padomes lēmumam par ES pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (COM(2016)0109 – 2016/0062(NLE))³⁶ uzsvērts, ka ES dalībvalstīm ir jāatzīst, ka tiklīdz vardarbība ir notikusi, sabiedrība nav izpildījusi tās galveno un primāro uzdevumu - aizsargāt cietušo, un ir iespējams veikt tikai reaktīvus pasākumus, piemēram, atlīdzināt cietušajām personām un saukt vainīgos pie atbildības. Rezolūcijā EP aicina Komisiju un dalībvalstis paātrināt sarunas par Stambulas konvencijas ratifikāciju un īstenošanu, kā arī stingri nosodīt mēģinājumus atkāpties no jau veiktajiem pasākumiem Stambulas konvencijas īstenošanā un pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošanā.

- 2017. gada 26. oktobra rezolūcijā par seksuālās uzmākšanās un izmantošanas apkarošanu Eiropas Savienībā (2017/2897(RSP))³⁷ teikts, ka seksuāla uzmākšanās saskaņā ar ES tiesību aktos doto definīciju ir tad, “ja notiek jebkāda veida nevēlama vārdiska, nevērdiska vai fiziska seksuāla rakstura rīcība, kuras mērķis vai sekas ir kādas personas cieņas aizskaršana, jo īpaši, ja tā

³⁶ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0329+0+DOC+PDF+V0//LV>

³⁷ http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0417+0+DOC+XML+V0//LV#def_1_16

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

rada iebiedējošu, naidīgu, degradējošu, pazemojošu vai aizskarošu vidi”. Rezolūcijā atzīts, ka seksuāla uzmākšanās ir vardarbības pret sievietēm un meitenēm veids un ir visekstrēmākais joprojām pastāvošais diskriminācijas dzimuma dēļ veids; aptuveni 90 % no seksuālas uzmākšanās upuriem ir sievietes un aptuveni 10 % — vīrieši. Saskaņā ar ES Pamattiesību aģentūras (FRA) 2014. gada pētījumu „Vardarbība pret sievietēm” katra trešā sieviete dzīves laikā ir cietusi no fiziskas vai seksuālas vardarbības un līdz par 55 % sieviešu ES ir cietušas no seksuālas uzmākšanās. 32 % no visām cietušajām norādīja, ka pārkāpuma izdarītājs bijis priekšnieks, kolēģis vai klients. Tāpat pētījums parādīja, ka no seksuālas uzmākšanās ir cietušas 75 % sieviešu tajās profesijās, kur vajadzīga kvalifikācija, vai augstākā līmeņa vadības amatos; 61 % no pakalpojumu nozarē nodarbinātajām sievietēm ir cietušas no seksuālas uzmākšanās; 20 % jauno sieviešu (vecumā no 18 līdz 29 gadiem) ir cietušas no uzmākšanās tiešsaistē; katra desmitā sieviete ir saskārusies ar seksuālu uzmākšanos vai kļuvusi par upuri vajāšanai jauno tehnoloģiju vidē. Tādēļ Rezolūcijā Eiropas Parlaments stingri nosoda visu veidu seksuālu vardarbību un fizisku vai psiholoģisku uzmākšanos un pauž nožēlu par to, ka pret šiem nodarījumiem izturas pārāk iecietīgi, lai gan tie ir sistēmiski pamattiesību pārkāpumi un smagi noziegumi, par ko ir jāpiemēro sods. Vienlaikus EP rezolūcijā prasa efektīvi īstenot pašreizējo tiesisko regulējumu, kas vērsts pret seksuālu uzmākšanos un vardarbību, un mudina ES dalībvalstis, kā arī valsts un privātos uzņēmumus veikt turpmākus pasākumus, lai efektīvi novērstu un pārtrauktu seksuālu uzmākšanos darbavietā un citur; uzsver, ka būtu jāievēro īpašas juridiskas procedūras ar mērķi risināt seksuālas uzmākšanās gadījumu problēmu darbavietā.

Īsumā:

Latvijai saistošajos starptautiskajos dokumentos ir atzīts, ka vardarbība pret sievietēm ir sieviešu diskriminācija un cilvēktiesību pārkāpums un ka vardarbība pret sievietēm ir vēsturiski nevienlīdzīgu varas attiecību starp vīriešiem un sievietēm izpausme

Sieviešu un vīriešu līdztiesības *de jure* un *de facto* īstenošana ir galvenais veids kā novērst vardarbību pret sievietēm

Dzimumu līdztiesība cita starpā nozīmē izbeigt visas diskriminācijas formas un vardarbības veidus pret sievietēm un meitenēm

2. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību

Arvien vairāk apzinoties vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē nopietnību, pieaug arī pētījumu un pierādījumu skaits par tās negatīvo ietekmi uz visu sabiedrību kopumā.

Tiek veikti salīdzinoši pētījumi par vardarbības izplatību dažādās valstīs, pētījumi par vardarbības ilgtermiņa ietekmi uz veselību un ietekmi uz ekonomiku un attīstību. Tiek veikti gan pētījumi, kuru mērķis ir apzināt situāciju konkrētajā valstī, gan pētījumi, kuru mērķis ir apzināt vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm apmērus vairākās valstīs vai pasaules reģionos. Pieaug pierādījumu skaits, ka pastāv cieša saistība starp vardarbību pret sievietēm ģimenē un vardarbību pret bērniem, jo abas šīs vardarbības formas bieži vien notiek vienā māsasaimniecībā un vienas vardarbības formas esamība ģimenē bieži vien var novest pie tā, ka parādīsies arī citas³⁸. Pierādīts, ka vardarbībai pret sievietēm un vardarbībai pret bērniem ir līdzīgi riska faktori un sekas.

Pētījumi par vardarbību pret sievietēm

Globālais pētījums par slepkavībām (2013)

Pasaules mērogā veiktie pētījumi par slepkavībām³⁹ atklāj, ka slepkavību statistikā ir izteiktas atšķirības pēc dzimumiem. Kopējā tendence liecina, ka vīrieši paveic lielāku slepkavību daļu, no kā cieš gan vīrieši, gan sievietes. Kaut gan pasaulē kopumā lielākā daļa slepkavību upuru ir vīrieši, no saviem intīmajiem partneriem vai ģimenes locekļiem pārsvarā mirst sievietes. Tātad sievietēm ir lielāks risks tikt noslepkavotām no vistuvāko cilvēku puses. Turklāt atšķirībā no pārējiem slepkavību veidiem, kuru apmērs pasaulē katru gadu svārstās, no partneriem vai ģimenes locekļiem nogalināto sieviešu skaits ir samērā nemainīgs, saglabājot reģionālas atšķirības. Sievietes arī īpaši cieš no citiem slepkavību veidiem, kas ir pārsvarā vērsti uz sievietēm, bet nav saistīti ar vardarbību ģimenē, piemēram, no slepkavībām, kas saistītas ar seksuālu vardarbību.

³⁸ Sk., piemēram, <https://www3.aifs.gov.au/cfca/sites/default/files/slides.pdf> par vardarbības pret sievietēm ģimenē saistību ar vardarbību pret bērniem. Tiek norādīts, ka apm. 60% gadījumos vardarbība pret bērniem notiek māsasaimniecībās, kurās ir vardarbība pret citiem ģimenes locekļiem; cita starpā tie ir gadījumi, kad bērniem tiek apzināti nodarīts ļaunums, lai „darītu pāri” viņu mātei, un gadījumi, kad bērni tiek ievainoti uzbrukuma laikā mātei, piemēram, kad bērni mēģina iejaukties. Ir saistība arī starp vardarbību pret sievietēm ģimenē un seksuālu vardarbību pret bērniem, jo vardarbība pret nevardarbīgu pieaugušu palīdz noslēpt seksuālu vardarbību pret bērniem. Ģimenēs, kur notiek vardarbība pret sievieti, bērni bieži vien tiek pamesti novārtā, jo sieviete tiek ietekmēta arī finansiāli, kontrolēta un izolēta.

³⁹ Global Study on Homicide 2013, UN Office on Drugs and Crime http://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

PVO pētījums „Vardarbības pret sievietēm globāls un reģionāls novērtējums”(2013)

Vēl viens pētījums par vardarbību pret sievietēm ir PVO veiktais pētījums „Vardarbības pret sievietēm globāls un reģionāls novērtējums. Intīmo partneru vardarbības un nepartneru seksuālās vardarbības izplatība un ietekme uz veselību”,⁴⁰ kas tika publicēts 2013.gadā. Šis pētījums ir pirmais mēģinājums apkopot globālus un reģionālus datus par intīmo partneru vardarbības (turpmāk – IPV) un nepartneru seksuālās vardarbības izplatību, analizējot datus, kas iegūti vairākos iepriekšējos PVO reģionālajos pētījumos. Saskaņā ar iegūtajiem datiem katra trešā sieviete pasaulē savas dzīves laikā ir cietusi no partnera fiziskās un/vai seksuālās vardarbības vai nepartnera seksuālās vardarbības.

Pētījumā secināts, ka sievietes, kuras pārcietušas partnera fizisku vai seksuālu vardarbību, saskārās ar nopietnākām veselības problēmām (piemēram, ir lielāka iespēja, ka šīm sievietēm dzims bērni ar zemu dzimšanas svaru; šīs sievietes divas reizes biežāk pieņems lēmumu veikt abortu, cietīs no depresijas, utt.).

ES apsekojums „Vardarbība pret sievietēm - ES mēroga apsekojums” (2014)

2014.gada martā FRA publicēja pētījumu „Vardarbība pret sievietēm - ES mēroga apsekojums”⁴¹, kas veikts 28 ES valstīs. Pētījuma rezultāti liecina, ka fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā vidēji piedzīvojušas 22% sieviešu ES dalībvalstīs. Salīdzinot ar vidējiem ES rādītājiem, Latvijā vardarbības līmenis pret sievietēm ģimenēs ir augstāks. Fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā Latvijā piedzīvoja 32% sieviešu.

Vardarbības akti no partnera puses parasti atkārtojas vairākkārt un vardarbība izpaužas dažādos veidos. Pētījums apstiprināja, ka vardarbība ģimenē ir ilgstoša un bieži vien turpinās, arī sievietei šķiroties no partnera. Pusē no gadījumiem, kad sievietes aizgāja no sava partnera, vardarbība bija galvenais šķiršanās iemesls, bet vēl 19% gadījumu vardarbība sekmēja lēmumu izbeigt attiecības.

Pētījumā iegūtā informācija liecina, ka lielākā daļa vardarbībā cietušo sieviešu par pārdzīvoto neziņo ne policijai, ne cietušo atbalsta organizācijām. Tas nozīmē, ka vairākums sieviešu, kas ir cietušas no vardarbības, nenonāk tiesībsardzības sistēmas un citu dienestu redzeslokā.

PVO pētījums „Ziņojums par vardarbības novēršanas situāciju pasaulē, 2014”

Pētījumi arvien skaidrāk apliecina, ka vardarbīga uzvedība cilvēkos nav iedzimta, tā ir iemācīta socializācijas ietvaros un tādēļ, veicot mērķtiecīgus

⁴⁰ Global and Regional Estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>

⁴¹ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>; rezultāti ir pieejami arī latviski LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

profilakses un intervences pasākumus, vardarbīgu uzvedību var novērst un mazināt. Viens no šādiem pētījumiem ir PVO „Ziņojums par vardarbības novēršanas situāciju pasaulē, 2014”⁴². PVO pētīja gan letālu vardarbību, gan arī vardarbības neletālas sekas. Nāve ir tikai daļa no veselības un sociāla sloga, ko rada vardarbība. Sievietes, bērni un veci cilvēki lielākoties cieš no neletālas fiziskas, seksuālas un psiholoģiskas vardarbības.

Dažādiem vardarbības veidiem ir kopējie riska faktori. Piemēram, ekonomiska nevienlīdzība, pārmērīga alkohola lietošana un nepareiza bērnu audzināšana ir riska faktori cietsirdībai pret bērniem, jauniešu vardarbībai un partnera un seksuālai vardarbībai pret sievietēm. Bērniem, kuri ir pamesti novārtā, tiek fiziski sodīti vai pakļauti seksuālai vardarbībai, ir lielāks risks iesaistīties agresīvajā un antisociālajā uzvedībā vēlāk savā dzīvē. Tāpat vardarbības izplatību ietekmē sociālie faktori: vāja valdība, likumu neievērošana, kultūras, sociālas un dzimumu normas, bezdarbs, ienākumu nevienlīdzība un dzimumu nelīdztiesība, ātras sociālas pārmaiņas, ierobežotas iespējas izglītoties. Kopā šie faktori veido vardarbības izplatībai labvēlīgu klimatu.

Balstoties uz zinātniskajiem pierādījumiem, PVO ir identificējis septiņas vardarbības novēršanas stratēģijas. Šīs stratēģijas var potenciāli mazināt vairākus vardarbības veidus un samazināt varbūtību, ka indivīdi rīkosies agresīvi vai kļūs par vardarbības upuriem. Šīs stratēģijas ir: sekmēt drošas, uzticamas un stabilas vecāku un bērnu attiecības; attīstīt dzīves prasmes bērnos un jauniešos; samazināt alkohola pieejamību un pārmērīgu lietošanu; samazināt ieroču pieejamību; veicināt dzimumu līdztiesību, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm; mainīt kultūras un sociālās normas, kas normalizē vardarbību; identificēt cietušos, sniegt viņiem atbalstu un aprūpi.

PVO pētījums „Traumas un vardarbība. Fakti”(2014)

Vēl viens 2014.gadā publicētais PVO pētījums ir veltīts faktiem par traumām un vardarbību⁴³. Pētījumā norādīts, ka traumas ir iemesls 9% no visiem nāves gadījumiem pasaulē, kas ir 1,7 reizes vairāk nekā upuru skaits no HIV/AIDS, tuberkulozes un malārijas kopā. Nāves no infekcijas slimībām patlaban samazinās ātrāk nekā nāves no traumām un vardarbības. Pētījumā norādīts, ka no ievainojumiem un vardarbības vīrieši mirst gandrīz divas reizes vairāk. Turklāt desmitiem miljonu cilvēku cieš no traumām un vardarbības sekām, kuru ārstēšanai nepieciešama medicīniska palīdzība. Cietsirdībai pret bērniem, partnera vardarbībai un seksuālai vardarbībai ir it īpaši ļoti daudzas veselībai negatīvas sekas, kas parādās visas dzīves laikā. Partnera vardarbība un seksuāla vardarbība vairāk ietekmē sievietes. Pētījumā norādīts uz faktu, ka traumas un vardarbība ir novēršama.

⁴² http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/

⁴³ http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/149798/1/9789241508018_eng.pdf?ua=1&ua=1&ua=1

Eurobarometra speciālais ziņojums par dzimumu līdztiesību (2014)

Eurobarometra speciālajā ziņojumā par dzimumu līdztiesību⁴⁴ par dažādiem dzimumu līdztiesības aspektiem tika aptaujāti iedzīvotāji no visām ES valstīm.

Gandrīz visi eiropieši (94%) piekrīt, ka vīriešu un sieviešu līdztiesība ir pamattiesības un ka dzimumu nelīdztiesības mazināšana ir nepieciešama, lai veidotu taisnīgāku sabiedrību. Tomēr Latvijā, Polijā, Igaunijā un Lietuvā ir vismazākais respondentu skaits, kuri piekrīt tam, ka līdztiesība starp vīriešiem un sievietēm ir pamattiesības (LV – 87%, PL – 87%, EE – 84%; LT- 80%).

Respondentiem cita starpā tika jautāts, kuras dzimumu nelīdztiesības problēmas nepieciešams risināt visātrāk. Visbiežāk (vidēji 59% aptaujāto) eiropieši bija norādījuši, ka pēc iespējas ātrāk ir jārisina vardarbības pret sievietēm problēma.

Attieksme pret dzimumu līdztiesības jautājumiem Latvijas sabiedrībā (2014)

Lai noskaidrotu dzimumu līdztiesības situāciju Latvijā un tās attīstības dinamiku, 2014.gadā tika veikta Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju aptauja „Attieksme pret dzimumu līdztiesības jautājumiem sabiedrībā”⁴⁵. Šīs aptaujas rezultāti tika salīdzināti ar līdzīgas aptaujas datiem, kas veikta 2001.gadā. Rezultāti ļauj secināt, ka, salīdzinot ar laika periodu pirms 15 gadiem, praktiski nemainīgs ir palicis sabiedrības atbalsts viedoklim, ka dzimumu līdztiesība ģimenē ir iespējama – 2001.gadā atbalstu tam puda vairākums aptaujāto – 60,7%, bet 2014.gadā – 63,6% aptaujas dalībnieku. Tajā pašā laikā pētījums atklāj, ka piektā daļa aptaujas dalībnieku ir saskārušies ar dzimumu diskrimināciju sadzīves situācijās ģimenes dzīvē, uz ko biežāk norādījušas tieši sievietes (23,6%), savukārt vīrieši šādās situācijās ir nonākuši retāk (16,3%).

Pētījumi par kaitīgām tradicionālajām praksēm, tai skaitā sieviešu dzimumorgānu kropļošanu (2015)

Arvien vairāk uzmanības tiek pievērsts pret sievietēm vērstām kaitīgām tradicionālajām praksēm, tai skaitā FGM (sieviešu dzimumorgānu kropļošana, no ang. – *female genital mutilation*). Starptautiskajos tiesību aktos FGM ir atzīts par vardarbības pret sievietēm un vardarbības pret bērnu veidu, jo tas ir ANO Bērnu tiesību konvencijas un Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu pārkāpums. Kopumā pasaulē FGM ir pārcietušas vismaz 120 miljoni sieviešu un katru gadu šī procedūra tiek veikta vismaz 3 milj. sieviešu⁴⁶. Par FGM īpaša riska valstīs (valstis, kurās FGM tiek plaši izplatīta un praktizēta) tiek atzītas 29 Āfrikas, Tuvo Austrumu un Āzijas valstis. Eiropas Dzimumu

⁴⁴ Gender equality report. Special Eurobarometer 428, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_428_en.pdf

⁴⁵ http://www.sif.gov.lv/images/files/SIF/progress-lidzt/Dzimumu_lidztiesiba_Rezultatu_ataskaite_09.2014.pdf

⁴⁶ <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/fgm/en/>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

līdztiesības institūts (turpmāk - EIGE) veica vairākus pētījumus ar mērķi novērtēt sieviešu un meiteņu skaitu ES, kurām pastāv FGM risks⁴⁷.

Dzimumu līdztiesības indeksa ziņojums 2015

2015.gadā EIGE publicēja kārtējo Dzimumu līdztiesības indeksa ziņojumu⁴⁸. Dzimumu līdztiesības mērīšana ir neatņemama efektīvas politikas veidošanas sastāvdaļa, un tās mērķis ir izvērtēt dažādu politikas pasākumu ietekmi uz sievietēm un vīriešiem. Vardarbības pret sievietēm bloks dzimumu līdztiesības indeksā iekļauts kā pavadoša tēma, jo tā nefokusējas uz atšķirību mazināšanu starp vīriešiem un sievietēm, bet gan uz to, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm kopumā.

Pētījumā tika secināts, ka tajās valstīs, kur dzimumu līdztiesība ir augstāka, sievietes vairāk tiecas atklāt notikušo vardarbību. Mazāks reģistrēto vardarbības gadījumu skaits ne obligāti nozīmē to, ka vardarbības līmenis arī ir zemāks, bet drīzāk var nozīmēt, ka sabiedrības attieksme pret vardarbību pret sievietēm kavē ziņošanu par vardarbību. Vardarbība ģimenē tiek uzskatīta par mazāk pieņemamu tajās valstīs, kur dzimumu līdztiesība ir augstāka, un otrādi – jo lielāka iedzīvotāju daļa uzskata, ka vardarbība ģimenē ir pieņemama visos vai noteiktajos gadījumos, jo zemāka tajā dalībvalstī ir dzimumu līdztiesība. Pētījums parādīja, ka valstīs, kur dzimumu līdztiesības līmenis ir augstāks, cilvēki vairāk uzticas tiesībsargājošām iestādēm. Tajās valstīs, kur cilvēki vairāk uzticas tiesībsargājošām iestādēm, ir arī augstāks reģistrēto vardarbības gadījumu skaits.

Pekina+20: Ceturtais pārskats par Pekinas rīcības platformas ieviešanu ES dalībvalstīs (2015)

Pārskats⁴⁹ ir publicēts 2015.gadā un tajā apskatīts ES dalībvalstu progress, ieviešot Pekinas rīcības platformā ietvertos mērķus, tai skaitā mērķi attiecībā uz vardarbības pret sievietēm mazināšanu (*Area D*).

Vardarbības ģimenē novēršana: labo prakšu apkopojums (2015)

Pētījumā⁵⁰ apskatītas 759 dažādas metodes un instrumenti, ko ES dalībvalstīs izmanto vardarbības ģimenē novēršanai. Tiek skatīti labās prakses piemēri trijās jomās: par speciālistu apmācībām vardarbības ģimenē novēršanai; par sabiedrības izglītošanas kampaņām un atbalsta pasākumiem.

⁴⁷ Estimation of girls at risk of female genital mutilation in the European Union, 2015

http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0215093ENN_Web.pdf

Female genital mutilation in the European Union and Croatia, 2013 <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/female-genital-mutilation-european-union-and-croatia-report>

⁴⁸ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2015-measuring-gender-equality-european-union-2005-2012-report>

⁴⁹ <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0414886ENN.PDF>;

http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/D_MH0415022ENC.pdf

⁵⁰ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/preventing-domestic-violence-good-practices>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Pētījums „Attieksme pret vardarbību pret sievietēm ES” (2015)

Eiropas ekspertu tīkla par dzimumu līdztiesību (ENEGE) 2015.gadā veiktais pētījums atklāj, ka vardarbība pret sievietēm joprojām ir liela sociāla, sabiedrības veselības un cilvēktiesību problēma ES⁵¹. Pētījums aptvēra 40 aptaujas, kas tika veiktas 19 valstīs 5 gadu laikā, kopumā analizējot 85000 ES iedzīvotāju viedokļus – tostarp, Latvijas. Tika atklāts, ka salīdzinoši liels respondentu skaits (arī upuru vidū) uztvēra vardarbību kā normu, piemēram, aizvainojošu vārdu lietošana, sišana, kontrolēšana vai piespiedu sekss. Tas liecina, ka uzskati par to, ka vardarbība pret sievietēm ir normāla, joprojām pastāv.

Policijas darbinieku un kandidātu darbam Valsts policijā izpratne un attieksme pret vardarbību ģimenē (2015)

Lai noskaidrotu policijas darbinieku attieksmi pret vardarbību ģimenē, 2015.gadā Valsts policija veica pētījumu „Policijas darbinieku un kandidātu darbam Valsts policijā izpratne un attieksme pret vardarbību ģimenē”⁵². Pētījuma autori secinājuši, ka respondentu (gan ar pieredzi policijas darbā vai mācībās, gan bez tās) izpratne par vardarbības ģimenē specifisku un profesionālu policista rīcību šādos gadījumos ir ierobežota un nepietiekama. Abu grupu pētījuma respondenti profesionāli iesaistīties vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā traucē pastāvošie stereotipi par šo parādību, bezspēcības izjūta, konkrētas stratēģijas policijas darbam ar šādām situācijām trūkums.

Eurobarometra ziņojums: „Ar dzimumu saistīta vardarbība” (2016)

2010. un 2016. gadā *Eurobarometrs* veica ES iedzīvotāju aptaujas par ar dzimumu saistītu vardarbību⁵³. Šīs divas aptaujas, kurās lielākā daļa jautājumu atkārtojas, ļauj salīdzināt situāciju dažādās valstīs un tās izmaiņas sešu gadu periodā.

Latvijā, līdzās Rumānijai un Bulgārijai, ir vislielākais iedzīvotāju skaits, kuri uzskata, ka vardarbība ģimenē ir privāta lieta, un tā jārisina ģimenes lokā – šādi uzskata 31% iedzīvotāju. ES kopumā 15% respondentu piekrīt, ka vardarbība ģimene ir privāta lieta un tā jārisina ģimenes ietvaros. Sešu gadu laikā Latvijā nav mainījusies iedzīvotāju attieksme pret vardarbību pret sievietēm, un tikai 64% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka vardarbība ģimenē pret sievietēm ir nepieļaujama un tai vienmēr jābūt sodāmai. ES šādi uzskata vidēji 84% iedzīvotāju.

Eurobarometra 2016. gadā publicētās aptaujas dati parāda arī, ka Latvijā vēl joprojām gan pašiem cietušajiem, gan līdzcilvēkiem trūkst informācijas par

⁵¹ http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/documents/151125_attitudes_enege_report_en.pdf

⁵² http://www.lm.gov.lv/upload/prezentacija2/petijums_griskina.pdf

⁵³

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2115>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

to, kur vērsties pēc palīdzības šādos gadījumos – tikai puse no iedzīvotājiem (54%) kaut ko zina par atbalsta dienestiem sievietēm, kuras cietušas no vardarbības ģimenē.

Gandrīz ceturtdaļa (24%) respondentu ES valstīs pazīst kādu no ģimenes vai draugu loka, kas ir cietis no vardarbības ģimenē, 18% pazīst kādu no kaimiņiem vai tuvākas apkārtnes, 10% pazīst kādu darbā vai mācību vietā. Latvijā katrs piektais (20%) savu draugu vai ģimenes lokā pazīst sievieti, kas cietusi no vardarbības ģimenē un katrs trešais (36%) pazīst sievieti vai vīrieti savu kaimiņu vai tuvākajā apkārtnē, kas cietuši no vardarbības ģimenē.

Kaut gan respondenti Latvijā ir starp tiem, kuri bieži pazīst kādu no vardarbības ģimenē cietušajiem, tomēr salīdzinoši neliels skaits uzskata, ka vardarbība ģimenē ir izplatīta problēma.

*Pasaules ekonomikas foruma Globālais ziņojums par dzimumu nelīdztiesību (2017)*⁵⁴.

Pasaules ekonomikas forums ir starptautiska organizācija publiskas privātas partnerības veicināšanai. Globālā dzimumu nelīdztiesības indeksa ietvaros tiek mērītas četras jomas: ekonomiska līdzdalība un iespējas, sasniegumi izglītībā, veselība un izdzīvošana, politisko iespēju nodrošināšana. No 144 analizētajām valstīm Latvija tika ierindota 20.vietā. Ziņojumā norādīts, ka 2017.gadā Latvijā nav izteiktas nelīdztiesības izglītības un veselības jomās, tomēr politisko iespēju nodrošināšanas joma ir problemātiska, Latvijai ierindojoties 41.vietā. Raksturojot veselības jomu, atzīmēts, ka Latvijā ir normatīvie akti, kas attiecas uz vardarbības ģimenē problemātiku, un ka savas dzīves laikā 32% sieviešu ir cietušas no ar dzimumu saistītas vardarbības.

*Situācijas analīze par vardarbību pret sievietēm un meitenēm interneta vidē (2017)*⁵⁵

Organizācijas „Eiropas sieviešu lobijs” veica pētījumu, lai apzinātu kibervardarbības fenomenu. Ziņojumā uzsvērts, ka sievietes un meitenes tiek pakļautas dažādiem ar dzimumu saistītas vardarbības veidiem no dažādiem vardarbības veicējiem, tai skaitā, intīmajiem partneriem. Tā var būt naida runa, vajāšana, ņirgāšanās, draudi, neatļauta dalīšanās ar vizuālu materiālu. Digitālas iespējas var tikt izmantotas, lai ievilkto sievietes un meitenes prostitūcijā un pornogrāfijā. Vardarbības veicēji var būt gan radnieki un partneri vai bijušie partneri, skolas vai studiju biedri, organizētas noziedzības pārstāvji kā cilvēktirgotāji, pedofili.

Kibervardarbības izplatību raksturo šādi skaitļi:

- Eiropā 9 miljoni meiteņu līdz 15 gadu vecumam pieredzēja kādu kibervardarbības veidu⁵⁶;

⁵⁴ <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>

⁵⁵ https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_report_2017_for_web.pdf

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

- Saskaņā ar ANO ziņojumu, 73 % sieviešu ziņoja par aizskārumiem interneta vidē un 18% (apm. 9 miljoni sieviešu) – pieredzēja nopietnu vardarbību internetā⁵⁷;
- neskatoties uz strauji augošo sieviešu skaitu, kas pieredz vardarbību interneta vidē, tikai 26% tiesībsargājošo iestāžu 86 valstīs, kas tika pētītas, īsteno nepieciešamos pasākumus⁵⁸;
- 93% cietušo, kas cietuši no seksuālas vardarbības, kas saistīta ar video izplatīšanu (atriebības pornogrāfija), atzina, ka notikušais sagādāja nopietnas emocionālas ciešanas⁵⁹.

Kibervardarbība pret sievietēm un meitenēm (2017)⁶⁰

EIGE ziņojumā „Kibervardarbība pret sievietēm un meitenēm” pievēršas kibervardarbības pret sievietēm un meitenēm izpētei, jo kibervardarbība kļuvusi par pieaugošu globālu problēmu ar nozīmīgām sekām ekonomikai un sabiedrībai. Izpētes un datu trūkuma dēļ ES līmenī šobrīd nav iespējams kvantitatīvi novērtēt šīs parādības izplatību un ietekmi. Tomēr aizvien vairāk pierādījumu liecina, ka tā neproporcionāli vairāk ietekmē sievietes un meitenes, ar smagām sekām cietušo reālajā dzīvē.

Dzimumu līdztiesības indekss 2017: vardarbības pret sievietēm mērījumi⁶¹

Dzimumu līdztiesības indeksa mērījumu ietvaros EIGE veica situācijas analīzi vardarbības pret sievietēm izplatības jomā. Ziņojumā atzīts, ka vardarbība pret sievietēm ir daudz lielāka problēma nekā rāda statistika. Viena no divām sievietēm (47%), kas ir piedzīvojusi vardarbību, par to nebija teikusi nevienam, vai tā būtu policija, ārsti, draugi, kaimiņi vai kolēģi. Tādēļ vardarbība, par kuru tapis zināms, ir tikai daļa no realitātes.

Pētījuma ietvaros tika izveidota salīdzināmu vērtējumu skala, kas ļauj izmērīt vardarbības pret sievietēm apmērus ES un katrā dalībvalstī. Jauni dati netika apkopoti, bet tika izmantoti tie, kas bija pētnieku rīcībā. Vērtējumu skala sastāv no trīs apakšjomām: vardarbības pret sievietēm izplatība, smagums (vardarbības ietekme uz sieviešu dzīvi) un izpaušana (gatavība atklāt piedzīvoto). Pētījumā tika mērīts gan katrs no aspektiem atsevišķi, gan visas jomas kopā.

⁵⁶ UN Broadband Commission for Digital Development, “Cyber Violence Against Women and Girls: A World-Wide Wake-Up Call”, 2015,

http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf?v=1&d=20150924T154259

⁵⁷ UNWomen, “Urgent action needed to combat online violence against women and girls”, Press release, September 24, 2015, <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/cyber-violence-report-press-release>

⁵⁸ Turpat

⁵⁹ End Revenge Porn campaign, <https://www.cybercivilrights.org>

⁶⁰ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/cyber-violence-against-women-and-girls>

⁶¹ EIGE Gender Equality index 2017: Measurement framework of violence against women

<http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2017-measurement-framework-of-violence-against-women>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Vidējais ES vērtējums ir 27,5 no 100 (ar 1 apzīmēta situācija, kad vardarbība neeksistē; jo augstāks vērtējums, jo sliktāka situācija), kas parāda, ka fenomens ir izplatīts, smags un par to netiek ziņots. Dalībvalstu vērtējumi variē no 22,1 Polijā līdz 44,2 Bulgārijā. Bulgārijā augsts vērtējums lielākoties ir saistīts ar neziņošanu par vardarbību, kas ir trīs reizes augstāka nekā vidējais ES rādītājs (attiecīgi 48,6 un 14,3). Latvija seko uzreiz aiz Bulgārijas ar vērtējumu 38,2, Somija (FI) – ar vērtējumu 32,4, Luksemburga (LU) – 32,3, Dānija (DK) – 32,6.

Izplatības rādītāji: vidēji ES – 21,3; LV – 23,2; FI – 29,2; Zviedrija (SE) – 29,2; DK – 32,4. Jo augstāks ir apakšjomas rādītājs, jo lielāks ir vardarbības pret sievietēm apmērs. Izplatības apakšjomā tiek mērīta fiziska un/ vai seksuāla vardarbība, ko sievietes piedzīvoja savas dzīves laikā un pēdējo 12 mēnešu laikā, un ko veica partneri vai bijušie partneri, vai nepartneri (ģimenes locekļi, paziņas un darba kolēģi vai kāds nepazīstams).

Smaguma rādītāji: vidēji ES – 46,9; LV – 58,4; FI – 53,2; LU – 54,2; Bulgārija (BG) – 65,2. Smaguma apakšjomas rādītāji attēlo vardarbības intensitāti, kurai pakļautas sievietes, tai skaitā veselības traucējumus fiziskas un/ vai seksuālas vardarbības dēļ un vairākkārtēju pakļaušanu vardarbībai (t.i., varbūtība, ka sieviete cietīs no dažādu agresoru vardarbības personiskajā dzīvē, sociālajā vai profesionālajā jomā). ES kopumā gandrīz 70% sieviešu pārciestā vardarbība atstāja sekas uz fizisku vai psiholoģisku veselību, tai skaitā 74% gadījumos, kad vardarbīgs bija partneris, un 60% gadījumos, kad vardarbīgs bija nepartneris. Visās ES valstīs sievietēm, kuras vissmagāko vardarbības incidentu pārcieta no partnera vai bijušā partnera, bija lielāka negatīva ietekme uz veselību, nekā, ja agresors nebija partneris. 37% cietušo sieviešu ES valstīs savas dzīves laikā ir pieredzējušas vardarbību no dažādiem vardarbības veicējiem. Zviedrijā šis skaitlis sasniedz 49%. Latvijā 68% sieviešu cietušas no viena vardarbības veicēja, vairāk nekā no viena agresora – 32%.

Izpaušanas rādītāji: vidēji ES – 14,3; LV – 32,8; BG – 48,6, Grieķija (EL) – 22,1, Kipra (CY) – 20,8. Izpaušanas apakšjomā mēra to sieviešu daļu, kas pēdējo 12 mēnešu laikā ir piedzīvojušas fizisku un/ vai seksuālu vardarbību un nebija nevienam teikušas par visnopietnāko incidentu. Jo lielāks ir rādītājs šajā apakšjomā, jo slēptāks ir vardarbības pret sievietēm fenomens - mazāk sieviešu ir gatavas apspriest notikušo vardarbību ar cilvēkiem vai institūciju pārstāvjiem. Lielākajā dalībvalstu daļā sievietes biežāk izpauž vardarbību, kas notikusi no partnera puses, nekā no citu cilvēku puses. Latvijā par partnera vai bijušā partnera fizisku un/ vai seksuālu vardarbību nevienam nav teikušas 33% sieviešu, vidēji ES – 39%, savukārt par nepartnera vardarbību Latvijā nevienam nav teikušas 46% sieviešu, vidēji ES – 43% sieviešu.

Īsumā:

Kaut gan pasaulē kopumā lielāka daļa slepkavību upuri ir vīrieši, no saviem intīmajiem partneriem un ģimenes locekļiem pārsvarā mirst sievietes. Sievietēm ir lielāks risks būt noslepkavotām no tuvāko cilvēku puses

Vardarbība ģimenē vēl joprojām ir dominējoša, kaut gan bieži vien slēpta, vardarbības pret sievietēm forma, kas skar visu sociālo slāņu sievietes visā pasaulē

Katra trešā sieviete pasaulē savas dzīves laikā ir cietusi no partnera fiziskās un/ vai seksuālas vardarbības vai nepartnera seksuālas vardarbības

Eiropā 28% no visām slepkavībām ir intīmo partneru vai ģimenes locekļu paveiktas slepkavības

Vardarbība pret sievietēm ietekmē ne tikai tās cietušās, pret kurām tā ir vērstā, bet tai ir arī tālejošas sekas uz viņu bērniem, turklāt tai ir negatīva ietekme uz sabiedrību kā tādu

Lielāka daļa vardarbībā cietušo sieviešu par pārdzīvoto neziņo ne policijai, ne cietušo atbalsta organizācijām. Vairāk par piedzīvoto vardarbību ziņo tajās valstīs, kurās ir lielāka dzimumu līdztiesība

Vardarbība ir iemesls apmēram pusei no šķiršanas gadījumiem ES. No vardarbības cietušās sievietes divas reizes biežāk pieņem lēmumu veikt abortu

Latvijas iedzīvotājiem ir viens no augstākajiem tolerances līmeņiem ES valstu vidū, un sešu gadu laikā šī situācija nav mainījies

Pētījumi par vardarbību pret bērniem

Eiropas ziņojums par cietsirdīgas izturēšanās pret bērniem novēršanu (2013)

PVO pētījumā par vardarbību pret bērniem „Eiropas ziņojums par cietsirdīgas izturēšanās pret bērniem novēršanu”⁶² ir apskatīta situācija Eiropas reģionā,⁶³ secinot, ka: katru gadu vardarbīgas izturēšanās dēļ reģionā mirst apmēram 850 bērni līdz 15 gadu vecumam; vardarbīga izturēšanās ir izplatīta (no seksuālas vardarbības cieš 18 miljoni bērnu; no fiziskas vardarbības cieš 44 miljoni bērnu; no emocionālas vardarbības cieš 55 miljoni bērnu), bet tā bieži vien nenonāk bērnu tiesību aizsardzības iestāžu redzeslokā; seksuālas vardarbības izplatības procents ir 9,6% (13,4% meiteņu vidū un 5,7% zēnu vidū), fiziskas un emocionālas vardarbības izplatības apmērs ir attiecīgi 22,9% un 29,1%, bez būtiskām atšķirībām pēc dzimuma; vardarbīga izturēšanās noved pie fiziskas un psihiskas veselības problēmām un sociālajām sekām (kognitīvie traucējumi, depresija, gremošanas sistēmas traucējumi, uzvedības traucējumi, pašnāvības mēģinājumi un pašnāvības, narkotisko vielu lietošana, riskanta seksuāla uzvedība, aptaukošanās un citas neinfekcijas saslimstības), tā kļūst par šķērslī izglītības ieguvei un veiksmīgai nodarbinātībai.

Pētījumā ir arī norādīts, ka gadus jauni, vientuļie vecāki, ar zemu izglītības līmeni un zemiem ienākumiem ir vairāk tendēti uz cietsirdīgu izturēšanos pret saviem bērniem. Savukārt sabiedrības normas, kas attaisno bērnu fizisku sodīšanu, augsts ekonomiskās nevienlīdzības līmenis, stress, ko rada finanšu resursu nepietiekamība, kā arī nesakārtots tiesiskais regulējums arī ir riska faktori, kas palielina iespēju, ka bērns varētu ciest no cietsirdības.

Ziņojumā uzsvērts, ka cietsirdīga izturēšanās pret bērniem ir novēršama, turklāt profilakse dod lielāku ekonomisko efektivitāti kā darbs ar vardarbības radītajām sekām. Piemēram, ģimeņu apmeklēšanas (patronāžas) programmas un programmas vecāku iemaņu pilnveidošanai palīdz novērst cietsirdīgu izturēšanos pret bērniem. Šādas programmas ievērojami palīdz ietaupīt arī izdevumus: 5,7 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts ģimeņu patronāžas programmām, 17 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts uz vecāku izglītošanas programmām un pirmsskolas izglītības programmām.

UNICEF pētījums „Paslēpti uz līdzenas vietas. Vardarbības pret bērniem statistika analīze” (2014)

UNICEF ziņojumā⁶⁴ apkopoti dati par dažādām vardarbības pret bērniem formām no 190 pasaules valstīm, un tajā uzsvērts, ka starppersonu vardarbībai

⁶² http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf

⁶³ PVO Eiropas reģionā ietilpst 53 valstis, tai skaitā, visas ES dalībvalstis un kandidātvalstis, Krievija, Izraēla, u.c.

⁶⁴ Hidden in plain sight. A statistical analysis of violence against children, http://www.unicef.org/publications/index_74865.html

visās tās formās ir graužoša ietekme uz bērniem. Vardarbība grauž bērnu nākotnes potenciālu un bojā viņu fizisku, psiholoģisku un emocionālu labklājību.

Vardarbības veidi bērna dzīvē mainās līdz ar bērna vecumu, tāpat kā mainās vardarbības iespējamās sekas. UNICEF atzīmē, ka līdz ar vecumu parādās jaunas vardarbības pret bērniem formas. Tomēr potenciāli visnegatīvākā vardarbības ietekme ir bērnu jaunākajā vecumā. Pētnieki izdala vardarbību perinatālajā periodā un tūlīt pēc dzimšanas, agrīnajā bērnībā, pirmskolas vecumā, skolas vecumā un pusaudžu gados. Vardarbības pieredze var ietekmēt vēl nedzimušo bērnu, jo pieaugot mātes stresa hormonam grūtniecības laikā, palēninās augļa attīstība un vāji attīstās smadzenes, var pārtraukt grūtniecību vai piedzimt nedzīvs bērns. Pēc piedzimšanas mazie bērni var būt pakļauti vardarbības riskam no primārā aprūpētāja un citiem ģimenes locekļiem. Turklāt bērnus var ievainot nejauši, vērsot vardarbību pret viņu mātēm, vai arī apzināti, lai māti sāpinātu. Toksiskais stress, kas notiek tad, kad bērni pakļauti ilgstošai, stiprai un biežai negatīvai ietekmei, var traucēt smadzeņu attīstību, palielinot attīstības aiztures risku, kā arī ar stresu saistītu slimību attīstību – sirds slimības, atkarību izraisošu vielu lietošanu un depresiju vēlāk dzīvē. Bērni 5 - 9 gadu vecumā vairāk tiek pakļauti vardarbīgiem sodiem nekā vecākie bērni. Uzsākot gaitas izglītības iestādē, pieaug starppersonu vardarbības risks, piemēram, skolabiedru ģirgāšanās, seksuāla uzmākšanās un vardarbība ceļā uz un no skolas. Pusaudžu gados bērni kļūst vairāk ievainojami pret tādām vardarbības formām, kas saistītas ar seksualitāti. Daudzām meitenēm pirmā seksuālā pieredze ir negribēta vai pat piespiedu. Šajā laikā pusaudži arī vairāk iesaistās riska uzvedībā, piemēram, atkarību izraisošu vielu lietošana un riskanta seksuāla uzvedība, kas palielina viņu ievainojamību.

Vardarbības pieredzei bērnībā ir nopietnas sekas uz bērnu mācību sasniegumiem. Bērniem, kas cietuši no vardarbības, ir lielāks risks atbirt no izglītības iestādēm, kā arī ir biežāk novērojama mācību stundu neapmeklēšana. Turklāt bērni, kuri cietuši no vardarbības, retāk mēģina iegūt augstāko izglītību. Bērni ar vardarbības pieredzi biežāk mācās speciālajās izglītības iestādēs, salīdzinot ar bērniem ar līdzīgu veselības stāvokli bez vardarbības pieredzes. Bērniem, kas pakļauti vardarbībai, biežāk ir problemātiska uzvedība skolā.

Dati arī norāda, ka sievietes un vīrieši, kas bērnībā cietuši no seksuālas vardarbības, kas saistīta ar iekļūšanu cietušā ķermenī, divas reizes biežāk izdara pašnāvības mēģinājumu nekā tie cilvēki, kas bērnībā nav cietuši.

Vardarbības pret bērniem dēļ rodas arī ekonomiski zaudējumi. Tie ir zaudējumi gan pašam indivīdam, gan tautsaimniecībai kopumā. Piemēram, bērni ar vardarbības pieredzi viņu turpmākajā pieaugušo dzīvē ir retāk nodarbināti, viņiem retāk pieder īpašums, un viņu vidēji gada ienākumi ir zemāki nekā cilvēkiem, kuriem nebija vardarbības pieredzes. Turklāt sievietēm negatīvas vardarbības sekas izpaužas dramatiskāk nekā vīriešiem. Vecumam pieaugot, negatīvas atšķirības nodarbinātības jomā starp vīriešiem ar vardarbības pieredzi

bērnībā un bez šādas pieredzes mazinās. Savukārt sievietēm šādas atšķirības saglabājas arī trīsdesmit un četrdesmit gadu vecumā.

Sabiedrības līmenī vardarbībai pret bērniem ir tiešas un netiešas izmaksas paaugstinātu sociālo izdevumu dēļ un zaudētās ekonomiskas produktivitātes dēļ. Tiešas vardarbības izmaksas veidojas sniegtās medicīniskās palīdzības, bērnu tiesību aizsardzības iestāžu un tiesībsargājošo iestāžu darbības dēļ, savukārt netiešas izmaksas veidojas saistībā ar speciālu izglītību, agrīno intervenci, veselības aprūpi, bērnu likumpārkāpumiem, izmaksām saistībā ar likumpārkāpumiem pieaugušo vecumā, zemāku darba produktivitāti.

FRA pētījums „Vardarbība pret bērniem ar īpašām vajadzībām” (2015)

Ir bērnu grupas, kas ir pakļautas lielākam vardarbības riskam. Tas attiecas arī uz bērniem ar īpašām vajadzībām. 2015.gadā publicētajā FRA pētījumā par vardarbību pret bērniem ar īpašām vajadzībām⁶⁵ uzsvērts, ka bērniem ar īpašām vajadzībām ir būtiski šķēršļi, lai viņu pamattiesības tiktu ievērotas. Bērni ar īpašām vajadzībām biežāk var kļūt var vardarbības upuriem dažādās vietās, gan skolā, gan mājās, gan institūcijās. Bērni ar īpašām vajadzībām bieži cieš no vardarbības, kas saistīta ar viņu invaliditāti. Tā ir vardarbība, kas motivēta ar aizspriedumiem pret invaliditāti, izolēšana, seksuāla vardarbība, pārliedza zāļu lietošana.

Pētījumi par preventīvo pasākumu efektivitāti vardarbības pret bērniem mazināšanai (2015)

Pēdējos gados publicēti vairāki pētījumi par dažādu preventīvo pasākumu efektivitāti⁶⁶, parādot, ka ir daudzveidīgs pasākumu klāsts, kas palīdz novērst vardarbību pret bērniem. Pierādīta efektivitāte programmām, kuru mērķis ir izglītēt vecākus par nevardarbīgu bērnu audzināšanu un bērnu kratīšanas negatīvajām sekām, medicīnas darbinieku patronāžām, kas notiek ilgākā laika posmā pēc bērna piedzimšanas (līdz pat 2 gadiem), bērnu izglītošanu par iespēju atpazīt pret sevi vērstu seksuālu vardarbību, speciālistu apmācības par vardarbības riska izvērtēšanu un ziņošanu par vardarbību, bērnu fiziskas sodīšanas aizliegums.

⁶⁵ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2015-violence-against-children-with-disabilities_en.pdf

⁶⁶ Preventing violence: Evaluating outcomes of parenting programmes
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85994/1/9789241505956_eng.pdf

Tackling violence against children in Europe. The way forward

<http://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/Engelstalige%20rapporten/2015TacklingviolenceagainstchildreninEurope.pdf>

Implementing child maltreatment prevention programmes: what the experts say

http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/289602/Maltreatment_web.pdf?ua=1

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Tiesībsarga pētījums par vardarbības izplatību pret bērniem Latvijā (2015)

Tiesībsarga pētījums par vardarbības pret bērniem izplatību Latvijā⁶⁷ veikts, aptaujājot 1552 respondentus (500 5.-12.klases bērnus), 517 bērnu vecākus un aizbildņus, 535 vispārīzglītojošo skolu pedagogu. Tika secināts, ka vairākums bērnu vecāku un skolotāju atpazīst fiziskas, emocionālas un seksuālas vardarbības formas, vairums atpazīst arī novārtā pamešanu. Gandrīz puse (47%) bērnu atzīst, ka ir izjutuši vardarbību pret sevi. Izplatītākās vardarbības pret bērnu formas ir: apsaukšana, lamāšana, pazemošana vai kliegšana uz bērnu (56%); draudēšana nodarīt bērnam fiziskas sāpes (bet tas netiek darīts) (46%); ieplaukšana, grūšana, iesišana vai iekniešana (37%), pēršana (33%). Bērnu, kas jebkad ir tikuši nopērti, vidū puse pēršanu ir piedzīvojuši vienu/ divas reizes mūžā. Vairumam skolotāju (68%) viņu praksē ir bijuši gadījumi, kad bērni cieš no vardarbības ģimenē. Skolotāji, redzot, ka bērns cieš vai ir cietis no vardarbības ģimenē, visbiežāk uzsāk risināt šo situāciju skolas līmenī – ziņo par konkrēto gadījumu sociālajam pedagogam (66%), klases audzinātājam (52%), kā arī pārrunā šo situāciju ar bērnu (51%).

Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo (2015)

Latvijas Republikas Augstākā tiesa veikusi tiesu prakses pētījumu krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem⁶⁸.

Pētījumā analizēti 140 pirmās instances tiesas nolēmumi, pieņemti laikā no 2012.gada līdz 2015.gada jūlijam; apelācijas kārtībā skatītas 19, kasācijas kārtībā – divas krimināllietas; 64 krimināllietas izskatītas, neizdarot pierādījumu pārbaudi, 17 krimināllietas izskatītas vienošanās procesā.

Pētījumā uzsvērts, ka, izlemjot jautājumu par kriminālprocesa izbeigšanu un personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, pamatojoties uz nepilngadīgā pārstāvja un apsūdzētā izlīgumu, jāņem vērā, ka kriminālprocesos par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti pret nepilngadīgajiem, nepieciešama īpaši rūpīga visu lietas materiālu analīze. Kriminālprocesa izbeigšana un personas, kuras nodarījums bijis tieši vērsts pret nepilngadīgo, atbrīvošana no kriminālatbildības pieļaujama tikai tad, ja tas ir nepilngadīgā interesēs un tiesai ir pilnīga pārliecība, ka tās turpmāk netiks apdraudētas. Turklāt par cietušā pārstāvi nevar būt persona, kura tieši vai netieši ieinteresēta lietas izlemšanā par labu kaitējumam radījušajai personai.

⁶⁷

http://www.tiesibsargs.lv/files/content/Petijumi/4239_TNS_Vardarbibas_pret_berniem_izplatiba_Latvija_2015.pdf

⁶⁸ <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2016/janvaris/7479-apkopota-tiesu-prakse-lietas-par-cietsirdibu-un-vardarbibu-pret-nepilngadigajiem/>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

PVO INSPIRE kampaņa

2016.gada jūlijā tika uzsākta PVO *INSPIRE* kampaņa vardarbības pret bērniem novēršanai⁶⁹. Pieaug pierādījumu skaits, ka vardarbība pret bērniem ir novēršama, kā arī sabiedrības vienprātība, ka vardarbība pret bērniem nav pieļaujama. Septiņas stratēģijas ir: likumu ieviešana un piemērošana, normas un vērtības, droša vide, vecāku un aprūpētāju atbalsts, ienākumu un ekonomikas stiprināšana, atbalsta pakalpojumi, izglītība un dzīves prasmes. Vardarbībai pret bērniem ir graujoša ietekme, un tās rezultātā rodas virkne veselības un sociālo problēmu. Tomēr lielākoties tā ir paredzama un novēršama, pielietojot intervences, kas vērstas uz cēloņiem un riska faktoriem. Pētījumu datu no 96 valstīm datu par vardarbības pret bērniem izplatību analīze parāda, ka 1 miljards bērnu – vairāk nekā puse no visiem 2-17 gadu veciem bērniem - pēdējā gada laikā ir pieredzējuši emocionālu, fizisku vai seksuālu vardarbību. Neskatoties uz tās izplatību, vardarbība pret bērniem bieži vien ir paslēpta, nepamanīta vai nepaziņota. Tās neredzamā daba ir labi dokumentēta – piemēram, globālo datu meta analīze parāda, ka bērni norāda seksuālu vardarbību 30 reizes lielāku un fizisku vardarbību 75 reizes lielāku nekā to parāda oficiālie dati. Meitenes ir īpaši pakļautas seksuālai vardarbībai (18% meiteņu un 8% puīšu savas dzīves laikā ir pieredzējuši seksuālu vardarbību). Zēni savukārt biežāk kļūst par cietušajiem slepkavībās vai slepkavību veicējiem, bieži vien pielietojot šaujamo ierociņus vai nažus. Tūlītējas un ilgtermiņa sabiedrības veselības un ekonomiskas vardarbības pret bērniem izmaksas grauj ieguldījumus izglītībā, veselības aprūpē, bērnu labklājībā un grauj nākamo paaudžu produktivitāti. Galvenais faktors, kas padara bērnus un pusaudžus par ievainojamiem vardarbībā (un palielina varbūtību, ka vīrieši un zēni pielieto šādu vardarbību) ir sabiedrības tolerance pret meiteņu viktimizāciju un puīšu un vīriešu veiktu vardarbību. Bieži vien vardarbība tiek uztverta kā normāla un ārpus kopienas iespējām to ietekmēt, kas kopā ar kaunu, bailēm un pārliedzību, ka neviens nevar palīdzēt, rezultējas zemā ziņojumu līmenī. Sociāla tolerance pret vardarbību kopumā un tai skaitā intīmo partneru un seksuālu vardarbību, sakņojas zemā sieviešu un bērnu stāvoklī daudzās sabiedrībās, un kultūras normās, kas saistītas ar dzimumsocialitāti un vīrišķību. Tādēļ mainīt dzimumlomas, kas paredz vīriešu pārākumu pār meiteņu un sieviešu ķermeņiem un viņu uzvedības kontrolēšanu, ir būtiska stratēģija, lai sasniegtu dzimumu līdztiesību, mazinātu vardarbību, kas vērsta uz meitenēm, veidotu preventīvas aktivitātes un pievērsties specifiskiem atbalsta pasākumiem. Kaut gan programmas un politikas bieži vien vērstas pret dažādām atsevišķām vardarbības formām, ir būtiski atzīt, ka dažādas formas ir savstarpēji saistītas un tām ir kopējie cēloņi. Tādēļ programmās, kas efektīvi vēršas pret cēloņiem, ir augsts potenciāls mazināt vairākas vardarbības formas pret bērniem. Septiņas stratēģijas tika izvēlētas, balstoties uz stingriem pierādījumiem pētījumos.

⁶⁹ http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/inspire/en/

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

1. Likumu ieviešana un piemērošana. Mērķis – nodrošināt likumu ieviešanu un piemērošanu, lai novērstu vardarbīgu uzvedību, mazinātu pārmērīgu alkohola lietošanu, un mazināt jauniešu piekļuvi šaujamieročiem un citiem ieročiem. Likumi, kas aizliedz vardarbīgus sodus bērniem no vecāku, skolotāju un citu aprūpētāju puses; likumi, kas kriminalizē seksuālu vardarbību un bērnu ekspluatāciju; likumi, kas ierobežo pārmērīgu alkohola lietošanu; likumi, kas ierobežo jauniešu piekļuvi šaujamieročiem un citiem ieročiem.

2. Normas un vērtības. Mērķis – stiprināt normas un vērtības, kas atbalsta nevardarbīgas, cieņpilnas, pozitīvas un dzimumu līdztiesīgas attiecības pret visiem bērniem un jauniešiem. Mainīt pieturēšanos stingrām un bīstamām dzimumlomām un sociālām normām; sabiedrības mobilizēšanas programmas; līdzcilvēku iekļaušanās.

3. Droša vide. Mērķis – izveidot un uzturēt drošas ielas un pārējo vidi, kur bērni un jaunieši sanāk kopā un pavada laiku. Mazināt vardarbību, īpašu uzmanību pievēršot „karstajiem punktiem”, pārtraukt vardarbības izplatīšanos, pielietot arhitektūras risinājumus.

4. Atbalsts vecākiem un aprūpētājiem. Mērķis – mazināt cietsirdīgas audzināšanas prakses un izveidot pozitīvas bērnu un vecāku attiecības. Mājas vizītes, atbalsta grupas, atbalsts ar visaptverošu programmu palīdzību.

5. Ienākumu un ekonomikas stiprināšana. Mērķis – uzlabot ģimeņu ekonomisko drošību un stabilitāti, mazināt cietsirdību pret bērniem un vardarbību pret partneri. Pabalsti kopā ar citām intervencēm kā vecāku prasmju treniņi; taupīšanas, aizdevumu un mikrofinansēšanas programmas kombinācijā ar dzimumu līdztiesības apmācībām.

6. Atbalsta pakalpojumi. Mērķis – uzlabot piekļuvi labas kvalitātes veselības, labklājības un kriminālās sistēmas jomās visiem bērniem, kam tas nepieciešams, ieskaitot ziņošanu par vardarbību, lai mazinātu vardarbības ilgtermiņa ietekmi. Konsultējoša un terapeitiska pieeja; skrīnings kopā ar intervencēm; programmas noziegumus veikušiem jauniešiem; audžuģimeņu iesaistīšana.

7. Izglītība un dzīves prasmes. Mērķis – uzlabot bērnu pieeju efektīvākai, dzimumu līdztiesīgākai izglītībai un dzīves prasmju apmācībām, un nodrošināt ka skolu vide ir droša un palīdzīga. Palielināt iesaistīšanu pirmsskolas izglītībā, sākumskolās un vidusskolās; veidot drošu un sekmējošu skolas vidi; uzlabot bērnu zināšanas par seksuālo vardarbību un kā aizsargāt sevi no tās; dzīves un sociālo prasmju trenēšana; intīmo partneru vardarbības prevences programmas pusaudžu vidū.

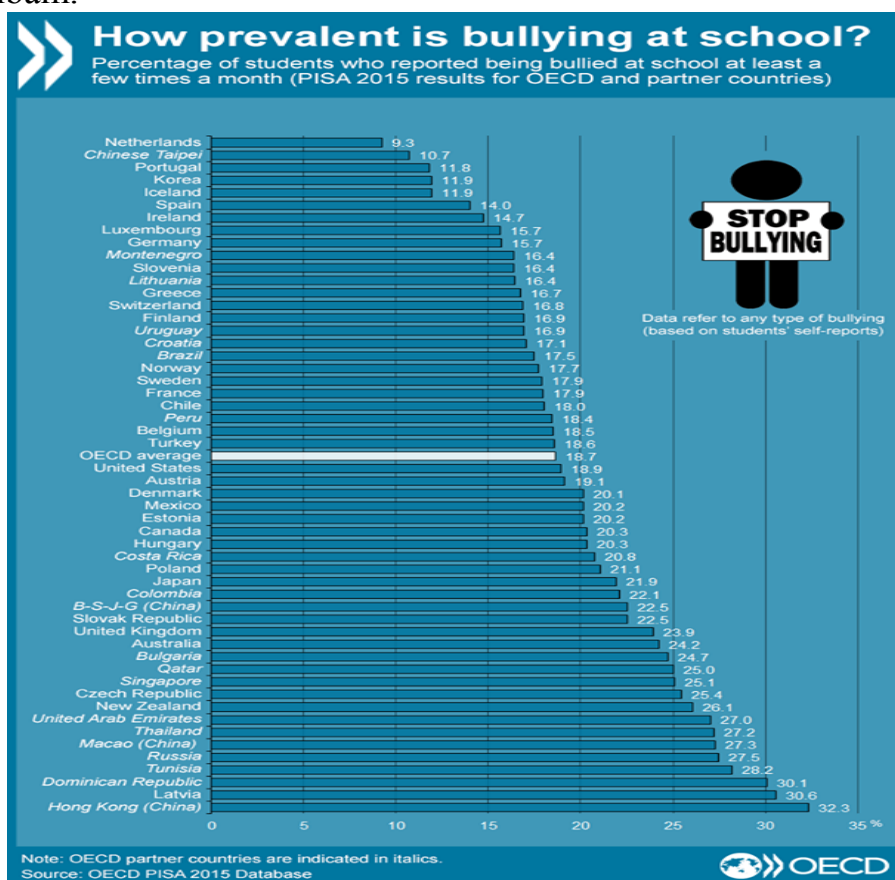
INSPIRE nav jauna programma. Drīzāk tas ir veids kā fokusēt un paplašināt jau esošas multisektoralās intervences. *Inspire* ieviešama kā vismaz viena intervece no katras no septiņām stratēģijām, stratēģijas strādā kopā un viena otru stiprina.

Ņirgāšanās izglītības iestādēs (no PISA Pētījuma par skolēnu dzīvi)⁷⁰

2015.gadā publicētā PISA (ang. – *Programme for International Student Assessment*) Pētījuma par skolēnu dzīvi mācību iestādēs, ko veica Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD), rezultāti norāda, ka Latvija skolu vardarbības ziņā ieņem pirmspēdējo vietu, uzreiz aiz Honkongas. Situācija apzināta, balstoties uz to skolēnu procentuālo daudzumu, kuri ziņojuši, ka vismaz dažas reizes mēnesī cieš no vienaudžu agresijas.

Ziņojumā norādīts, ka ņirgāšanās (*bullying*) – sistēmiska varas ļaunprātīga izmantošana - var tikt īstenota kā fiziska (sišana, grūšana, speršana) vai verbāla (apsaukāšanās) vardarbība. Tāpat tiek runāts par sociālās izslēgšanas fenomenu, kur daži bērni tiek ignorēti, izslēgti no spēlēm vai aktivitātēm, atgrūsti no vienaudžu puses, vai cieš no tenkām un citām publiskas pazemošanas aktivitātēm. Ņirgāšanās bieži notiek pusaudžu vecumā. Tā kā pusaudži aizvien vairāk izmanto elektroniskās saziņas līdzekļus, kibervardarbība ir viena no vardarbības jaunākām formām, kas plaši izplatās.

Rezultāti rāda, ka OECD valstīs skolās, kur ņirgāšanās rezultāti pēc starptautiskajiem standartiem (vairāk nekā 10% skolēnu tiek izņirgti bieži) ir augsti, sekmju rezultāti zinātnē ir vidēji par 47 procenttpunktiem zemāki nekā skolās, kur ņirgāšanās ir mazāk izplatīta. Starpība starp skolām paliek būtiska (apm. 25 punkti) pat tad, ja rezultāti tiek izlīdzināti pēc sociāli ekonomiskajām atšķirībām.

⁷⁰ <https://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-Results-Students-Well-being-Volume-III-Overview.pdf>
LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Īsumā:

Sabiedrības normas, kas attaisno bērnu fizisku sodīšanu, augsts ekonomiskās nevienlīdzības līmenis, vāji normatīvie akti ir riska faktori, kas veicina to, ka bērns varētu ciest no vardarbības

Eiropas reģionā 10% bērnu ir cietuši no seksuālas vardarbības, 23% - no fiziskas, 29% - no emocionālas vardarbības. Katru gadu vardarbīgas izturēšanas dēļ mirst apmēram 850 bērni līdz 15 gadu vecumam

Bērni ar vardarbības pieredzi biežāk mācās speciālajās izglītības iestādēs, salīdzinot ar bērniem ar līdzīgu veselības stāvokli bez vardarbības pieredzes

Cietsirdīga izturēšanās pret bērniem ir novēršama, turklāt profilakse dod lielāku ekonomisko efektivitāti kā darbs ar sekām

Vardarbības prevencijas pasākumi ar pierādītu efektivitāti ir: attīstīt drošas un stabilas attiecības starp bērniem un vecākiem vai aprūpētājiem; dzīves prasmju attīstība bērnos un jauniešos; alkohola pieejamības un pārmērīgas lietošanas mazināšana; piekļuves ieročiem un nažiem samazināšana; dzimumu līdztiesības veicināšana, lai novērstu vardarbību pret sievietēm; kultūras un sociālo normu izmaiņas, kas atbalsta vardarbību; vardarbības mazināšana, identificējot cietušos un piedāvājot atbalsta un palīdzības pakalpojumus

Ģimeņu apmeklēšanas (patronāžas) programmas un programmas vecāku iemaņu pilnveidošanai palīdz novērst cietsirdīgu izturēšanos pret bērniem. Šādas programmas palīdz ietaupīt arī izdevumus: 5,7 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts ģimeņu patronāžas programmām, 17 eiro tiek ietaupīti uz katru eiro, kas tiek iztērēts uz vecāku izglītošanas programmām un pirmsskolas izglītības programmām

Pētījumi par vardarbības izmaksām

Tā kā vardarbības pret sievietēm un pret bērniem apmēri pasaulē ir ievērojami, arvien pieaug arī pētījumu skaits par vardarbības fenomena ekonomiskajām izmaksām un negatīvo ietekmi uz ekonomisko attīstību.

Lielākoties tie ir pētījumi, kas veikti atsevišķās valstīs, pielietojot atšķirīgu metodoloģiju, un tie uzrāda vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē lai arī atšķirīgas, tomēr augstas izmaksas (piemēram, 260 miljoni eiro LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

gadā Šveicē, 70 miljoni eiro gadā Dānijā, 2,5 miljardi eiro gadā Francijā)⁷¹. Aprēķini par vardarbības pret sievietēm izmaksām būtu vēl lielāki, ja tajās ierēķinātu arī negatīvās sekas, kas tiek radītas šo sieviešu bērniem.

Pētījums par Eiropas pievienotās vērtības novērtējumiem vardarbības pret sievietēm apkarošanas jomā

2013.gadā pēc Eiropas Parlamenta iniciatīvas tika veikts pētījums par Eiropas pievienotās vērtības novērtējumiem vardarbības pret sievietēm apkarošanas jomā⁷². Saskaņā ar šī pētījuma datiem ikgadējās vardarbības pret sievietēm ekonomiskās izmaksas ir 69,0 miljardi eiro, kas atbilst 0,5% no ES iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP). Tādejādi, ja vardarbības pret sievietēm apmērus ES izdotos samazināt kaut vai tikai par 10%, tiešās ekonomiskās izmaksas samazinātos apmēram par 7 miljardiem gadā.

Šī pētījuma ietvaros tika rēķinātas trīs veidu izmaksas:

- pakalpojumi – izmaksas, ko uzņemas valsts un sabiedrība: tiesībaizsardzības sistēmas (kriminālā un civilā), veselības aprūpes pakalpojumu (fiziskā un garīgā veselība) un specializēto atbalsta pakalpojumu sistēmas uzturēšana un nodrošināšana;

- zaudētais ekonomiskais ieguvums – izmaksas, ko uzņemas uzņēmējdarbība un ekonomika: ievainojumu radītā negatīvā ietekme uz darbā pavadīto laiku un darbinieka produktivitāti, samazinoties koncentrēšanās un uztveres spējām darbā;

- cietušā sāpes un ciešanas – izmaksas, ko uzņemas cietusī persona: izmaksas rēķinātas, ņemot vērā citos pētījumos pielietoto metodoloģiju par sabiedrības gatavību maksāt, lai izvairītos no ievainojumiem.

Vērtējot ar dzimumu saistītas vardarbības izmaksas ES valstīs

EIGE veiktajā pētījumā⁷³, kas publicēts 2014.gadā, identificētas trīs būtiskākās izmaksu pozīcijas: zaudētā ekonomiskā produktivitāte, sniegto pakalpojumu izmaksas un fiziskā un emocionālā ietekme uz cietušo. Saskaņā ar pētījuma datiem IPV izmaksas 28 ES valstīs ir simts divdesmit divi miljardi EUR (122 000 000 000 EUR), bet ar dzimumu saistītas vardarbības pret sievietēm izmaksas ir divi simti divdesmit pieci miljardi EUR (225 000 000 000 EUR).

Šo aprēķina metodoloģiju attiecinot uz Latviju, EIGE aprēķināja, ka Latvijā IPV izmaksas sasniedz 442 miljonus EUR gadā⁷⁴.

⁷¹

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059aa22>

⁷² European Added Value Assessment. Combating violence against women

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dv/eav_violence-against-women-/eav_violence-against-women-en.pdf

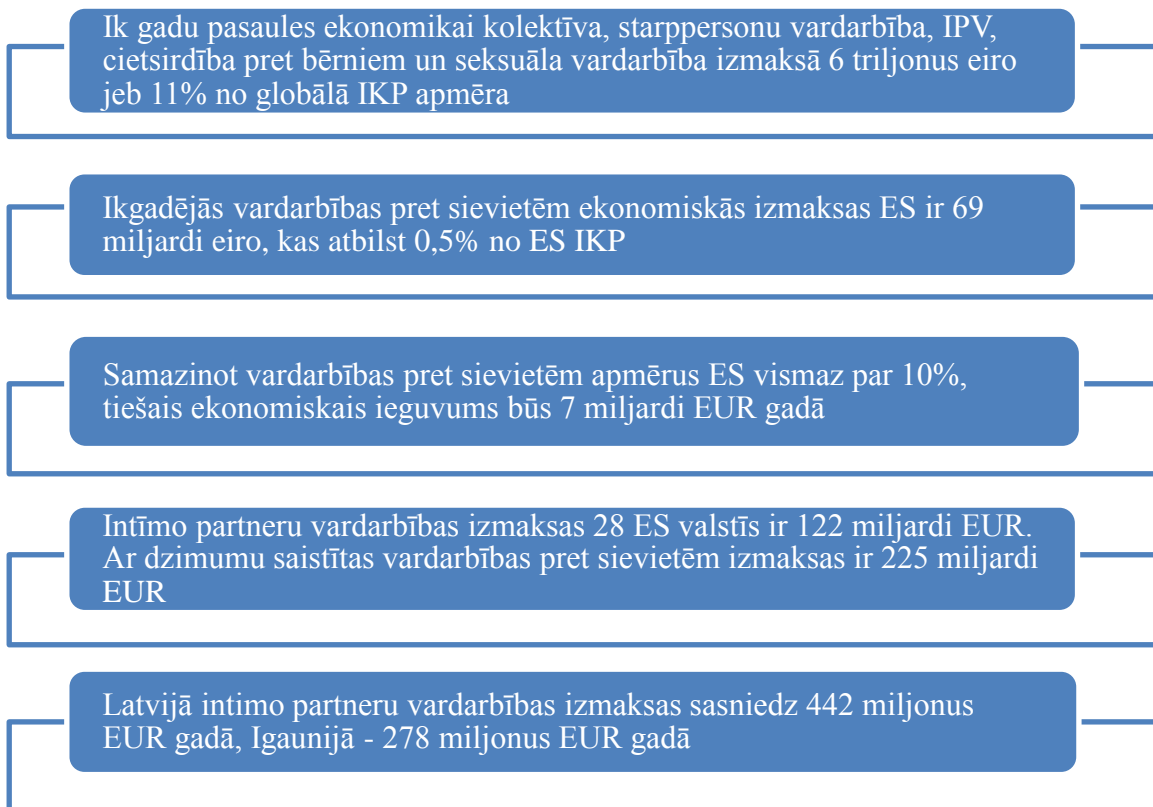
⁷³ <http://eige.europa.eu/content/document/estimating-the-costs-of-gender-based-violence-in-the-european-union-report>

⁷⁴ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/combating-violence-against-women-latvia>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

2016.gadā Igaunija, pielietojot EIGEs izstrādāto metodoloģiju, veica pētījumu par intīma partnera vardarbības pret sievietēm izmaksām Igaunijas sabiedrībai⁷⁵. Saskaņā ar šī pētījuma datiem, IPV vardarbības izmaksas sasniedz 278 miljonus gadā.

Īsumā:

Izaicinājumi datu apkopošanā

Veiktie pētījumi par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm izplatību, apliecinot problēmas nopietnību, norāda arī uz pastāvošajiem ierobežojumiem iespējās apkopot salīdzināmus datus un izgaismo nepieciešamību būtiski uzlabot datu apkopošanas metodes par šo parādību.

Datus par vardarbību ģimenē var iegūt no diviem avotiem: apsekojumiem un aptaujām, un dažādu institūciju rīcībā esošajiem datiem (administratīvie dati), piemēram, policijas dati par izsaukumiem uz vardarbības gadījumiem, ārstniecības iestāžu dati par to, cik cilvēki guvuši ievainojumus vardarbības ģimenē dēļ utt. Pētījumu dati un administratīvie dati parāda situācijas dažādus aspektus. Piemēram, reprezentatīvs pētījums, kurā tiks apjautātas no vardarbības cietušās sievietes, parādīs vardarbības izplatību kādā valstī vai valstīs, tomēr šie aptauju dati visdrīzāk neparādīs smagākos gadījumus (piemēram, ja cietušajai sievietei ir liegtas visas saziņas iespējas ar apkārtējo pasauli), kā arī nāves

⁷⁵ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/combating-violence-against-women-estonia>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

gadījumus. Apsekojumu rezultāti būs atkarīgi arī no tā, cik ļoti cietušās ir gatavas par to runāt ar nepazīstamu intervētāju (ja sabiedrībā kopumā par vardarbību ģimenē nav pieņemts runāt, tad arī intervētājam bieži vien var neteikt neko).

Savukārt dažādu institūciju administratīvie dati tikai un vienīgi parāda to, kā iedzīvotāji izmanto šo institūciju pakalpojumus. Kopumā šāda statistika vairāk raksturo datu apkopošanas mehānismus un ziņošanas kultūru (notikumi, par kuriem cilvēki vēlas ziņot un kurus policija un citas institūcijas var identificēt un reģistrēt atbilstoši esošajām datu kategorijām)⁷⁶, nekā „patieso” vardarbības ģimenē gadījumu izplatību, jo īpaši tas attiecas uz tādām situācijām, par kurām nav pieņemts runāt. Dažādu valstu pieredze liecina, ka, uzlabojot pakalpojumu pieejamību cietušajiem un izglītojot speciālistus, pieaug policijā reģistrēto gadījumu skaits un atbalsta pakalpojumu saņēmēju skaits. Šajā situācijā administratīvie dati norādīs uz „vardarbības pieaugumu”.

Informācija par ES dalībvalstīs apkopojamajiem statistikas datiem rāda, ka liela daļa dalībvalstu neapkopo datus dalījumā pēc dzimuma, vecuma un cietušā saistības ar vardarbības veicēju. Pieejamie dati nav salīdzināmi dažādu dalībvalstu starpā, jo nodarījumu reģistrēšana un to kvalificēšana atšķiras. Precīzi administratīvie dati par sievietu skaitu, ko noslepkavoja viņu partneri, ir pieejami tikai divās ES dalībvalstīs – Portugālē un Lielbritānijā. Tikai trijās ES dalībvalstīs (Čehijā, Spānijā, Portugālē) tiesu dati ir pieejami sadalījumā pēc dzimuma, vecuma un saistības ar vardarbības veicēju.

UNECE (ANO Eiropas ekonomiskā komiteja) datubāzē⁷⁷ ir pieejami dati par slepkavībām salīdzinājumā pēc dzimuma un saistības ar vardarbības veicēju, tomēr šie dažādu valstu dati nav savstarpēji salīdzināmi. Datu par problēmas apmēriem Latvijā šajā datubāzē nav vispār, tāpat nav arī datu par Beļģiju, Čehiju, Franciju, Grieķiju, Īriju, Poliju. Neskatoties uz ierobežojumiem, UNECE datubāzes dati parāda, ka apmēram 80% no noslepkavotajiem laulātajiem vai partneriem ir sievietes.

ANO Statistikas nodaļa (UNSD) 2009.gadā izstrādāja Vadlīnijas statistikas datu par vardarbību pret sievietēm iegūšanai aptaujās⁷⁸. Vadlīnijās piedāvāti astoņi salīdzināmi rādītāji, kur divi attiecas uz fizisko vardarbību, divi – uz seksuālo vardarbību, divi uz IPV, viens rādītājs attiecas uz psiholoģisko vardarbību un viens – uz ekonomisko vardarbību.

⁷⁶ Piemēram, atbilstoši KPL 6.pantam amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums savas kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz KL paredzētajām krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Līdz ar to, ja kriminālprocess netiek uzsākts vai uzsāktu kriminālprocesu izbeidz, konstatējot, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis, uzskatāms, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis un to nav pamats iekļaut noziedzīgu nodarījumu attēlotajā statistikā.

⁷⁷ http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__30-GE__07-CV

⁷⁸ <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-issues-focus.htm>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

EIGE ir veicis vairākas aktivitātes, lai apzinātu patiesos vardarbības pret sievietēm un ģimenē iemeslus un dažādās valstīs no vardarbības pret sievietēm un ģimenē cietušajiem ieviestos atbalsta pakalpojumus.

Pētījuma⁷⁹, kas publicēts 2014.gadā, mērķis ir apzināt pašreizējo situāciju datu apkopošanas jomā un administratīvo datu avotu statistisko potenciālu 28 ES valstīs. Pētījuma ietvaros tika izveidota datubāze ar ES dalībvalstīs pieejamajiem administratīvajiem datiem par vardarbību pret sievietēm⁸⁰.

Pētījumā norādīts, ka lielākajā daļā dalībvalstu ir regulējums, lai apkopotu policijas datus, mazāk ir to valstu, kas apkopo datus tiesu sektorā. Vēl retāk tiek apkopoti veselības sektora un sociālās aizsardzības sistēmas dati. Latvija ir viena no 10 ES valstīm, kur tiek apkopoti veselības sektora dati par vardarbības ģimenē rezultātā gūtajām traumām.

Viena no pētījuma atziņām ir tāda, ka nacionālo tiesību aktu piemērošana attiecībā uz dažādām vardarbības pret sievietēm formām ir atšķirīga dažādās dalībvalstīs. Piemēram, izvarošana ir krimināli sodāms nodarījums visās ES valstīs, turpretī seksuāla uzmākšanās ir sodāms nodarījums 21% ES dalībvalstu, bet vajāšana (*stalking*) – 43% dalībvalstu. Turklāt dažādās valstīs noziedzīgo nodarījumu definīcijas, tai skaitā izvarošanas, būtiski atšķiras, kas apgrūtina salīdzināmu datu apkopošanu.

Tādejādi tiek rekomendēts definēt dažus pamatindikatorus ES līmenī, kas būtu salīdzināmi starp visām dalībvalstīm. Tiek piedāvāti šādi 3 indikatori: policijā reģistrēto slepkavību skaits dalījumā pēc dzimuma; policijā reģistrēto izvarošanu un seksuālas vardarbības skaits dalījumā pēc cietušā un vainīgā dzimuma un vecuma; galīgo spriedumu skaits par izvarošanām un seksuālo vardarbību, dalījumā pēc dzimuma un vecuma, kas reģistrēts tiesu sistēmā.

2017.gada EIGE publicētajā pētījumā „Terminoloģija un indikatori datu apkopošanai: izvarošana, slepkavības un intīma partnera vardarbība”⁸¹ ir piedāvātas vienotas definīcijas un indikatori datu par izvarošanu, slepkavībām un intīmo partneru vardarbību apkopošanai ES dalībvalstīs. Definīcijas un indikatori izstrādāti, ņemot vērā dalībvalstu pienākumu apkopot datus atbilstoši Cietušo direktīvas un Stambulas konvencijas prasībām.

⁷⁹ <http://eige.europa.eu/content/document/administrative-data-sources-on-gender-based-violence-against-women-in-the-eu-report>

⁸⁰ <http://eige.europa.eu/gender-based-violence/administrative-data-sources>

⁸¹ <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/terminology-and-indicators-data-collection-rape-femicide-and-intimate-partner-violence-report>

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Īsumā:

Vairumam ES dalībvalstu nav precīzu datu par to, cik sievietes katru gadu nogalina dzīvesbiedri

ES dalībvalstīs visbiežāk tiek reģistrēti policijas dati par vardarbības ģimenē gadījumiem, mazāk ir to valstu, kas apkopo precīzus datus tiesu sektorā, vēl retāk tiek apkopoti veselības sektora un pakalpojumu sniedzēju dati

Dažādu institūciju dati par reģistrētajiem vardarbības gadījumiem parāda vienīgi to, cik aktīvi cietušie izmanto šo institūciju piedāvātos pakalpojumus

Uzlabojojot pakalpojumu pieejamību cietušajiem un izglītojot speciālistus, pieaug policijā reģistrēto gadījumu skaits un atbalsta pakalpojumu saņēmēju skaits

3. Izmaiņas Latvijā, kas ietekmē ar vardarbību ģimenē saistīto problēmu risināšanu

Starptautisko organizāciju rekomendācijas

2016.gada janvārī ANO Vispārējā periodiskā pārskata darba grupas sanāksmē tika izskatīts *Latvijas nacionālais ziņojums par cilvēktiesību situāciju*⁸², kuras laikā Latvija saņēmusi starptautisku atzinību par sasniegto cilvēktiesību jomā un arī rekomendācijas cilvēktiesību situācijas tālākai uzlabošanai. ANO dalībvalstis aicināja Latviju turpināt pasākumus algu atšķirību starp sievietēm un vīriešiem mazināšanai, kā arī stiprināt centienus apkarot vardarbību ģimenē, tostarp ratificējot Stambulas konvenciju.

2016.gada janvārī, izskatot Latvijas periodisko ziņojumu par ANO Bērnu tiesību konvenciju, *Bērnu tiesību komiteja* sagatavoja rekomendācijas⁸³, tai skaitā attiecībā uz vardarbības novēršanu. Komiteja iesaka: izveidot sistēmu, lai analizētu vardarbības pret bērniem gadījumus, monitorēt pasākumu efektivitāti un attīstīt uz pierādījumiem balstītus pasākumus vardarbības pret bērniem novēršanai; nekavējoties izmeklēt visus vardarbības pret bērniem gadījumus un sodīt vardarbības veicējus; izveidot skaidru procedūru medicīnas darbiniekiem, lai fiksētu un ziņotu par visiem vardarbības pret bērniem gadījumiem.

⁸² <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/LVSession24.aspx>

⁸³

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fLVA%2fCO%2f3-5&Lang=en

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

2016.gada 13.decembrī tika publicēts *Eiropas Padomes komisāra cilvēktiesību jautājumos N.Muižnieka ziņojums par situāciju Latvijā*⁸⁴. Ziņojumā izteikta atzinība tam, ka Latvija parakstīja Stambulas konvenciju un tiek aicināts strādāt pie tās ratifikācijas. Ziņojumā uzsvērts, ka vardarbība pret sievietēm, tai skaitā vardarbība ģimenē, ir nopietna problēma Latvijā, turklāt policijas sniegtie dati norāda uz to, ka no vardarbības ģimenē disproporcionāli vairāk cieš sievietes. Komisārs atzinīgi novērtēja pastāvīgas pūles, lai sakārtotu normatīvos aktus atbilstoši Stambulas konvencijas prasībām, tai pat laikā rekomendējot turpināt stiprināt speciālistu kapacitāti, nodrošinot regulāras apmācības, lai efektīvi identificētu un izmeklētu vardarbības gadījumus, sodītu vardarbības veicējus un nodrošinātu aizsardzību cietušajiem. Īpašas pūles šajā jomā būtu nepieciešams pielikt pašvaldības līmenī. Tāpat ziņojumā aicināts īstenot informēšanas kampaņas, izmantojot uz pierādījumiem balstītus datus, lai skaidrotu vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē patiesos apmērus, un pasākumus, kas iekļauti Stambulas konvencijā šīs problēmas novēršanai un mazināšanai.

Savā ziņojumā Cilvēktiesību komisārs norāda, ka vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē sakņojas sabiedrības nelīdztiesībā starp vīriešiem un sievietēm, ko turpina atražot stereotipi, novecojusī izglītības politika, un izpratnes trūkums par vardarbības pret sievietēm apmēriem ģimenē un sabiedrībā kopumā, un tās negatīvām sekām. Ziņojuma 30.punktā komisārs norāda, ka Stambulas konvencija ir pirmais tiesiski saistošais dokuments Eiropā, kas vispusīgi vērsas pret vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē problemātiku. Dokuments balstās uz un attīsta CEDAW konvencijas ietvaru, kā arī citus starptautiskos standartus un rekomendācijas. Definējot vardarbību pret sievietēm kā cilvēktiesību pārkāpumu un vienu no sieviešu diskriminācijas formām, Stambulas konvencija skaidri norāda, ka vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē nevar uzskatīt par privātu problēmu, un ka valstīm ir pienākums novērst vardarbību, aizsargāt cietušos un sodīt vardarbības veicējus. Stambulas konvencija sniedz vadlīnijas visu vardarbības pret sievietēm formu novēršanai un apkarošanai, tai skaitā mehānismus, lai mainītu sociālas normas un prakses, kas to atražo. Komisārs aicina varas institūcijas veicināt sabiedrības izpratni par Stambulas konvencijas mērķiem, nodrošināt, ka diskusijās par dzimumu līdztiesību un vardarbību pret sievietēm tiek izmantoti uz pierādījumiem balstīti dati. Komisārs norāda, ka vīriešu iesaiste šajā procesā ir īpaši būtiska, tāpat kā politisko un sabiedrības līderu atbildība sniegt nepārprotamu ziņu, nosodot vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē.

Ziņojuma 31.punktā komisārs norāda, ka viena no Stambulas konvencijas stiprajām pusēm ir fokuss uz prevenciju, izglītojot par dažādām vardarbības pret sievietēm izpausmēm. Tā paredz iekļaut izglītības sistēmā izglītojošos materiālus par vīriešu un sieviešu līdztiesību, piemērojot tos izglītojamo spējām.

⁸⁴ [https://rm.coe.int/ref/CommDH\(2016\)41](https://rm.coe.int/ref/CommDH(2016)41)

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Latvijas sabiedrībā pastāv stereotipi un aizspriedumi par dzimumlomām un dzimumu līdztiesības principiem. Šādi stereotipi var negatīvi ietekmēt politikas veidošanu attiecībā uz sieviešu tiesībām daudzās jomās. Stereotipi, kas saistīti ar dzimumiem, piemēram, uztverot sievietes primāri kā bērnu aprūpētājas un vīriešus primāri kā pelnītājus, var kļūt par pamatu attaisnot atšķirīgu izturēšanos, un šī problemātika tika vērtēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā.

Komisārs norāda, ka Stambulas konvencijas mērķis ir veidot no vardarbības brīvu Eiropu, un iedrošina varas institūcijas veicināt Latvijas sabiedrības izpratni par patiesajiem Stambulas konvencijas mērķiem un principiem. Viņš iedrošina varas iestādes īstenot izglītojošas kampaņas plašākai sabiedrībai, izmantojot pētījumu un statistikas datus, lai izskaidrotu vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē patiesu problemātiku un apmērus, un pasākumus, kas iekļauti Stambulas konvencijā, lai reaģētu un novērstu šo fenomenu.

2017.gada augustā *ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja izskatīja* Latvijas sākotnējo ziņojumu par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām izpildi un oktobrī publicēja rekomendācijas Latvijai⁸⁵. Komiteja izteica bažas par nepietiekami atzītu multiplo un starpsektorālo diskrimināciju, ar kuru saskaras sievietes un meitenes ar invaliditāti, un rekomendēja Latvijai ratificēt Stambulas konvenciju (11.rekomendācija). Tāpat komiteja ir nobažījusies par nepamatoti augsto vardarbības ģimenē pret bērniem ar invaliditāti skaitu, aicināja izmeklēt gadījumus, kur konstatēta vardarbība ģimenē pret bērniem ar invaliditāti, un nodrošināt, ka pārkāpēji tiek saukti pie atbildības saskaņā ar Krimināllikumu.

Izmaiņas normatīvajos aktos

Ņemot vērā gan starptautisko organizāciju ieteikumus, gan pamatnostādnes ES līmenī, lai mazinātu atšķirības normatīvajos aktos, kas pastāv starp dalībvalstīm, Latvijā turpinājās normatīvo aktu pilnveide.

2016.gadā stājās spēkā Tiesu ekspertu likums, kura 17.pantā ietvertais regulējums vērsts uz to, lai ar personas ķermeņa atkailināšanu saistītas tiesu ekspertīzes kriminālprocesā būtu pēc iespējas mazāk traumējošas cietušajiem.

2018.gada 1.janvārī stājās spēkā vairāki grozījumi Krimināllikumā (turpmāk – KL), Kriminālprocesa likumā (turpmāk – KPL) un likumā "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību".

Noteikta kriminālatbildība par personas vajāšanu, kas tiek definēta kā vairākkārtēja vai ilgstoša citas personas izsekošana, novērošana, draudu izteikšana šai personai vai nevēlama saziņa ar šo personu, ja personai ir bijis pamats baidīties par savu vai savu tuvinieku drošību (KL 132.¹ pants).

85

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/LVA/CO/1&Lang=En

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Paplašināts atbildību pastiprinošo apstākļu saraksts ar: noziedzīgs nodarījums izdarīts pret nepilngadīgo; noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai tīšs noziedzīgs nodarījums pret personas veselību, vai pret tikumību un dzimumneaizskaramību, izdarīts nepilngadīgā klātbūtnē.

Noteikta psiholoģiskas dabas traucējumu gradācija, definējot kritērijus psihiska traucējuma vai psihiskas traumas noteikšanai (psihisks traucējums ar hronisku gaitu vai psihiska trauma ar paliekošām sekām - smagi miesas bojājumi; psihisks traucējums vai psihiska trauma, kas ilgstoši ietekmē personas sociālo adaptāciju - vidēji smagi miesas bojājumi).

Sieviešu dzimumorgānu kropļošana (ārējo dzimumorgānu pilnīga vai daļēja nogriešana, tai skaitā klitora, lielo vai mazo kaunuma lūpu pilnīga vai daļēja nogriešana, vai infibulācija) tiek atzīta par smagiem miesas bojājumiem.

Kriminālprocesu par viegliem miesas bojājumiem ģimenes lokā uzsāk neatkarīgi no tā, vai vardarbības upuris ir iesniedzis iesniegumu vai sūdzību policijā gadījumos, kad viegli miesas bojājumi izdarīti:

- pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē,
- pret laulāto vai bijušo laulāto, vai
- pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis nereģistrētās laulāto attiecībās, vai
- pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība.

Papildināti t.s. pagarinātā noilguma (pietiekami ilgs noilguma periods - 20 gadi, kas ļauj uzsākt tiesvedību, kad cietušais ir sasniedzis pilngadību) gadījumi ar: piespiedu laulību; sieviešu dzimumorgānu kropļošanu; piespiedu abortu vai piespiedu sterilizāciju.

Īsumā:

Starptautiskās organizācijas vērš uzmanību uz augstu vardarbības izplatību un iesaka Latvijai ratificēt Stambulas konvenciju

La uzlabotu cietušo aizsardzību, 2018.gadā ir stājušies spēkā vairāki būtiski grozījumi normatīvajos aktos, tai skaitā, grozījumi KL, atzīstot par sodāmu vajāšanu

Ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, kas vērsts pret nepilngadīgā tikumību un dzimumneaizskaramību, vai saistīts ar piespiedu laulību; sieviešu dzimumorgānu kropļošanu; piespiedu abortu vai piespiedu sterilizāciju, noilgumu aprēķina no dienas, kad nepilngadīgais cietušais sasniedzis 18 gadu vecumu

4. Statistiskais situācijas raksturojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izplatību Latvijā pārskata periodā

Latvijā statistikas datus, kas raksturo vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izplatību, apkopo vairākas dažādu nozaru institūcijas. Latvijā nav vienotas „vardarbības ģimenē” definīcijas⁸⁶, arī iestāžu datu vākšanas metodoloģija atšķiras.

Tādēļ joprojām šis un iepriekšējie informatīvie ziņojumi nesniedz visaptverošu un salīdzināmu informāciju par no vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē cietušajiem un vardarbības veicējiem vairāku iemeslu dēļ:

- ne visas institūcijas apkopo datus dalījumā pēc cietušā dzimuma un saistības ar vardarbības veicēju;
- dažas institūcijas mainīja datu uzskaites metodoloģiju minētajā laika posmā, piemēram, personu loku, par kurām tiek uzkrāta informācija;
- tika veikti grozījumi normatīvajos aktos, mainot noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju;
- katrs informatīvais ziņojums tiek papildināts ar jauniem datiem, raksturojot arvien jaunus vardarbības ģimenē problēmas aspektus;
- dažādu iestāžu datu bāzes nav savstarpēji saslēgtas, tādēļ pieejamie dati nav savstarpēji salīdzināmi.

4.1. Vardarbība pret sievietēm

4.1.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ

Informāciju par traumām, kas gūtas vardarbības ģimenē dēļ, var iegūt Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk – SPKC) datu bāzē „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi un saindēšanās” (turpmāk – reģistrs)⁸⁷. Informāciju reģistram sniedz ārstniecības iestādes par stacionārā palīdzību saņēmušajiem pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi un saindēšanās⁸⁸. 2011. un 2012.gadā informāciju reģistram sniedza 19 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurām dati bija jāsniedz. 2013.gadā informāciju reģistram sniegušas

⁸⁶ KL 48.panta pirmās daļas 15.punkts – viens no atbildību pastiprinošajiem apstākļiem - palīdz raksturot vardarbības ģimenē gadījumus, paredzot, ka tas ir noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis nereģistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība.

⁸⁷ Reģistrā ir pieejama informācija gan par nefīšām, gan par vardarbības rezultātā gūtajām traumām. Vardarbība ir iemesls aptuveni 10% no visiem reģistra ierakstiem.

⁸⁸ Informācija tiek apkopota atbilstoši 2008.gada 15.septembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.746 „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība”. Līdz 2008.gada 15.septembrim informāciju reģistram sniedza arī ambulatorās ārstniecības iestādes. Saņemtā informācija tiek apkopota un kodēta, atbilstoši ES IDB (*Injury Database*) rokasgrāmatas vienotajām datu kvalitātes prasībām. Pēc rokasgrāmatas rekomendācijās minētās terminoloģijas, vārds „vainīgais” norāda uz to personu, kas nodarījusi pacientam („cietušais”) fiziskus miesas bojājumus. Rekomendācijās ir uzsvērts, ka šī terminoloģija attiecas tikai uz traumu un ievainojumu gadījumu uzskaiti, bet nenorāda uz juridiski vainīgām personām. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

20 no 23 stacionārajām ārstniecības iestādēm, kurās ir traumatoloģijas profils. 2014.gadā datus sniegušas 22 stacionārās ārstniecības iestādes, 2015. un 2016.gadā - 23 iestādes.

Reģistrā tiek atzīmētas traumas *pēc nolūka* (netīšs, tīšs paškaitējums, uzbrukums, cita veida vardarbība, nenoteikts nolūks, cita veida precizēts nolūks, nolūks nav precizēts); cietušo un vardarbību veikušo personu dzimums un vecums; vardarbības *iemesls* (strīds, naudas/ īpašuma nelikumīgs ieguvums vai nelikumīgs iegūšanas mēģinājums, ar narkotikām saistīts notikums, seksuāls uzbrukums, ar bandu saistīts notikums, cits precizēts/ neprecizēts uzbrukuma konteksts), vainīgā *saistība ar upuri* (laulātais draugs/ draudzene vai partneris, vecāki, citi radnieki, aprūpētāji, kam nav radniecības saites, paziņa vai draugs, amatpersona vai likumīga vara, svešinieks, cita/ neprecizēta saistība). Informācija reģistrā tiek ievadīta, balstoties uz cietušā vārdiem. Informācija reģistrā tiek reģistrēta par gadījumiem, nevis personām.

1.tabulā ir ietverti dati par personu skaitu, kuriem tika sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā vardarbībā gūto traumu dēļ. Konstatējams, ka kopumā no vardarbības cietušo vīriešu skaits, kuriem katru gadu tiek sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā vardarbībā gūto traumu dēļ, ir daudz lielāks, nekā cietušo sieviešu skaits.

Tab. 1. Reģistrētais cietušo pilngadīgo personu skaits, kuriem sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

Vecuma grupa	2008				2010				2015				2016			
	Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes	
	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē
18-19	216	7	47	11	110	2	28	3	18	2	2	0	21	0	1	0
20-24	524	20	85	26	370	14	82	40	81	4	10	5	64	0	4	1
25-29	410	5	88	37	327	4	66	32	100	3	11	4	84	1	15	6
30-39	628	25	189	79	523	26	146	69	181	5	30	17	176	8	32	16
40-44	261	13	80	31	182	13	59	34	77	3	20	6	69	5	17	9
45-54	400	26	147	62	284	17	116	55	108	11	38	19	139	8	37	16
55-64	148	17	96	37	118	19	65	31	66	6	25	8	62	4	14	4
65-74	53	11	46	18	46	4	42	18	15	1	17	4	28	7	7	2
75+	23	3	33	10	14	4	34	16	15	3	25	12	11	2	21	11
Kopā	2663	127	811	311	1974	103	638	298	661	38	178	75	654	35	148	65
	3474 (t.sk. 438 ģimenē)				2612 (t.sk. 401 ģimenē)				839 (t.sk.113ģimenē)				802(t.sk. ģimenē100)			

Avots: SPKC

Analizējot 1.tabulā ietvertos datus, redzams, ka vīriešiem pārsvarā traumas nodara sveši cilvēki, bet pilngadīgu vīriešu īpatsvars, kas cietuši ģimenē (no laulātās draudzenes, partnera, vecākiem vai citiem radniekiem), ir neliels (apmēram 5%). Vienlaikus cietušo sieviešu vidū gandrīz katra otrā pilngadīgā

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

sieviete ir cietusi no vardarbības ģimenē, kuru veicis tuvinieks vai partneris (apmēram 38% 2008.gadā, 48% 2014.gadā, 44% 2016.gadā). Kopumā 2016.gadā sievietes veidoja apmēram 20% no visiem cietušajiem, kuriem bija nepieciešama stacionāra palīdzība vardarbībā gūto traumu dēļ, bet gandrīz puse (44%) no šīm sievietēm cieta savā ģimenē. Tādejādi šie dati uzrāda ļoti līdzīgas tendences, kas parādās iepriekš minētajos starptautiskajos pētījumos, ka partneri un tuvākie cilvēki pārsvarā ir tie, kas nodara traumas sievietēm. Vienlaikus kopējais reģistrā reģistrēto traumu samazinājums ir jāvērtē kontekstā ar to, ka stacionārā ārstēto pacientu skaitam Latvijā ir vispārēja tendence samazināties.

2.tabula sīkāk parāda vardarbības norises vietu – vai tā ir notikusi mājās, un vainīgā tuvinieka saistību ar cietušo personu.

Tab.2. Reģistrētais no tuviniekiem cietušo pilngadīgo personu skaits, kuriem sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

Cietusī persona		Vainīgā persona									
		Tuvinieki kopā		t.sk., laulātais draugs/ partneris (vīrietis)		t.sk., laulātā draudzene/ partnere (sieviete)		t.sk., vecāki		t.sk., citi radnieki	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
18-19	Kopā	2	0	0	0	0	0	1	0	1	0
	<i>t.sk. sievietes</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
20-24	Kopā	9	1	5	1	2	0	1	0	1	0
	<i>t.sk. sievietes</i>	5	1	4	1	0	0	0	0	1	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	7	0	4	0	2	0	1	0	1	0
25-29	Kopā	7	7	4	6	1	0	1	1	1	0
	<i>t.sk. sievietes</i>	4	6	4	6	0	0	0	0	0	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	5	6	3	5	1	0	1	1	0	0
30-39	Kopā	22	24	17	15	3	6	0	0	1	3
	<i>t.sk. sievietes</i>	17	16	16	15	0	0	0	0	0	1
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	19	19	16	14	2	4	0	0	1	1
40-44	Kopā	9	14	6	10	1	2	0	0	2	2
	<i>t.sk. sievietes</i>	6	9	6	9	0	0	0	0	0	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	8	13	5	9	1	2	0	0	2	2
45-54	Kopā	30	24	18	13	6	4	0	0	6	7
	<i>t.sk. sievietes</i>	19	16	18	12	0	0	0	0	1	4
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	28	21	17	11	5	4	0	0	6	6
55-64	Kopā	14	8	3	4	3	1	0	0	8	3
	<i>t.sk. sievietes</i>	8	4	3	4	1	0	0	0	4	0
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	13	6	2	3	3	1	0	0	8	2
65-74	Kopā	5	9	1	0	0	1	0	0	4	8
	<i>t.sk. sievietes</i>	4	2	1	0	0	0	0	0	3	2
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājās</i>	5	9	1	0	0	1	0	0	4	8

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Cietusī persona		Vainīgā persona									
		Tuvinieki kopā		t.sk., laulātais draugs/ partneris (vīrietis)		t.sk., laulātā draudzene/ partnere (sieviete)		t.sk., vecāki		t.sk., citi radinieki	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
>75	Kopā	15	13	2	1	1	1	0	0	12	11
	<i>t.sk. sievietes</i>	12	11	2	1	0	0	0	0	10	10
	<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>	13	13	2	1	0	1	0	0	11	11
Kopā		113	100	56	50	17	15	3	1	36	34
<i>t.sk. sievietes</i>		75	65	54	48	1	0	0	0	19	17
<i>t.sk. notikumu norises vieta ir mājas</i>		99	87	50	43	14	13	3	1	33	30

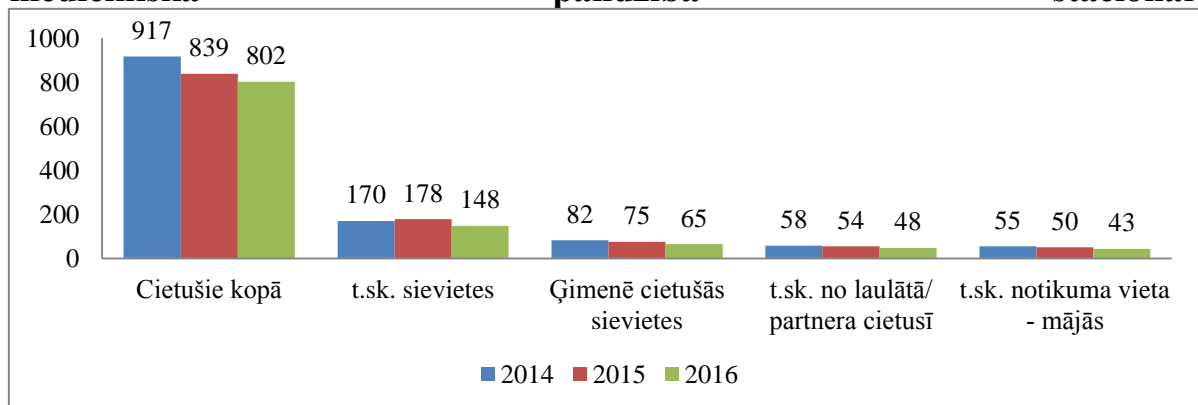
Avots: SPKC

Izvērtējot datus par vainīgā saistību ar cietušo⁸⁹, redzams, ka tuvinieku vidū lielākajā reģistrēto gadījumu daļā vardarbīgi ir izturējies laulātais draugs vai partneris. Apmēram 70% no visām ģimenē cietušām sievietēm ir cietušas no dzīvesbiedra vardarbības. 2015.gadā vardarbīgo laulāto un partneru vidū bija 56 vīrieši un 17 sievietes, 2016.gadā – 50 vīrieši un 15 sievietes.

Visvairāk cietušo ir vecuma grupā 30-54 gadi, un šajā grupā lielāku daļu traumu gūst sievietes no saviem dzīvesbiedriem. Pēc 55 gadu vecuma sāk pieaugt vardarbības gadījumu skaits, kur vainīgi ir citi tuvinieki, bet arī šajā vecuma grupā cietušo vidū vairāk ir sieviešu. Cilvēki pensijas vecumā bieži vien cieš no saviem bērniem, uz ko norāda arī Valsts policijas sniegtie dati.

Vidēji katrs devītais vardarbības gadījums notiek mājās. No 2016.gadā reģistrētajiem 802 gadījumiem, 87 gadījumi notika mājās. 43 vardarbības gadījumi, kas notika mājās, ir dzīvesbiedra vardarbības gadījumi.

Att.1. Reģistrētais cietušo pilngadīgo personu skaits, kuriem sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

⁸⁹ Šajā tabulā dati neatspoguļo situāciju pilnībā, jo reģistrā tiek iekļauts arī liels gadījumu skaits, kur norādīta „Cita/ neprecizēta saistība” – 259 gadījumi 2014.gadā un 239 gadījumi 2015.gadā. Lielākoties tie ir gadījumi, kad uzbrucis svešinieks vai, piemēram, gadījumi, kad cilvēks atrasts uz ielas piekaits un nav iespējams noteikt vainīgā saistību ar upuri. Noteikti ir arī tādi gadījumi, kad cilvēks nevēlas atklāt vainīgo. Līdz ar to var pieņemt, ka no tuviniekiem un partneriem cietušo skaits ir lielāks, nekā tabulā norādīts - tie ir slēptās vardarbības gadījumi, par kuriem cietušais kaut kādu iemeslu dēļ nevēlas atklāt apstākļus, kādos trauma ir gūta. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Seksuāla vardarbība ir latentāka vardarbības forma, no kuras cietušie reti to atklāj speciālistiem un reti vēršas pēc palīdzības. 2015.gadā nav sniegti valsts apmaksātie stacionārie pakalpojumi⁹⁰ no seksuālas vardarbības cietušām personām, bet ambulatora palīdzība sniegta 5 pilngadīgām sievietēm. 2016.gadā valsts apmaksāti stacionārie veselības aprūpes pakalpojumi sniegti 2 pacientiem, bet ambulatora veselības aprūpe sniegta šādām no seksuāla uzbrukuma cietušām personām: vīrieši līdz 18 g.v. – 2, pilngadīgi vīrieši – 0, sievietes līdz 18 g.v. – 11, pilngadīgas sievietes – 4.

Traumas var nodarīt ne tikai otrs cilvēks, bet arī pati persona var nodarīt sev paškaitējumu. Pašnāvību mēģinājumi konflikta ar ģimenes locekļiem dēļ vai pārciestās vardarbības dēļ pilngadīgām personām veido apmēram ceturto daļu no visiem pašnāvību mēģinājumiem, kuru gadījumā sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā. Dzimumu griezumā pašnāvību mēģinājumu īpatsvars pārciestas vardarbības vai konfliktu dēļ ir augstāks sievietēm (34%) nekā vīriešiem (23%).

Tab. 3. Reģistrētais gadījumu skaits, kuros tīša paškaitējuma rezultātā pilngadīgām personām sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

	2014	2015	2016
Visi gadījumi kopā	500	515	422
<i>t.sk.sievietes</i>	285	275	244
no tiem paškaitējums konflikta ar ģimenes locekli, partneri vai draugu dēļ	81	85	112
<i>t.sk.sievietes</i>	51	64	82
no tiem paškaitējums vardarbības dēļ	42	63	12
<i>t.sk.sievietes</i>	22	11	1

Avots: SPKC

Informācija par mirušajiem iedzīvotājiem un nāves iemesliem iegūstama no „Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes”, kurā no medicīniskajām apliecībām tiek apkopoti dati par nāves cēloņiem. Cēloņu kodēšanai tiek izmantota Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija (SSK-10). Datu bāzē nav pieejami atsevišķi dati par nāves gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, bet ir pieejami dati par nāves gadījumiem, kas radušies vardarbības rezultātā mājās, līdz ar to var pieņemt, ka vismaz daļa no šiem gadījumiem notikuši tuvinieku vardarbības dēļ.

4.tabulā ir apkopoti dati par nāves gadījumiem, kuri iestājušies vardarbības rezultātā mājās. Tabulā esošie gadījumi var būt saistīti gan ar vardarbību ģimenē, gan arī ar citām noziedzīgām darbībām, kas notika mājās, piemēram, laupīšanu. Mājās nogalināto pilngadīgu sieviešu skaits ir 33% no visiem mājās nogalinātajiem cilvēkiem. Dati parāda, ka uzbrukumiem reti tiek

⁹⁰ Nacionālā veselības dienesta atlasītā informācija par valsts apmaksātajiem stacionārajiem un ambulatorajiem veselības aprūpes pakalpojumiem ar kādu no diagnozēm „Y05 – Seksuālā vardarbība”. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

lietoti šaujamoči, bet biežāk tiek lietoti dažādi priekšmeti, īpaši asi priekšmeti (32 gadījumi 2015.gadā un 24 gadījumi 2016.gadā).

Tab.4. Vardarbības rezultātā mājās mirušo pilngadīgo personu skaits

SSK-10 kods	Nāves cēlonis	Miruso skaits					
		2014		2015		2016	
		Kopā	t.sk. sieviet.	Kopā	t.sk. sieviet.	Kopā	t.sk. sieviet.
X86.0	Vardarbība ar kodīgām vielām mājās	0	0	0	0	1	0
X91.0	Pakāršana, žņaugšana un smacēšana mājās	5	2	1	1	5	3
X93.0, X94.0, X95.0	Uzbrukums ar šaujamoči mājās	3	1	4	1	1	0
X97.0	Vardarbība ar dūmiem, uguni un liesmām mājās	1	1	0	0	0	0
X99.0	Uzbrukums ar asu priekšmetu mājās	26	5	32	8	24	7
Y00.0	Uzbrukums ar neasu priekšmetu mājās	3	0	0	0	3	1
Y04.0	Uzbrukums ar fizisku spēku mājās	17	5	17	7	13	4
Y09.0	Uzbrukums ar neprecizētiem līdzekļiem mājās	10	4	9	2	8	3
	Mirusī kopā	65	18	63	19	55	18

Avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

Īsumā:

Gandrīz katra otrā cietusī pilngadīgā sieviete no vardarbības cietusi ģimenē - no tuviniekiem vai partnera. Vīrieši no vardarbības ģimenē cieš daudz mazāk

Visbiežāk (70%) vardarbības rezultātā radītas traumas, kuru ārstēšanai nepieciešama vēršanās stacionārā, sievietes gūst no vīriem vai kopdzīves partneriem

2016.gadā stacionāra palīdzība dzīvesbiedra nodarīto traumu dēļ bija nepieciešama vismaz 48 sievietēm

Partnera vardarbības gadījumi gandrīz vienmēr notiek mājās

No visiem pašnavību mēģinājumiem, paškaitējums konflikta ar ģimenes locekļi dēļ vai vardarbības dēļ veido ceturto daļu no visiem gadījumiem

4.1.2. *Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē*

Par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē un kas nonāk tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā, ir pieejama informācija no dažādiem avotiem. Vislielākais rādītājs ir *izsaukumu skaits* par konfliktiem ģimenē un vardarbīgiem nodarījumiem, ko saņem Valsts un pilsētu un novadu pašvaldības policija. Mazāks ir *ierosināto krimināllietu skaits*, jo daļā no gadījumiem, par kuriem informāciju saņem policija, netiek konstatētas noziedzīga nodarījuma pazīmes vai cietušais neraksta iesniegumu, lūdzot uzsākt kriminālprocesu. Turklāt uzsāktais kriminālprocess dažādu iemeslu dēļ var tikt izbeigts. Savukārt *notiesājošo spriedumu* ir vēl mazāk. Tādēļ dati par reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, atspoguļo situāciju atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Tā kā lielākā daļa policijā sākotnēji fiksēto gadījumu paliek ārpus turpmāka tiesībsargājošo iestāžu redzesloka, šīs sadaļas dati par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, parāda tikai „aisberga redzamo daļu”, bet “atsijāto” gadījumu skaits ir daudz lielāks. Šie gadījumi var nonākt, bet var arī nenonākt citu institūciju redzeslokā.

Policijas izsaukumi

Valsts policija reģistrē informāciju par notikumiem (izsaukumiem) Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” (turpmāk – žurnāls). Žurnālā tiek reģistrēti gan telefoniski saņemtie izsaukumi, gan iesniegumi, gan no citām institūcijām saņemtā informācija. Žurnālā tiek ierakstīta informācija, ņemot vērā izsaucēja telefoniski teikto, savukārt, ierodoties notikuma vietā, šī informācija var arī neapstiprināties vai tas var būt viltus izsaukums. Analizējot žurnālā ietvertu informāciju, var iegūt datus par gadījumu skaitu, par kuriem ir vai nav uzsākts kriminālprocess.

Policijas saņemtie izsaukumi liecina, ka 2016.gadā pieaudzis ziņojumu skaits par ģimenes konfliktiem. Savukārt pēc būtiska uzsākto kriminālprocesu skaita par seksuālu vardarbību pieauguma 2014.gadā, 2015. un 2016.gadā ir samazinājies gan reģistrēto notikumu skaits, gan ierosināto krimināllietu skaits.

5.tabulā redzams, ka Valsts policija regulāri saņem izsaukumus par konfliktiem ģimenē – dienā tie ir vairāk nekā 20 izsaukumi. Turpat gandrīz visos ģimenes konfliktu gadījumos (99%) kriminālprocess netiek uzsākts, jo, ja tuvinieks vai partneris nodara otram miesas bojājumus, notikums tiek kvalificēts un reģistrēts žurnālā atbilstoši sekām, savukārt gadījumos, kad miesas bojājumi nav nodarīti, visbiežāk nav iemesla kriminālprocesu ierosināt.

Tab. 5. Valsts policijā Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” reģistrētie notikumi (dati gan par pilngadīgām, gan nepilngadīgām personām)

		2014				2015				2016			
		Kopā	T.sk., <u>nav</u> pieņemts „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., <u>nav</u> pieņemts „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., <u>nav</u> pieņemts „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm	
				Kopā	T.sk., <u>nav</u> pieņemts „Uzsākts kriminālprocess”			Kopā	T.sk., <u>nav</u> pieņemts „Uzsākts kriminālprocess”			Kopā	T.sk., <u>nav</u> pieņemts „Uzsākts kriminālprocess”
Tīši miesas bojājumi	t.sk. maznozīmīgi	949	900 (95)	241	229	1030	1023 (99)	237	236	1190	1131 (95)	251	236
	t.sk. viegli	2557	2108 (82)	1097	979	1782	1636 (92)	696	39	1460	1147 (79)	517	423
	t.sk. vidēja smaguma	108	18 (16)	49	14	103	70 (68)	29	22	107	12 (11)	29	3
	t.sk. smagi	54	0	18	0	68	23 (34)	23	12	59	1 (2)	22	1
Izvarošana		82	13 (16)	2	0	62	26 (42)	3	1	66	1 (2)	3	0
Vardarbīga dzimumtieksm. apmierināšana		193	2 (1)	0	0	25	8 (32)	2	2	13	1 (8)	0	0
Ģimenes konflikts		7211	7175 (99)	51	49	8205	8196 (99)	44	44	8878	8836 (99)	52	51

Avots: IeM IC

Ārstniecības likuma 56.¹ pantā ir noteikts ārstniecības iestāžu pienākums paziņot Valsts policijai par gadījumiem, kad ārstniecības iestāde sniedz palīdzību pacientam un ir pamats uzskatīt, ka pacients ir cietis no vardarbības. Redzams, ka no ārstniecības iestādēm tiek saņemta ievērojama ziņu daļa par nodarītajiem miesas bojājumiem. Salīdzinot 5.tabulas datus ar Traumu reģistra datiem, redzams, ka ziņojumu par vardarbības gadījumiem skaits no ārstniecības iestādēm policijai ir lielāks nekā Traumu reģistrā reģistrēto ziņojumu skaits, kas var nozīmēt gan to, ka ziņojumi tiek saņemti arī no ambulatorajām ārstniecības iestādēm, gan to, ka Traumu reģistrā netiek ievadītas pilnīgas ziņas par visiem stacionētajiem pacientiem. Tomēr redzams arī, ka no ārstniecības iestādēm tiek saņemts ļoti neliels ziņojumu skaits par seksuālu vardarbību, kas nozīmē, ka ārstniecības iestādes vai nu neziņo policijai par seksuālas vardarbības gadījumiem, vai arī cietušie cilvēki pēc šiem gadījumiem nevēršas ārstniecības iestādēs, vai nu cietusī persona nevēlas atklāt notikušā apstākļus.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Ja pašvaldībā ir arī pašvaldības policija, tad lielu daļu izsaukumu par konfliktiem ģimenē Valsts policija pāradresē pašvaldības policijai. 6.tabulā ir sniegti Rīgas pašvaldības policijas (turpmāk – RPP) apkopotie dati par izsaukumiem par konfliktiem ģimenē, kas papildina 5.tabulā sniegto informāciju.

Tab. 6. Rīgas pašvaldības policijas saņemtie izsaukumi un iesniegumi par konfliktiem ģimenē

	2008	2010	2013	2014	2015	2016
Izsaukumu skaits par konfliktiem ģimenē	4701	4501	3881	3789	4084	3285
<i>t.sk. izsauc privātpersonas</i>	2237	2394	1030	738	665	593
<i>t.sk. izsauc Valsts policija vai Operatīvās vadības dienests</i>	2236	2017	2773	2949	3356	2619
<i>t.sk. izsauc citi</i>	228	90	78	102	63	73
Gadījumu skaits, kāds no konfliktā iesaistītajiem tika aizturēts	968	794	543	428	431	370
Gadījumu skaits, kad ģimenē atradās nepilngadīgie	157	347	238	231	215	185
Iesniegumu skaits par konfliktiem ģimenē	1 170	840	744	507	489	502
<i>t.sk. iesniedz sievietes</i>	1 015	742	666	455	444	450

Avots: RPP

2016.gadā vērojams Valsts policijas pāradresēto izsaukumu par ģimenes konfliktiem skaita samazinājums un arī kopējais izsaukumu skaita samazinājums. Samazinājies arī gadījumu skaits, kad kāds no iesaistītajiem konfliktā tika aizturēts. Iesniegumi RPP tiek iesniegti gadījumos, kad kādai no ģimenes konfliktā iesaistītajām personām ir bail palikt vienatnē ar vardarbīgo personu, bet noziedzīga nodarījuma pazīmes nav konstatētas. Šajos gadījumos tiek piemērots likuma „Par policiju” 12.panta 10.punkts, saskaņā ar kuru policijai ir tiesības aizturēt uz rakstveida pieteikuma pamata personas, kuras atrodas mājoklī alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu reibuma stāvoklī un var nodarīt kaitējumu sev vai apkārtējiem cilvēkiem, kā arī gadījumā, ja apkārtējie cilvēki baidās palikt vienatnē ar šo personu un ja nav cita pamata tās aizturēšanai, kā arī aizturēt tādas personas policijas iestādē līdz atskurbšanai vai apstākļu noskaidrošanai, bet ne ilgāk par 12 stundām. 6.tabulā ir redzams, ka pārsvarā (apmēram 90%) šādi iesniegumi tiek saņemti no sievietēm. Iesniegumu skaits var pārklāties ar gadījumiem, kas personu aiztur, bet ne vienmēr.

Īsumā:

Valsts policija un Rīgas pašvaldības policija 2016.gadā vidēji par konfliktiem ģimenē saņēma vismaz 20 izsaukumus dienā

99% izsaukumos uz ģimenes konfliktiem nav pamata ierosināt kriminālprocesu

2016.gadā pieaudzis ziņojumu skaits VP par ģimenes konfliktiem un samazinājies ziņojumu skaits par seksuālas vardarbības gadījumiem

Pagaidu aizsardzība pret vardarbību

No 2014.gada 31.marta Latvijā ir pieejams jauns instruments cietušo aizsardzībai vardarbības ģimenē gadījumos – pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Pēc iesaistīto institūciju un speciālistu atsauksmēm šis mehānisms ir efektīvs un tiek plaši pielietots, jo gan cietušajam pašam, gan policijai dod iespēju situāciju risināt arī tad, ja nav pamata uzsākt kriminālprocesu.

2014.gadā pieņemti 93 policijas lēmumi par nošķiršanu; Valsts policijas reģionu pārvalžu struktūrvienībās uzsākta 329 tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izpildes kontrole. 2015.gadā Valsts policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu skaits bija mazāks nekā 2014.gadā – tika pieņemti 72 lēmumi. Vienlaikus bija pieaudzis tiesas pieņemto lēmumu skaits par pagaidu aizsardzību pret vardarbību – izpildes kontrolei saņemti 554 tiesas nolēmumi. Gan policijas lēmumos, gan tiesas pieņemtajos nolēmumos aizsargājamās personas bija sievietes.

2016.gadā pieaudzis policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu skaits – tika pieņemti 186 lēmumi. Lielākoties persona, kas rada draudus, ir dzīvesbiedrs vai bijušais dzīvesbiedrs, tomēr katrs desmitais lēmums tika pieņemts, lai aizsargātu vecākus no dēliem. Aizsargājamo personu vidū lielākoties ir sievas un partneres, tomēr bija arī vīrieši – dzīvesbiedri, brāļi, dēli un tēvi.

2017.gadā Valsts policijas amatpersonas pieņēma 695 (+511) policijas lēmumus par nošķiršanu. 173 (+118) materiāli nosūtīti tiesai jautājuma izskatīšanai par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. No tiem 144 gadījumos pieņemti tiesas lēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. 2017.gadā uzskaitē atradās 1200 (+20) personas, pret kurām pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, un 2017.gadā saņemti 817 (+186) tiesas lēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Konstatēti 365 (+107) tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpumi, par kuriem uzsākti 290 (+84) kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 168¹.panta.

Tab. 7. Policijas lēmumu par nošķiršanu skaits

		Valsts policijas lēmums par nošķiršanu						PP lēmums par nošķiršanu ⁹¹
		kopā	t.sk. Rīgas reģionā	t.sk. Kurzemes reģ.	t.sk. Latgales reģ.	t.sk. Vidzemes reģ.	t.sk. Zemgales reģ.	
2014	Persona, kas rada draudus, kopā	93	5	19	21	15	31	10
	t.sk. sievietes	1	-	-	-	-	-	0
	Aizsargājamā persona, kopā	99	-	-	-	-	-	10
	t.sk. sievietes	91	-	-	-	-	-	10
2015	Persona, kas rada draudus, kopā	72	8	23	13	6	22	15
	t.sk. sievietes	1	1	-	-	-	-	
	Aizsargājamā persona, kopā	72	8	23	13	6	22	15
	t.sk. sievietes	72	-	-	-	-	-	-
	Konstatēti policijas lēmumu par nošķiršanu pārkāpumi	14	2	1	0	1	10	-
2016	Pieņemtie lēmumi par nošķiršanu	186	5	64	14	79	24	14
	t.sk. piemērots pienākums atstāt mājokli uz laiku no 1 līdz 7 dienām	99	2	16	8	51	22	4
	t.sk. piemērots pienākums atstāt mājokli uz 8 dienām	87	3	48	6	28	2	10
	t.sk. piemērots pienākums – aizliegums kontaktēties	140	5	52	11	57	15	9
	Persona, kas rada draudus, kopā	184	4	64	13	79	24	14
	t.sk. persona, kas rada draudus - sieviete	5	0	4	0	1	0	0
	t.sk. vīrs	49	1	17	3	25	3	3
	t.sk. bijušais vīrs	5	-	2	1	1	1	0
	t.sk. partneris vīrietis	90	3	28	7	35	17	7
	t.sk. dēls	18	-	8	-	8	2	1
	t.sk. brālis	5	-	2	-	3	0	0
	t.sk. tēvs	2	-	1	1	0	0	0
	t.sk. cita persona	15	-	6	1	6	1	3
	Aizsargājamā persona, kopā	184	4	64	13	79	24	18
	t.sk. sieva	49	1	17	3	25	3	3
	t.sk. bijusī sieva	5	-	2	1	1	1	0
	t.sk. partnere sieviete	90	3	28	7	35	17	7
	t.sk. māte	18	-	8	-	8	2	0
	t.sk. māsa	3	-	1	-	1	-	2
	t.sk. meita	2	-	1	1	2	-	1
	t.sk. vīrs/ partneris vīrietis	2	-	1	-	-	-	
	t.sk. dēls	1	-	1	-	-	-	
	t.sk. brālis	2	-	1	-	1	-	
	t.sk. tēvs	2	-	1	-	1	-	
	t.sk. cita persona	8	-	1	1	5	1	5
	Konstatēti policijas lēmumu par nošķiršanu pārkāpumi	24	0	5	0	6	13	-

Avots: VP

⁹¹ Dati tikai par Rīgas pašvaldības policijas pieņemtajiem lēmumiem.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Rīgas Reģionālās pārvaldes Valsts policijas darbinieki, salīdzinājumā ar citām reģionā pārvaldēm, vismazāk ir pieņēmuši policijas lēmumus par nošķiršanu. Tas skaidrojams ar to, ka pārsvarā uz t.s. ģimenes konfliktiem Rīgā izbrauc pašvaldības policijas norīkojumi un pašvaldības policijas darbinieki pārsvarā gadījumu rīkojas saskaņā ar likuma „Par policiju” 12.panta 10.punktu.

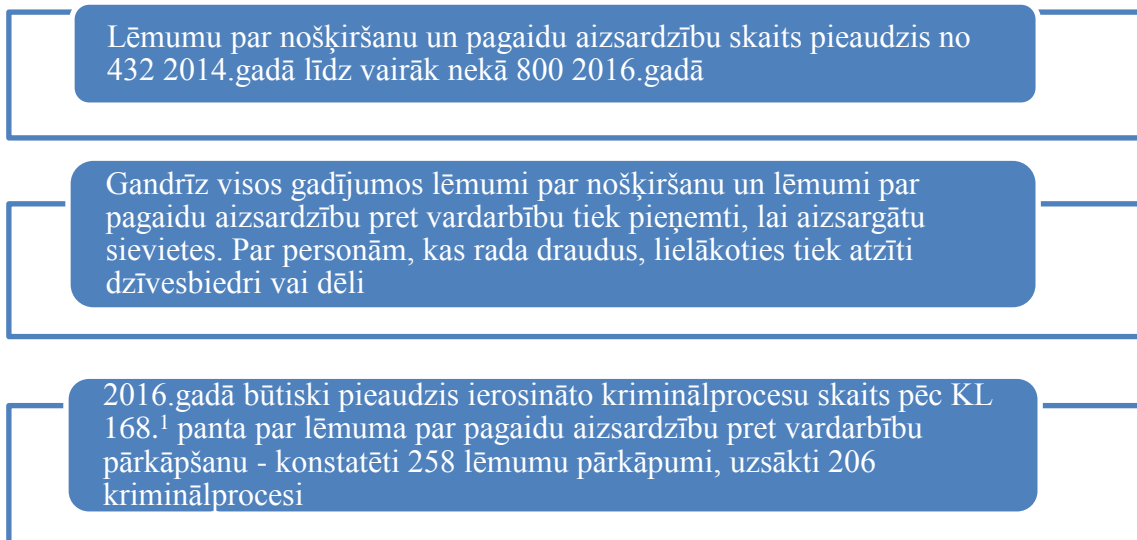
Tiesai pieņemot lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, tas tiek pārsūtīts Valsts policijai izpildei. Saskaņā ar Tiesu administrācijas sniegto informāciju kopumā 2016.gadā pirmās instances tiesās saņemtas 820 lietas par pagaidu aizsardzību pret vardarbību (tostarp, gan pieteikumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, gan pieteikumi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību atcelšanu, gan pieteikumi par pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību aizstāšanu). Valsts policija izpildei saņēma 631 tiesas nolēmumu. No tiesas piemērotajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem pret vardarbību visbiežāk tiek piemērots aizliegums pietuvoties cietušā dzīvesvietai un aizliegums tikties un sazināties ar cietušo. Redzams arī, ka visai bieži tiesa izmanto iespēju noteikt citus aizliegumus un pienākumus atbildētājam, ņemot vērā konkrētā gadījuma apstākļus.

Tab. 8. Piemērotais pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa veids

	2014	2015	2016
Saņemti tiesas lēmumi kopā (no tiem piemēroti pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi):	329	554	631
- pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā	227	367	384
- aizliegums atbildētājam atrasties mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvāk par tiesas lēmumā noteikto attālumu	273	463	534
- aizliegums atbildētājam uzturēties noteiktās vietās	89	194	263
- aizliegums atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to saskari	271	463	519
- aizliegums atbildētājam jebkādā veidā sazināties ar prasītāju	217	385	448
- aizliegums atbildētājam organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar prasītāju	193	331	402
- aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja datus	155	277	281
- citi aizliegumi un pienākumi	57	88	91
Konstatēti tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpumi	91	278	258
VP uzsākti kriminālprocesi pēc KL 168¹.panta	73	194	206

Avots: VP

Saskaņā ar Tiesu administrācijas apkopoto informāciju 2016.gadā apelācijas instancē apgabaltiesās izskatīti 46 pieteikumi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību, t.sk. 37 gadījumos pieņemts lēmums zemākas instances tiesas lēmumu atstāt negrozītu, 3 gadījumos lēmums atcelts pilnīgi un lieta nosūtīta jaunai izskatīšanai, 2 gadījumos atcelts pilnīgi un jautājums izlemts pēc būtības.

Īsumā:*Uzsāktie kriminālprocesi un konstatētie administratīvie pārkāpumi*

Kā jau minēts iepriekš, pēc ziņojuma par iespējamu noziedzīgu nodarījumu saņemšanas policijā, situācija var risināties dažādi: var uzsākt kriminālprocesu vai administratīvā pārkāpuma lietvedību, pieņemt lēmumu par pagaidu nošķiršanu, kura norakstu pēc iespējamā prasītāja lūguma policija nosūta tiesai, kā arī ziņot par notikušo sociālajam dienestam un/vai bāriņtiesai. Ja kriminālprocess ir uzsākts un ja tiek konstatēti apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu vai var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, vai, ja nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina un nav iespējams savākt papildu pierādījumus, var tikt pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu. Kriminālprocesu var pabeigt arī ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez tam, lai nodrošinātu personas uzvedības uzraudzību un sekmētu šīs personas resocializāciju un jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas novēršanu, prokurors priekšrakstā par sodu kā papildsodu var noteikt probācijas uzraudzību. Taču, ja pierādījumi ir pietiekami un nepastāv šķēršļi kriminālprocesa īstenošanai, lietu nodod prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai un pēc tam tiesai, kas pārbauda pierādījumus un lemj par soda piespriešanu, kas var būt vai nu reāla brīvības atņemšana, vai nu nosacīta, vai nu citi soda veidi.

Ņemot vērā to, ka kriminālsods par vardarbību ģimenē kā atsevišķu noziedzīgu nodarījumu nav paredzēts, praksē vardarbības ģimenē gadījumos vainīgās personas tiek sauktas pie atbildības pēc dažādiem KL un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk - LAPK) pantiem, ņemot vērā darbības vai bezdarbības izdarīšanas veidu, iestājušās sekas un citas pazīmes. Par ģimenē veiktajiem vardarbīgajiem aktiem var tikt uzsākti kriminālprocesi saskaņā ar KL XII nodaļā „Nonāvēšana”, XIII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret veselību”, XVI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, XVII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un

nepilngadīgajiem” iekļautajiem pantiem vai uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība saskaņā ar LAPK 167.² pantu un 172.² pantu.

Reģistrēto likumpārkāpumu skaits, par kuriem uzsākts kriminālprocess, nekad nesakrīt ar personu skaitu, kuras ir sauktas pie kriminālatbildības, un ar cietušo skaitu. Piemēram, viena persona var būt vardarbīga pret vairākiem cietušajiem, vai kriminālprocesu var ierosināt un atzīt personu par cietušo, bet izsniegt apsūdzību nav iespējams. Tādējādi no vairākiem tūkstošiem ģimenes konfliktu gadījumu, par kuriem Valsts un pašvaldības policija 2016.gadā saņēma informāciju, pie kriminālatbildības par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret pilngadīgiem tuviniekiem un partneriem tika sauktas 147 personas.

Tab.9. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem⁹² (salīdzinājumā pēc teritorijas)

	2014		2015		2016	
	<i>Personu skaits kopā</i>	<i>t.sk. pret pilngad. tuviniekiem</i>	<i>Personu skaits kopā</i>	<i>t.sk. pret pilngad. tuviniekiem</i>	<i>Personu skaits kopā</i>	<i>t.sk. pret pilngad. tuviniekiem</i>
Rīgā	38	12	118	22	118	19
Citās republikas pilsētās kopā	151	30	235	45	142	60
Novados kopā	177	33	339	88	353	87
Nav norādīts	0	0	0	0	2	0
Kopā	328	75	574	133	615	147

Avots: IeM IC

Biežāk noziedzīgie nodarījumi pret tuviniekiem un partneriem izpaužas kā miesas bojājumu nodarīšana, kur dominē viegli miesas bojājumi, tomēr nereti tiek veikti arī noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar īpašuma/ mantas bojāšanu. No visiem apskatāmajiem noziedzīgiem nodarījumiem pret pilngadīgām personām 2016.gadā noziedzīgu nodarījumu skaits pret pilngadīgajiem tuviniekiem veidoja apmēram ceturto daļu. 2016.gadā pieaudzis personu skaits, kas sauktas pie kriminālatbildības par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, tai skaitā par nodarījumiem pret tuviniekiem. Sievietes pie kriminālatbildības par vardarbību tiek sauktas ievērojami mazāk nekā vīrieši, tomēr 2016.gadā gadījumu skaits, kad sievietes sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem, ir pieaudzis – no apmēram 6% līdz 12%.

⁹² Informācija atlasīta pēc šādiem KL pantiem: 116.-118.p., 120., 121., 124.-128., 130., 130.¹., 132., 135.p. ceturtdaļa, 136., 143., 152., 159., 160., 168.¹panti. Par 2016.gadu dati arī par 123., 131., 164.pantiem. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Tab.10. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret pilngadīgām personām, kopā un pret tuviniekiem (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL⁹³)

	2015 ⁹⁴				2016			
	Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. personām kopā		Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. tuviniekiem		Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. personām kopā		Personu skaits par noziedzīg. nodarījumiem pret pilngad. tuviniekiem	
	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. sieviet.	kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 123., 124. panti kopā	55	6	17	1	39	2	18	1
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	25	3	12	1	19	1	6	0
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	28	2	5	0	11	1	7	1
121.p. (slepkavība, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas)	2	1	0	0	3	0	3	0
KL XIII nodaļas (noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. cet. d., 136. panti kopā	440	28	95	7	477	43	92	16
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	99	8	30	5	119	18	35	8
<i>t.sk.,</i> 125.p. trešā daļa (tīšs smags miesas bojājums, kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)	32	3	15	3	37	4	18	2
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	178	6	33	0	167	8	21	2
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	160	15	29	2	198	17	32	6
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	21	0	8	0	9	0	2	0
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu)	43	1	4	0	39	2	13	1
152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana)	15	2	1	0	6	1	1	0
159.p. (izvarošana)	13	0	4	0	10	0	2	0
160.p. (seksuāla vardarbība)	9	1	4	0	13	0	2	0
168.¹p. (noņēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	23	1	18	1	28	0	24	0
Kopā	598	39	143	9	612	48	152	18

Avots: IeM IC

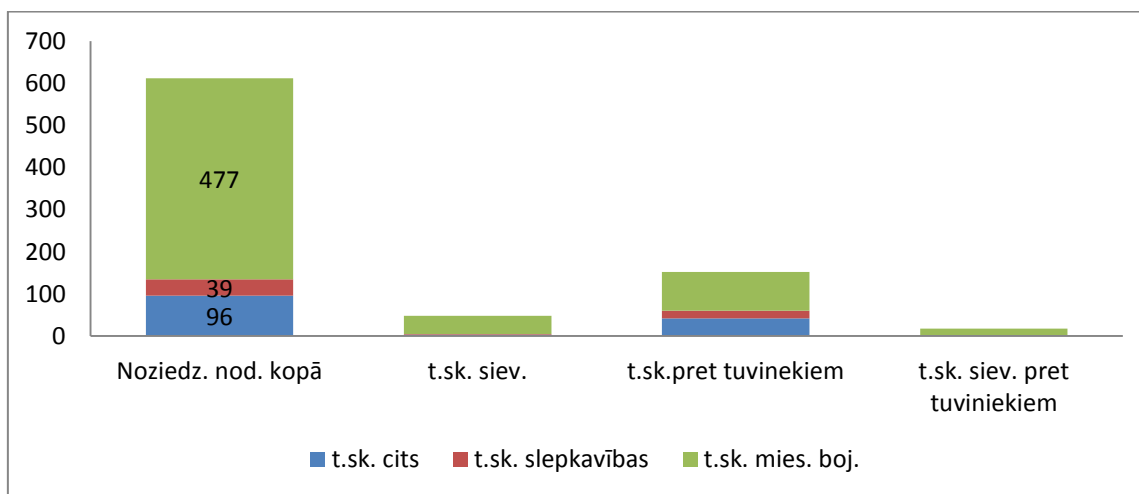
* Neviena persona nav saukta pie kriminālatbildības pēc 120.p. (slepkavība, kas izdarīta stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī), 124.p. (novešana līdz pašnāvībai), 130.¹ p. (spīdzināšana), 135.panta ceturtdā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 164.p. (personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošanā).

⁹³ Persona var izdarīt vienu vai vairākus nodarījumus, kas atbilst divu vai vairāku noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm, bet šajā tabulā tas nav atspoguļots. Piemēram, ja izdarītais nodarījums ir kvalificēts pēc 130.panta otrās daļas (tīši viegļie miesas bojājumi), 185.panta pirmās daļas (mantas tīša iznīcināšana un bojāšana) un 143.panta 1.daļas (personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana), tad šajā tabulā tas parādīsies ailē par 130.pantu.

⁹⁴ Datus par 2015.gadu nav iekļauta informācija par nodarījumiem pēc KL 123., 131., 164.panta. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Par pilngadīgu tuvinieku slepkavībām pie kriminālatbildības sauktas 18 personas, tai skaitā 1 sieviete. Par dažādu miesas bojājumu nodarīšanu tuviniekiem pie kriminālatbildības sauktas 92 personas, tai skaitā 16 sievietes. 4 personas sauktas pie kriminālatbildības par seksuālu vardarbību pret tuviniekiem, 13 – par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošas personas gribu un 24 – par nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu.

Att. 2. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgajiem nodarījumiem pret pilngadīgām personām 2016.gadā

No Iekšlietu ministrijas Informācijas centra (turpmāk – IeM IC) sniegtajiem datiem var gūt informāciju arī par pie kriminālatbildības saukto personu saistību (attiecībām) ar cietušo (piemēram, cietušais – sieva, partneris, dēls). Vardarbības veicēju un cietušo skaits atšķiras, jo viens cilvēks var būt vardarbīgs pret vairākiem cietušajiem (piemēram, māte – pret diviem bērniem)⁹⁵. No tuviniekiem cietušo personu skaits ir ievērojami lielāks nekā pie kriminālatbildības saukto personu skaits.

2016.gadā pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem sauktas 152 personas, bet par cietušajiem atzītas 314 personas, tai skaitā 197 sievietes. Cietušo vidū ir 74 sievietes, kas cietušas no dzīvesbiedra vardarbības, un 31 vīrietis, kas cietis no dzīvesbiedres vardarbības.

⁹⁵ Jāņem vērā, ka par cietušām personām tiek uzskatītas tikai tās, par kurām ir pieņemts lēmums par atzīšanu par cietušo.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Tab. 11. Cietušo pilngadīgo personu skaits 2015. un 2016.gadā, kopā un no tuviniekiem cietušie* (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL)

	2015 ⁹⁶		2016													
	Cietušās personas		Cietušās personas		t.sk., no tuviniekiem cietušie		Attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu									
	kopā	t.sk., no tuvin. cietušie	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	vīrs	sieva	partneris (vīrietis)	partnere (sieviete)	tēvs/ māte	patēvs/ pamāte	audzītēvs/ māte/ aizbild.	dēls/ meita/ audžubērns	vectēvs/ vecmāte	cits**
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 123., 124. panti kopā	74	21	88	37	30	19	1	2	1	2	16	0	0	6	0	4
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	41	13	33	20	18	13	0	1	1	2	8	0	0	4	0	2
117.p. (slepkavība pastiprin. apstākļos)	23	3	15	6	6	2	0	0	0	0	4	0	0	1	0	1
124.p. (novešana līdz pašnāvībai)	0	0	12	3	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
KL XIII nod. (noz. nodar. pret veselību) 125.-128., 130., 130. ¹ , 131., 132., 135.p. cet. d., 136.p. kopā	858	192	962	273	230	124	9	18	20	27	32	2	6	17	1	22
<i>no tiem</i> 125.p. (smags mies. boj.)	120	35	122	38	36	19	3	2	2	6	6	0	0	4	0	7
<i>t.sk.,</i> 125.p. trešā d. (smags mies. boj., kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)	45	15	39	21	17	11	0	0	1	1	4	0	0	4	0	6
126.p. (tīšs vidēja smaguma mies. boj.)	283	49	287	58	4	25	3	3	0	9	7	0	3	0	0	3
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	399	79	456	121	105	52	2	7	17	2	10	2	2	7	1	4
132.p. (draudi izdarīt slepkavību)	73	33	76	45	31	26	1	5	0	8	1	0	0	1	0	1
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī)	64	11	54	37	13	13	0	1	0	3	0	0	0	0	0	0
152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana)	12	1	7	3	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
159.p. (izvarošana)	25	4	29	29	3	3	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0
160.p. (seksuāla vardarbība)	18	3	12	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
168. ¹ p. (nolēpuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	40	31	44	43	37	37	0	9	0	8	5	0	0	0	0	0
Kopā	1091	263	1196	433	314	197	10	30	21	44	53	2	6	23	1	26

Avots: IeM IC

⁹⁶ Datus par 2015.gadu nav iekļauta informācija par KL 123., 131., 164.pantu.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

* Neviens cietušais netika konstatēts pēc KL 120.p. (slepkavība, kas izdarīta stīpra psihiska uzbudinājuma stāvoklī), 124.p. (novešana līdz pašnāvībai), 130.¹ p. (spīdzināšana), 135.p. ceturtā daļa, 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 164.p. (personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošanā).

** - cits: aizgādnībā esošs, māsa, brālis, mazbērns, aizbilstamais, cits radnieks, māsiņa, brālēns.

Tab. 12. Ierosinātie kriminālprocesi par pilngadīgu personu slepkavībām

	2014	2015	2016
Kopā	101	119	127
t.sk. sievietes	64	51	58
No tuviniekiem cietušo personu skaits, kopā	49	36	47
t.sk. sievietes	34	17	30
t.sk. cietusi sieva	0	5	2
t.sk. cietusi partnere (sieviete)	5	4	3
t.sk. kopā dzīvesbiedri nogalināja vismaz... sievietes (sievas + partneres)	5	9	5

Avots: IeM IC

Tab. 13. Ierosinātie kriminālprocesi par no miesas bojājumiem cietušām pilngadīgām personām

	2014	2015	2016
Kopā	948	830	902
t.sk. sievietes	224	219	241
No tuviniekiem cietušo personu skaits, kopā	157	181	159
t.sk. sievietes	84	99	111
t.sk. cietusi sieva	18	21	17
t.sk. cietusi partnere (sieviete)	36	28	24
t.sk. kopā no dzīvesbiedriem cietušas vismaz ... sievietes (sievas + partneres)	54	49	41

Avots: IeM IC

Tab. 14. Ierosinātie kriminālprocesi par seksuālu vardarbību

	2014	2015	2016
Kopā	60	43	41
t.sk. sievietes	51	35	40
No tuviniekiem cietušo personu skaits, kopā	18	7	3
t.sk. sievietes	13	6	3
t.sk. cietusi sieva	1	1	0
t.sk. cietusi partnere (sieviete)	3	1	3
t.sk. kopā no dzīvesbiedriem cietušas vismaz ... sievietes (sievas + partneres)	4	2	3

Avots: IeM IC

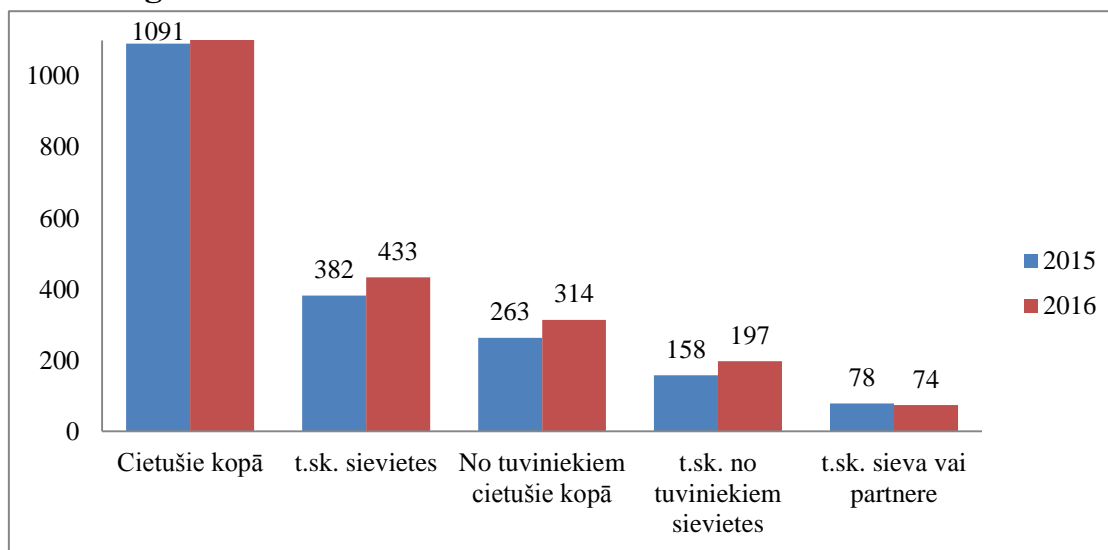
Tāpat kā SPKC apkopotajos datos arī IeM IC apkopotajos datos var redzēt, ka visvairāk vardarbīgi izturas tieši dzīvesbiedri un vecāki. Vardarbīgi pret radniekiem var būt arī bērni vai mazbērni. Visvairāk ģimenes locekļi cieš no miesas bojājumiem un seksuālās vardarbības.

2014.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 5 sievietes, vēl 4 sievietes nogalināja citi radnieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja 57 sievietēm, bērni - 22 vecākiem, vecāki - 21 pilngadīgam bērnam.

2015.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 9 sievietes, vēl 8 sievietes nogalināja citi radnieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja vismaz 49 sievietēm, bērni nodarīja 15 vecākiem, vecāki nodarīja 11 pilngadīgiem bērniem.

2016.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 5 sievietes, vēl vismaz 17 sievietes nogalināja citi radnieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja vismaz 44 sievietēm, bērni nodarīja 36 vecākiem vai audžuvecākiem, vecāki nodarīja 13 pilngadīgiem bērniem.

Att. 3. No vardarbīgiem nodarījumiem cietušās pilngadīgas personas, 2015. un 2016.gadā

15.tabulā, apkopojot datus par slepkavībām un miesas bojājumiem no iepriekšējām tabulām, ir iekļauti detalizētāki dati par personām, kas ir sauktas pie atbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem, un par no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem. Konstatējams, ka par vardarbību ģimenē pie atbildības lielākoties saukti vīrieši, bet cietušo vidū lielākoties ir sievietes. No cietušajiem vīriešiem lielākā daļa ir cietusi no citiem radniekiem, nevis no sievas vai kopdzīves partneres vardarbības. Tomēr, salīdzinot ar 2015.gadu, kad no dzīvesbiedres nodarītajiem vieglajiem miesas bojājumiem cietuši 3 vīrieši, 2016.gadā palielinājies šādu gadījumu skaits – 19 vīriešiem sievas vai partneres nodarīja vieglus miesas bojājumus. Sievietes ir cietušas gan no vīriem un partneriem, gan no citiem tuviniekiem. Salīdzinot ar cietušajiem

vīriešiem, sievietes vairāk cieta no dzīvesbiedra smagākas vardarbības (vidēja smaguma un smagi miesas bojājumi) un draudiem.

Tab. 15. Pie kriminālatbildības par vardarbību pret pilngadīgiem tuviniekiem sauktās personas un no tuvinieku vardarbības pilngadīgie cietušie 2016.gadā

KL pants	Par vardarbību pret tuvinieku pie kriminālat. sauktie		Pilngadīgie cietušie no tuvinieku vardarbības					
			kopējais cietušo skaits		t.sk. cietušais laulātais vai partneris		t.sk. cits cietušais tuvinieks*	
	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes	kopā	t.sk. sievietes
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 123., 124. panti kopā	18	1	30	19	6	4	26	17
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	35	8	36	19	13	8	23	11
126.p. (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums)	21	2	4	25	15	12	35	12
130.p.(tīšs viegls miesas bojājums)	32	6	105	52	28	9	77	27
132.p. (draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu)	2	0	31	26	14	12	17	12
168 ^p . (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	24	0	37	37	17	17	20	20

Avots: IeM IC

* Ar vārdiem „cits cietušais tuvinieks” apzīmēti vecāki, bērni, brāļi, māsas, vecvecāki, mazbērni utt.

Administratīvā atbildība

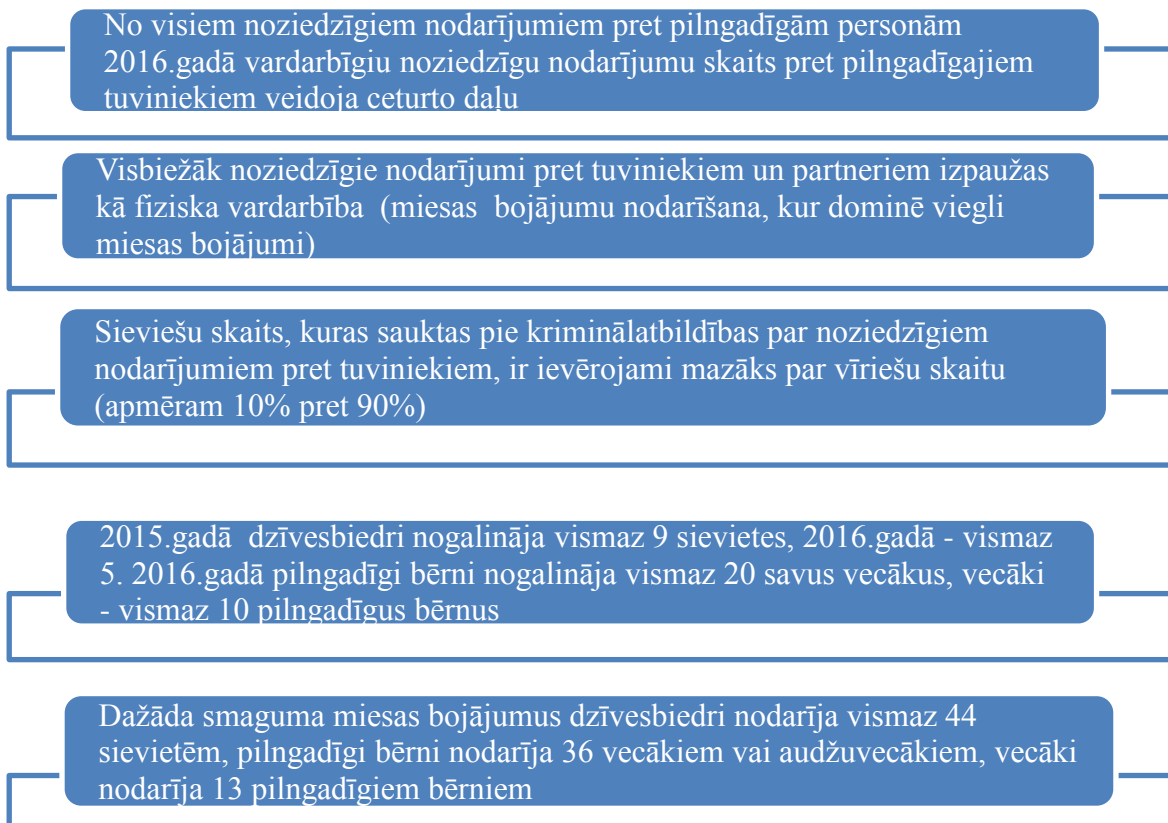
IeM IC sniegtie dati liecina, ka administratīvais sods par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu (LAPK, 167.² pants) tiek piemērots visai plaši. Turklāt ir samērā neliels gadījumu skaits, kad lietvedība tiek izbeigta, nepiemērojot sodu. Vardarbības ģimenē gadījumu specifika ir tāda, ka cietušās personas bieži vien nevēlas, lai pret ģimenes locekli vai partneri uzsāktu kriminālprocesu. Iespēja vardarbīgu nodarījumu sodīt administratīvi var palīdzēt mazināt vardarbības latentumu. Tomēr administratīvo pārkāpumu lietvedības process ir visai smagnējs, jo arī tajā ir nepieciešams veikt tiesu medicīniskās ekspertīzes. Turklāt LAPK 167².pantā kā sods ir paredzēts tikai naudas sods, kura nomaksāšana var pasliktināt arī cietušā ģimenes locekļa materiālo stāvokli.

Tab. 16. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

	<i>Gads</i>	LAPK 167. ² 1.daļa	LAPK 167. ² 2.daļa	Kopā
Sastādīto protokolu skaits	2011	841	234	1075
	2015	809	238	1047
	2016	922	240	1162
Personu skaits, kam sastādīti protokoli	2011	824	229	1053
	2015	792	232	1024
	2016	886	237	1123
Izteikts brīdinājums	2011	8	2	10
	2015	4	0	4
	2016	5	0	5
Piemērots naudas sods	2011	583	176	759
	2015	623	195	818
	2016	692	176	868
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	2011	11	0	11
	2015	11	0	11
	2016	30	1	31
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	2011	137	33	170
	2015	121	29	150
	2016	123	46	169
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	2011	32	10	42
	2015	32	12	44
	2016	33	10	43

Avots: IeM IC

2016.gadā administratīvie protokoli par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu tika sastādīti 1023 personām. 16.tabulā ir sniegti dati par visiem maznozīmīgo miesas bojājumu gadījumiem, jo datu bāze par administratīvajiem pārkāpumiem neļauj atlasīt informāciju par cietušās personas saistību ar vardarbību veikušu personu. Vienlaikus jāņem vērā, ka LAPK 167.² panta otrā daļa attiecas uz atkārtotajiem vardarbības gadījumiem vai gadījumiem, kad pārkāpums izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. 167.² panta otrās daļas datus nav iespējams sadalīt sīkāk pēc gadījumiem, kad tā ir atkārtota maznozīmīga miesas bojājuma nodarīšana un gadījumiem, kad maznozīmīgi miesas bojājumi nodarīti tuviniekam.

Īsumā:*Notiesātās personas*

Tiesu administrācijas (turpmāk – TA) apkopotajos datos par notiesātajām personām vainīgā un cietušā saistība netiek norādīta. 17.tabulā ir sniegta informācija par notiesāto personu skaitu pēc atsevišķiem KL pantiem, par kuriem ir arī vislielākais pie kriminālatbildības par vardarbību pret tuviniekiem saukto personu skaits: tie ir noziedzīgie nodarījumi pret personas dzīvību un veselību, tikumību un dzimumneaizskaramību.

Par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem notiesāto personu vidū ir ap 10% sievietes. Ja krimināllietās cietušo vidū visvairāk bija personas ar viegliem miesas bojājumiem, kā arī bija ievērojams personu skaits, kas sauktas pie kriminālatbildības par vieglu miesas bojājumu nodarīšanu, tad notiesāto personu vidū visvairāk ir notiesātie par smagu miesas bojājumu nodarīšanu.

Tab.17. Notiesāto personu skaits

	2015		2016		Vecums (gados)				Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsod		Atbrīvots no soda
	Notiesāto pers. skaits	t. sk. sievietes kopā	Notiesāto pers. skaits	t. sk. sievietes kopā	14-17	18-24	25-49	50+	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	Vairāk par 5 gadiem	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs	
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 123., 124. panti kopā	54	6	60	7	3	12	32	13	0	1	0	55	4	0	0	0
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	31	3	25	3	0	2	13	10	0	0	0	24	1	0	0	0
117.p. (slepkavība pastūprin.apstākļos)	19	3	27	3	3	9	13	2	0	0	0	27	0	0	0	0
123.p. (nonāvēšana aiz neuzmanības)	0	0	3	0	0	1	1	1	0	1	0	0	2	0	0	0
KL XIII nod. (noziedz. nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. ceturtdaļa, 136.p. panti kopā	410	12	347	40	12	81	212	42	19	30	31	23	98	4	144	2
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	165	3	142	24	1	28	90	23	6	15	27	23	70	0	2	0
126.p. (tīšs vidēja smag. miesas boj.)	136	3	111	5	4	32	65	10	6	8	2	0	18	0	77	0
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	81	3	84	10	7	20	51	6	6	7	2	0	9	3	59	2
132.p. (draudi izdarīt slepkavību)	10	2	4	0	0	1	1	2	0	0	0	0	1	0	2	0
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī)	12	0	14	1	0	0	11	3	2	1	1	0	1	0	7	0
152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana)	-	-	8	1	0	0	6	2	3	0	0	1	1	0	2	0
159.p. (izvarošana)	16	0	16	0	0	3	12	1	0	1	6	8	1	0	0	0
160.p. (seksuāla vardarbība.)	23	0	19	1	1	1	14	3	0	2	4	13	0	0	0	0
168.¹p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarb. nepildīšana)	46	1	46	0	0	2	37	7	1	2	1	0	1	0	37	0
Kopā	561	19	407	47	15	93	244	55	19	31	31	78	102	4	144	2

Avots: TA

No 17. tabulas redzams, kādi sodi tiek piespriesti par noziedzīgiem nodarījumiem. Par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu (KL 168.¹ pants) biežākais pamatsods ir piespiedu darbs, tāpat kā par vieglu un

vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu. Otrs biežāk piespriestais sods ir nosacīta brīvības atņemšana.

Izbeigtās krimināllietas

Būtiska ir arī statistika par to personu skaitu, pret kurām kriminālprocess ir izbeigts, kas vardarbības ģimenē gadījumos visdrīzāk nozīmē to, ka cietušais, ja nav lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, nebūs pasargāts no turpmākiem vardarbības aktiem, bet vardarbības veicējs paliek ārpus valsts un pašvaldības iestāžu redzesloka.

Saskaņā ar KPL 39.panta otro daļu prokuroram kriminālvajāšanā ir tiesības pabeigt kriminālprocesu, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu. Personai, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, var noteikt naudas sodu vai piespiedu darbu, kā arī papildsodus — tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību. Detalizēti dati par pieņemtajiem prokuroru priekšrakstiem par sodu nav pieejami.

Izbeigto kriminālprocesu skaits par vardarbības ģimenē gadījumiem proporcionāli nav liels. Saskaņā ar IeM IC sniegtajiem datiem pēc konkrētajiem KL pantiem no kopumā 2016.gadā izbeigtā 71 kriminālprocesa 12 (17%) tika izbeigti par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē. No minētajām 14 izbeigtajām lietām 4 tika izbeigtas, noslēdzot izlīgumu.

No TA sniegtajiem datiem redzams, ka 2016.gadā 60 apsūdzētajām personām stājies spēkā lēmums par lietas izbeigšanu, tomēr nevar izdalīt tās lietas, kurās cietušais ir tuvinieks.

Tab. 18. Personu skaits, kas sauktas pie atbildības par vardarbību un pret kurām lietas izbeigtas⁹⁷

	Pilngadīgu personu skaits, pret kurām lietas izbeigtas – <i>IeM IC dati</i>					Apsūdzēto personu skaits, kurām stājies spēkā lēmums par izbeigšanu – <i>TIS dati</i>	
	2015		2016			2015	2016
	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem			
				kopā	no tiem, lieta izbeigta pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai pēc 377.p.9.pkt.–izlīgums		
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 123., 124. panti kopā	10	1	2	0	0	1	0
<i>no tiem</i>	1	1	1	0	0	1	0
116.p. (slepkavība)							
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	8	0	0	0	0	0	0
KL XIII nod. (noz. nodarīj. pret personas veselību) 125.-128., 130., 130. ¹ , 131., 132., 135.p. cet. d., 136. p. kopā	52	12	61	9	3	45	50
<i>no tiem</i>	14	4	10	0	0	1	1
125.p. (smags miesas boj.)							
126.p. (tīšs vidēja smaguma mies. bojājums)	12	3	18	4	0	10	8
130.p. (viegls miesas boj.)	24	5	31	4	2	29	35
132.p. (draudī izdarīt slepkavību)	4	2	0	0	0	1	2
143.p. (par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī)	7	1	1	0	0	1	4
159.p. (izvarošana)	3	0	1	0	0	1	1
160.p. (seksuāla vardarbība)	1	0	0	0	0	1	4
168. ¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	0	0	3	3	1	0	1
Kopā	77	14	71	12	4	50	60

Avots: IeM IC, TA

Valsts probācijas dienesta uzraudzībā esošās personas

Valsts probācijas dienests (turpmāk - VPD) uzrauga personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, un nosacīti notiesātās personas, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās personas un personas, kurām piespriests papildsods - probācijas uzraudzība. Savukārt, ja persona ir sodīta ar piespiedu darbu, VPD uzrauga šī soda izpildi.

⁹⁷ Informācija no Tiesu informācijas sistēmas ir par gadījumiem, kad tiesa pieņēmusi lēmumu izbeigt lietu, informācija no IeM IC ir par gadījumiem, kad procesa virzītājs pieņem lēmumu izbeigt krimināllietu pirms tiesas. Gadījumos, kad lieta izbeigta saistībā ar apsūdzētās personas nāvi (kopā 2013.gadā – 13 lietas), informācija par vardarbības saistību ar ģimeni nolēmumu tekstā netiek sniegta.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

19.tabulā ir apkopota informācija par visiem probācijas klientiem, kas ir notiesāti par attiecīgajā KL pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un VPD amatpersonas ir uzsākušas probācijas klienta lietas vadību.

Tab. 19. Dienesta uzraudzībā esošo probācijas klientu skaits, par kuriem uzsāktas probācijas klienta lietas

KL pants	2015						2016									
	Vīrieši					Sievietes			Vīrieši					Sievietes		
	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto	t.sk. seks. vard. pret bērnu	t.sk. seks. vard. pret pieaug.	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto	t.sk. seks. vard. pret bērnu	t.sk. seks. vard. pret pieaug.	Kopā	t.sk. vardarbība pret bērnu	t.sk. vardarbība pret laulāto
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-118., 120., 121., 123. panti kopā	49	5	2	0	0	1	0	0	36	2	3	0	0	7	1	2
<i>no tiem,</i> 116.p. (slepkavība)	10	0	2	0	0	1	0	0	10	0	3	0	0	4	0	2
117.p. (slepkavība pastiprin. apstākļos)	29	3	0	0	0	0	0	0	22	2	0	0	0	1	0	0
123.p. (nonāvēšana aiz neuzmanības)	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0	0	0	0	1	1	0
KL XIII nod. (noziedz. nodar. pret veselību) 125.,126., 130., 130.¹, 132. kopā	306	4	10	0	0	31	1	6	376	4	29	0	0	39	1	12
159.p. (izvarošana)	0	0	0	0	4	0	0	0	9	0	0	3	6	0	0	0
160.p. (seksuāla vardarbība)	1	0	0	6	2	0	0	0	10	0	0	6	4	0	0	0
162.p. (pavešana netiklībā)	5	0	0	15	0	0	0	0	28	0	0	28	0	0	0	0
164.p. (personas iesaistīš. prostitūcijā)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
168.¹p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību nepildīšana)	81	1	19	0	0	0	0	0	105	9	93	0	0	2	1	1
174.p. (cietsirdība pret nepilngadīgo)	21	30	5	0	0	7	11	0	52	52	0	0	0	24	24	0
Kopā	463	40	36	21	6	39	12	6	624	67	125	37	10	72	27	15

Avots: VPD

No kopumā vairāk nekā 600 probācijas klientiem, par kuriem lietas tika uzsāktas 2016.gadā, apmēram 20% ir nonākuši VPD redzeslokā par vardarbību vai seksuālu vardarbību pret bērnu, un apmēram 24% - par vardarbību pret laulāto vai seksuālu vardarbību pret pieaugušo, visvairāk – par nolēmuma par pagaidu aizsardzību nepildīšanu.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

VPD probācijas klientiem piedāvā probācijas programmas, kas ir pasākumu kopums ar mērķi veicināt probācijas klienta integrāciju sabiedrībā. Iesaistīšana probācijas programmās notiek nosacītas notiesāšanas vai nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas laikā, pamatojoties uz tiesas noteikto pienākumu – piedalīties probācijas programmās saskaņā ar VPD norādījumiem. Kriminālsoda – piespiedu darbs izpildes laikā probācijas klients netiek iesaistīts programmās, ja vien pats neizsaka šādu vēlmi.

Viena no VPD īstenotajām programmām ir „Cieņpilnu attiecību veidošana”, kurā tiek iesaistītas personas, kas ir bijušas vardarbīgas pret savu partneri ģimenē. 2012.gadā probācijas programmu „Cieņpilnu attiecību veidošana” pabeidza 58 probācijas klienti. 2013.gadā - 44 probācijas klienti. 2014.gadā - 14 probācijas klienti, 2015.gadā – 11 probācijas klienti. 2016.gadā probācijas programma "Cieņpilnu attiecību veidošana" tika īstenota tikai vienai grupai, kurā tika iesaistīti 7 probācijas klienti; visi 7 klienti arī minēto programmu pabeidza.

Viena no VPD funkcijām ir organizēt un vadīt izlīguma procesu kriminālprocesā un lietās par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem. 2016.gadā pēc atlasītajiem pantiem uzsākti 162 izlīgumi, tai skaitā 2 gadījumos, kad probācijas klients notiesāts par pilngadīgas personas izvarošanu, un 4 gadījumos par vardarbību pret bērnu - 3 vīrieši un 1 sieviete, notiesātie pēc KL 174.panta.

Juridiskās palīdzības nodrošināšana

Saskaņā ar Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumu tiesības pieprasīt juridisko palīdzību ir personām, kuras ir ieguvušas maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu vai tās pēkšņi nonākušas tādā situācijā un materiālajā stāvoklī, kas tām liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību.

2016.gadā Juridiskās palīdzības administrācija ir pieņēmusi 30 lēmumus⁹⁸ par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības piešķiršanu ģimenes tiesību jautājumos, kas saistīti ar vardarbību ģimenē un vardarbību pret sievietēm kā ierosinātās civillietās, tā arī lietās, kurās tiesvedība vēl nav bijusi uzsākta (tai skaitā 3 lietās, kur valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība bija nepieciešama pretējai pusei, lai pārskatītu vai grozītu tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību). Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība piešķirta kā maznodrošinātām un trūcīgām personām, tā arī, pamatojoties uz Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 3.panta otrās daļas 2.punktā noteiktajiem kritērijiem, proti, persona pēkšņi nonākusi tādā situācijā un

⁹⁸ Netiek atsevišķi apkopota statistika par lietām, kurās personas sākotnēji iesniegumā nenorāda, ka jautājuma risināšana ir saistīta ar vardarbību ģimenē vai vardarbību pret sievieti, bet vēršas, lai risinātu jautājumu par laulības šķiršanu, kopmantas sadali, uzturlīdzekļu piedziņu vai par personas izlikšanu no dzīvojamās telpas, tikai vēlāk procesa gaitā (pēc juridisko konsultāciju sniegšanas, kad par to ir informēts juridiskās palīdzības sniedzējs vai pēc tam tiesvedībā) iespējams var tikt saņemta informācija, ka lieta ir saistīta ar vardarbību ģimenē. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

materiālajā stāvoklī, kas tai liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību – personas īpaša situācija.

Tab. 20. Juridiskā palīdzība vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumos

	2015	2016		Kopā
	Kopā	Ir trūcīgas/ maznodrošinātas personas statuss	Persona nonākusi krīzes situācijā	
Juridiskā palīdzība vardarbības pret sievietēm gadījumos *	3	6	0	6
<i>t.sk., pieprasītājs - sieviete</i>	3	6	0	6
Juridiskā palīdzība vardarbības ģimenē gadījumos **	17	17	4	21 (tai skaitā 2 lēmumi par vardarbību pret vīrieti no sievietes puses)
<i>t.sk. pieprasītājs - sieviete</i>	17	13	4	17

Avots: JPA

* vardarbības pret sievieti gadījumi ārpus ģimenes (piemēram, bijušais laulātais)

** vardarbības ģimenē gadījumi (laulātie, pret vecākiem, vecvecākiem vai kopā ģimenē dzīvojošām personām)

Īsumā:

Līdz tiesai biežāk nonāk krimināllietas par tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu

Par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu biežākais piespriestais pamatsods ir piespiedu darbs. Vienlaikus ievērojama daļa šo personu nonāk Valsts probācijas dienesta redzeslokā

Vidēji katrs sestais no izbeigtajiem kriminālprocesiem ir par gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē

Valsts nodrošināta juridiskā palīdzība vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumos 2016.gadā tika sniegta 30 personām

4.1.3. No vardarbības cietušo pilngadīgo personu rehabilitācija un vardarbību veikušu rehabilitācija

2015.gadā ieviestais jaunais valsts apmaksātais pakalpojums no vardarbības cietušām pilngadīgām personām tika sniegts 30 Latvijas pašvaldībās jeb 25% no kopējo pašvaldību skaita, un to saņēma 114 personas (5 vīrieši, 109 sievietes). 2016.gadā valsts apmaksātais pakalpojums no vardarbības cietušām

pilngadīgām personām tika sniegts 48 Latvijas pašvaldībās jeb 40% no kopējo pašvaldību skaita, un to saņēma 294 personas.

Tab. 21. Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšana no vardarbības cietušām pilngadīgām personām sadalījumā pa reģioniem

	Kopā	no tiem krīzes centrā	no tiem konsultāciju veidā	Rīga	Pierīga	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Kurzeme
2015	114	47	67	35	0	20	5	3	51
2016	294	73	222	73	8	51	27	18	117

Avots: Valsts budžeta finansēto sociālo pakalpojumu funkcionēšanas efektivitātes kritēriji un rezultatīvie rādītāji

2016. gadā pakalpojumu no vardarbības cietušām pilngadīgām personām ir saņēmušas 294 personas - 287 sievietes un 7 vīrieši. Lielākoties rehabilitācijas pakalpojumu saņem sievietes vecumā no 26 līdz 35 gadiem. Ir ļoti neliels gadījumu skaits, kad rehabilitāciju saņem personas pēc 60 gadu vecuma.

Tab. 22. Sociālas rehabilitācijas saņēmušas personas dalījumā pēc dzimuma un vecuma

Vecums	2015		2016	
	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši
18-25	21	1	36	2
26-35	41	1	134	1
36-45	33	0	88	3
46-60	13	2	27	1
61+	1	1	2	0
Kopā	109	5	287	7

Avots: Valsts budžeta finansēto sociālo pakalpojumu funkcionēšanas efektivitātes kritēriji un rezultatīvie rādītāji

222 personām sniegta individuālās speciālistu konsultācijas (572 psihologa konsultācijas, 95 sociālā darbinieka konsultācijas un 25 jurista konsultācijas). 72 personas pakalpojumu saņēma ar uzturēšanos institūcijā, no tām 3 personām pakalpojuma kurss tika pagarināts līdz 60 dienām (pakalpojuma institūcijā sniegto pakalpojuma dienu skaits cietušajai personai – 2047 dienas, tai skaitā 1991 diena 30 dienu kursa ietvaros un 56 dienas 60 dienu kursa ietvaros). Pēc sociālā rehabilitācijas kursa saņemšanas 24 personas saņēma individuālās psihologa konsultācijas (viena persona var saņemt maksimāli 3 individuālās konsultācijas).

Tab. 23. Pakalpojuma dzīvesvietā sniegto konsultāciju skaits sadalījumā pa speciālistiem

Speciālisti	Konsultāciju skaits (sociālajā dienestā)	Konsultāciju skaits institūcijā bez izmitināšanas	Papildus speciālistu konsultācijas (sociālajā dienestā)	Papildus speciālistu konsultācijas institūcijā bez izmitināšanas	Speciālistu konsultācijas pēc pakalpojuma kursa saņemšanas
Psihologs	982	572	30	50	69
Jurists	41	95	10	0	3
Soc. darbinieks	0	25	0	0	0
KOPĀ	1023	692	40	50	72

Avots: Valsts budžeta finansēto sociālo pakalpojumu funkcionēšanas efektivitātes kritēriji un rezultatīvie rādītāji

Kaut gan rehabilitācijas pakalpojumu var saņemt jebkura no vardarbības cietusī persona, praksē lielākoties to izmantoja no vardarbības ģimenē cietušie. Vardarbības veicēji bija 75% laulātie/ partneri, 9% - citi radnieki vai māsaiņniecībā dzīvojošas personas, 6% - svešas personas.

Tab.24. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņēmušo personu skaits sadalījumā pēc saistības ar vardarbības veicēju

	Laulātais/ partneris	Cits radnieks vai kopīgā māsaiņniec. dzīvojošā persona	Sveša persona	Cits	Kopā
2015	80	21	5	12	118
2016	221	27	17	30	294

Avots: Valsts budžeta finansēto sociālo pakalpojumu funkcionēšanas efektivitātes kritēriji un rezultatīvie rādītāji

Lielākoties sociālās rehabilitācijas pakalpojums tiek piešķirts, personai vērstoties sociālajā dienestā. 2016.gadā ir bijis neliels gadījumu skaits, kad sociālās rehabilitācijas pakalpojums tika piešķirts personai, kas atzīta par cietušo (17 personas), vai gadījumos, kad ir noteikta pagaidu aizsardzība pret vardarbību (6 personas).

Dati no cita avota - valsts statistikas pārskatiem⁹⁹ - arī apstiprina to, ka lielākoties sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņem gadījumos, kad vardarbība ir notikusi ģimenē. Pārsvārā tie ir gadījumi, kad konstatēta vairāku veidu vardarbība vai emocionāla vardarbība.

⁹⁹ Dati LM Valsts statistikas pārskatiem tiek apkopoti atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumiem Nr. 324 „Noteikumi par oficiālās statistikas veidlapu paraugiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā un veidlapu aizpildīšanas un iesniegšanas kārtību”

Kopumā rehabilitācijas pakalpojums piešķirts 246 sievietēm, tai skaitā 224 no vardarbības ģimenē cietušām sievietēm. 104 no šīm sievietēm cieta no fiziskas vardarbības ģimenē; 4 - no seksuālas vardarbības.

Tab. 25. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cietušajiem saņēmušo sadalījums pēc vardarbības veidiem 2016.g.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušie cietušie kopā		255	
t.sk. ģimenē cietušie		229	
t.sk. pēc vardarbības veidiem	emocionāla vardarbība	Cietušie kopā	109
		t.sk. ģimenē cietušie	96
		t.sk. cietušās sievietes kopā	105
	fiziska vardarbība	Cietušie kopā	28
		t.sk. ģimenē cietušie	23
		t.sk. cietušās sievietes kopā	26
	seksuāla vardarbība	Cietušie kopā	3
		t.sk. ģimenē cietušie	0
		t.sk. cietušās sievietes kopā	2
	ekonom. vardarbība	Cietušie kopā	0
		t.sk. ģimenē cietuši	0
		t.sk. cietušās sievietes kopā	0
	vajāšana (vard.kontr.)	Cietušie kopā	3
		t.sk. ģimenē cietuši	2
		t.sk. cietušās sievietes kopā	3
	kombinēta (vairāku veidu) vardarbība	Cietušie kopā	112
		t.sk. ģimenē cietušie	108
		t.sk. cietušās sievietes kopā	110
		t.sk. arī fiz. vard. ģimenē	72
		t.sk. arī seks.vard. ģimenē	2
t.sk. arī fiziska un seksuāla vard. ģimenē		9	
t.sk. arī fiziska vard. ārpus ģimenes		1	
t.sk. arī seksuāla vard. ārpus ģimenes		2	
t.sk. arī fizisk. un seks. vard. ārpus ģimenes		0	

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

2015.gadā pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai sniegts 14 Latvijas pašvaldībās jeb 12% no kopējā pašvaldību skaita, 99 personām (40 vīriešiem, 59 sievietēm). No vardarbības veicēja cietušās personas 53% bija bērni, 20% - laulātie/partneri un 25% - citi radnieki vai māsasaimniecībā dzīvojošas personas.

2016. gadā pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai sniegts 35 pašvaldībās jeb 29% no kopējā pašvaldību skaita. Pakalpojumu vardarbību veikušām personām ir saņēmušas 304 personas - 163 sievietes un 141 vīrietis.

Pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai tiek piedāvāts plašai mērķgrupai – personām, kas izturējušās vardarbīgi pret saviem bērniem, personām, kas izturējušās vardarbīgi pret savu dzīvesbiedru, personām, kas izturējušās vardarbīgi pret svešām personām. Praksē pakalpojumu lielākoties saņem vecāki, kas vardarbīgi izturējušies pret saviem bērniem.

Tab. 26. Vardarbīgas uzvedības mazināšanas pakalpojumu saņēmušas personas

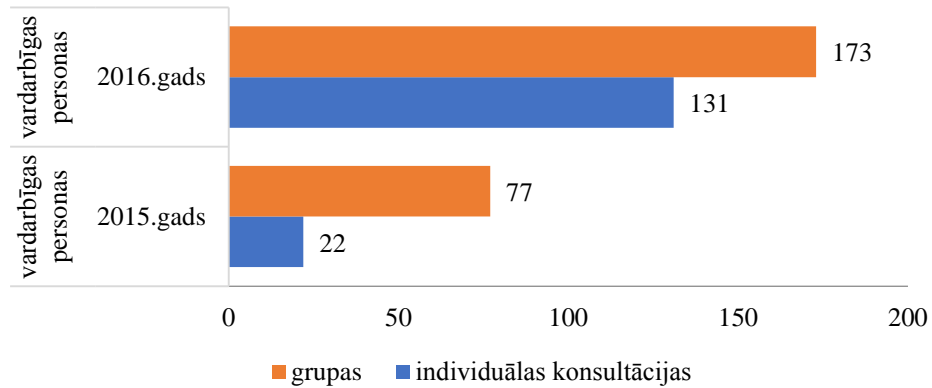
	2015				2016			
	Individ. konsultācijas		Grupu nodarbības		Individ. konsultācijas		Grupu nodarbības	
	Siev.	Vīrieši	Siev.	Vīrieši	Siev.	Vīrieši	Siev.	Vīrieši
18-25	2	1	3	3	3	4	4	3
26-35	3	6	22	8	21	24	37	34
36-45	1	5	19	9	24	33	46	22
46-60	3	1	5	7	11	11	16	10
61+	0	0	1	0	0	0	1	0
Kopā	22		77		131		173	

Avots: Valsts budžeta finansēto sociālo pakalpojumu funkcionēšanas efektivitātes kritēriji un rezultātīvie rādītāji

Vardarbību veikušām personām lielākoties notiek grupu terapija. Pakalpojuma veidu (individuālas konsultācijas vai grupu terapija) izvērtē speciālists, ņemot vērā gan konkrētai personai piemērotu pakalpojuma veidu, gan praktiskus apsvērumus – vai konkrētajā vietā un laikā ir pieejama grupu terapija.

Dominējošais vardarbības veids gan personām, kas apmeklē individuālas konsultācijas, gan grupu terapiju, ir emocionāla vardarbība un fiziska vardarbība. Parasti persona pakalpojumu uzsāk saņemt pēc pašvaldības, sociālā dienesta, bāriņtiesas rekomendācijas. Ir ļoti neliels (zem 10) gadījumu skaits, kad persona rehabilitāciju uzsāk pēc savas iniciatīvas.

Att. 4. Pakalpojumu saņēmušo personu skaits pēc rehabilitācijas veida

Īsumā:

Kaut gan rehabilitācijas pakalpojumu var saņemt jebkura no vardarbības cietuši persona, praksē lielākoties to izmantoja no vardarbības ģimenē cietušie

Rehabilitācija lielākoties tika nodrošināta no dzīvesbiedra vardarbības cietušajām sievietēm

Rehabilitācijas pakalpojumu vardarbīgas uzvedības mazināšanai lielākoties izmantoja vardarbīgi vecāki. Vardarbīgi dzīvesbiedri veidoja 20% no visām personām, kas saņēma rehabilitācija pakalpojumu

4.2. No vardarbības ģimenē cietušie bērni

Vardarbības gadījumus pret pieaugušām personām ģimenēs ir grūti atdalīt no vardarbības gadījumiem pret bērniem ģimenēs, jo bieži vien tie ir savstarpēji saistīti un tiem ir kopējie riska faktori. Dati par no vardarbības cietušajiem bērniem pārlicinoši parāda, ka lielākoties bērni no vardarbības cieš savās ģimenēs, no vecākiem un citiem tuviniekiem. Turklāt visai bieži ir gadījumi, kad kāds no ģimenes locekļiem vērš vardarbību pret pārējiem pieaugušajiem un bērniem ģimenē.

Datus par bērniem, kas cietuši no vardarbības ģimenē, var iegūt no Traumu reģistra (atlasot datus pēc cietušā vecuma) un no tiesībsargājošo iestāžu datiem, atlasot pēc tiem noziedzīgu nodarījumu veidiem, kas ir vērsti tieši pret nepilngadīgajiem (piemēram, KL 174.pants par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo). Papildu datus var iegūt no bāriņtiesu sniegtajiem datiem¹⁰⁰ un no statistikas pārskatiem par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem.¹⁰¹

Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa dati

Vēl viens informācijas avots par vardarbības pret bērniem gadījumiem ir Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa sniegtie dati¹⁰². Vardarbības ainai ģimenēs 2016. gadā bija vērojamas izmaiņas: nedaudz samazinājusies fiziskā vardarbība, taču pieaugusi emocionālā vardarbība, seksuālās vardarbības gadījumu skaits saglabājies iepriekšējā gada līmenī. 2015. gadā kopumā tika sniegtas 1569 konsultācijas par vardarbību ģimenē, savukārt 2016. gadā - vien 998 konsultācijas. Zvanītāju skaits, kas bijuši liecinieki vardarbībai ģimenē, ir saglabājies 2015. gada līmenī - 34 zvanītājs. Visvairāk konsultāciju ir bijis par vecāku fizisku vardarbību ģimenē (288 konsultācijas), daudz retāk - par vecvecāku (14 konsultācijas), brāļu, māsu (35 konsultācijas), patēvu, pamāšu (36 konsultācijas) un citu radnieku (31 konsultācija) vardarbību ģimenē. Saistībā ar seksuālo vardarbību ģimenēs konsultāciju skaits ir samazinājies - 2015. gadā saņemts 41 zvans, bet 2016. gadā – 20 zvani.

4.2.1. Traumas vardarbības ģimenē dēļ

Saskaņā ar Traumu reģistra datiem 2016.gadā cietušo bērnu skaits, kas ar traumām nokļuva stacionārajās ārstniecības iestādēs, salīdzinot ar 2015.gadu, nedaudz pieaudzis. 2016.gadā no 113 gadījumiem, kad bērniem vardarbības dēļ bija nepieciešama ārstēšana stacionārā, 7 vardarbības gadījumi notika ģimenē.

¹⁰⁰ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/>

¹⁰¹ Detalizēti valsts statistikas pārskati ir pieejami Labklājības ministrijas mājas lapā

<http://www.lm.gov.lv/text/1382>

¹⁰² http://www.bti.gov.lv/lat/zinas_par_iestadi/parskati_un_atskaites/?doc=4784&page=

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Stacionārā ārstēto cietušo puīšu skaits parasti ir ievērojami lielāks, nekā cietušo meiteņu skaits. No vardarbības ģimenē cietušo bērnu skaits nav no dzimuma atkarīgs.

Kā jau tika minēts iepriekš (4.1.1.sadaļā), Traumu reģistra dati atspoguļo tikai nelielu vardarbības ģimenē gadījumu daļu gan tāpēc, ka ne vienmēr cietušie vēlas atklāt apstākļus, kādos trauma ir gūta, un norādīt uz vardarbības veicēju, gan tāpēc, ka medicīniska palīdzība vardarbības gadījumos var tikt sniegta arī ambulatori un līdz ar to šie gadījumi netiek atspoguļoti Traumu reģistrā.

Tab. 27. Reģistrētais vardarbībā gūto traumu gadījumu skaits sadalījumā pa dzimuma un vecuma grupām

Vecuma grupa	2008				2010				2015				2016			
	Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes		Vīrieši		Sievietes	
	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē	Cietušie	t.sk., ģimenē
0-4	6	5	3	2	2	0	1	1	1	1	0	0	1	1	0	0
5-9	23	4	1	0	16	1	2	0	1	0	1	0	4	0	2	2
10-14	76	2	31	5	50	3	30	4	16	1	7	0	25	2	2	0
15-17	152	6	37	6	110	4	29	5	32	1	14	4	52	1	20	1
kopā	259	17	73	13	178	8	62	10	50	3	22	4	82	4	24	3
	332 (t.sk. 30 ģimenē)				240 (t.sk. 18 ģimenē)				75 (t.sk. 7 ģimenē)				113 (t.sk. 7 ģimenē)			

Avots: SPKC

Kopumā 2016.gadā reģistrēti 7 gadījumi, kad tuvinieku vardarbības dēļ nepilngadīgajiem (3 meitenēm un 4 puīšiem) bija nepieciešama ārstēšana stacionārā. 4 gadījumos vainīgi bija vecāki, 1 gadījumā – citi radnieki, 2 gadījumos – partneri. Visos šajos gadījumos vardarbība ir notikusi mājās. Vienlaikus saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzi 2016.gadā vardarbības rezultātā (uzbrukums ar neprecizētiem līdzekļiem mājās) ir miris viens nepilngadīgais.

2016.gadā reģistrētais pašnāvību mēģinājumu skaits nepilngadīgu personu vidū nedaudz samazinājies – 22 personām pašnāvību mēģinājumu rezultātā bija nepieciešama stacionāra palīdzība, meitenēm veidojot lielāku gadījumu skaitu.

Tab. 28. Reģistrētais gadījumu skaits, kuros tīša paškaitējuma rezultātā nepilngadīgām personām sniegta medicīniskā palīdzība stacionārā

	2014	2015	2016
Visi gadījumi kopā	26	26	22
<i>t.sk. meitenes</i>	13	19	17
no tiem paškaitējums konflikta ar ģimenes locekli, partneri vai draugu dēļ	3	10	6
<i>t.sk. meitenes</i>	1	8	5
no tiem paškaitējums vardarbības dēļ	1	1	0
<i>t.sk. meitenes</i>	0	1	0

Avots: SPKC

4.2.2. Likumpārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību pret nepilngadīgajiem

2016.gadā Valsts policija ir saņēmusi gandrīz 500 ziņojumus par notikumiem, kas saistīti ar cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, turklāt šo ziņojumu skaits ar katru gadu pieaug. Tāpat ir saņemti 37 ziņojumi par pavešanu netiklībā. No ārstniecības iestādēm saņemto ziņu skaits bija neliels, 7 no šiem gadījumiem bija pamats ierosināt kriminālprocesu. Ziņas par citiem notikumiem, piemēram, miesas bojājumu nodarīšanu, tiek reģistrēti kopā gan par pilngadīgām, gan nepilngadīgām personām, tādēļ precīzi dati par citiem ziņojumiem par cietušajiem nepilngadīgajiem nav pieejami.

Tab. 29. Valsts policijā Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā „Elektroniskais notikumu žurnāls” reģistrētie notikumi

	2014				2015				2016			
	Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm		Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”, skaits (%)	t.sk. no ārstniecības iestādēm	
			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”			Kopā	T.sk., nav pieņemts lēmums „Uzsākts kriminālproc.”
Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	319	231 (72)	6	4	395	355 (90)	7	7	487	362 (74)	13	6
Pavešana netiklībā	80	9 (11)	1	0	45	23 (51)	0	0	37	8 (22)	0	0

Avots: IeM IC

Uzsāktie kriminālprocesi un konstatētie administratīvie pārkāpumi

Dati par noziedzīgiem nodarījumiem pret bērniem ir pieejami Valsts policijas gatavotajā ikgadējā *Pārskatā par nepilngadīgo noziedzību, cietušiem bērniem, stāvokli ceļu satiksmē un prevencijas jomā*¹⁰³ (turpmāk – VP pārskats) un IeM IC apkopotajos datos par administratīvo protokolu skaitu.

Atbilstoši VP pārskatam 2016.gadā noziedzīgos nodarījumos (pēc visiem KL pantiem) kopā cietušas 14370 personas (-753, salīdzinot ar 2015.gadu), no tām 564 bērni (+38, salīdzinot ar 2015.gadu). Cietušo vidū ir 244 (-11) bērni vecumā no 14 līdz 18 gadiem, 110 (-2) vecumā no 11 līdz 14 gadiem, 92 (+1) vecumā no 7 līdz 11 gadiem un 96 (+24) vecumā no 0 līdz 7 gadiem. No cietušajiem bērniem zēni ir 289 un meitenes – 275.

Tab. 30. Noziedzīgos nodarījumos cietušie nepilngadīgie

KL panti	2014		2015		2016	
	Kopā	t.sk. meitenes	Kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
116.p. Slepkavība	2	0	1	0	2	2
117.p. Slepkavība pastiprin. apstākļos	1	0	0	0	1	0
123.p. Nonāvēšana aiz neuzmanības	0	0	0	0	4	0
125.p. Tīšs smags miesas bojājums	6	2	4	0	0	0
126.p. Tīšs vidēja smag. miesas bojāj.	11	0	15	3	12	0
130.p. Tīšs viegls miesas bojājums	52	11	35	5	31	9
131.p. Miesas bojāj. aiz neuzmanības	2	1	2	1	6	2
132.p. Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	3	1	2	0	1	0
159.p. Izvarošana	19	19	27	24	19	19
160.p. Seksuālā vardarbība	44	29	57	35	48	36
161.p. Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 g.	14	13	28	26	27	25
162.p. Pavešana netiklībā	64	47	27	23	41	31
162. ¹ p. Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	9	8	5	4	12	12
174.p. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	107	54	99	49	109	45

Avots: VP pārskats

2016.gadā visbiežāk bērni cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 26% gadījumu, mantiskiem nodarījumiem – 20% gadījumu, cietsirdības un vardarbības (KL 174.pants) – 19% bērnu un no nodarījumiem, kas vērsti pret dzīvību un veselību – 10%. Palielinoties bērnu vecumam, pieaug risks ciest no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Visbiežāk no tiem cieš meitenes, zēni retāk.

¹⁰³ <http://www.vp.gov.lv/?id=305>

Jāņem vērā, ka Valsts policijas pārskatam statistikas datus sniedz IeM IC gada sākumā un uz to brīdi dati vēl nav pilnībā ievadīti informācijas sistēmā. Tādēļ dati, kurus IeM IC sniedz dažus mēnešus vēlāk, var atšķirties. LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Pēc IeM IC datiem 2016.gadā sadalījumā pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas bērni visbiežāk cietuši: dzīvoklī (115 gadījumi), pilsētā (74), uz ielas (69), dzīvojamajā mājā (64) un mācību iestādē (21).

Par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem 2016.gadā pie kriminālatbildības kopā sauktas 195 personas, tai skaitā 70 – par vardarbību pret nepilngadīgajiem tuviniekiem.

Tab. 31. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem, kopā un pret tuviniekiem, salīdzinājumā pēc teritorijas (KL 116.-121., 124.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. ceturtā daļa, 136., 152., 159-162.¹, 164., 168.¹p., 174.p.)

	2014		2015		2016	
	Kopā	t.sk. pret nepilngad. tuviniekiem	Kopā	t.sk. pret nepilngad. tuviniekiem	Kopā	t.sk. pret nepilngad. tuviniekiem
Republikas pilsētās kopā	35	10	60	33	81	26
t.sk., Rīgā	20	2	26	12	25	3
Novados kopā	152	30	77	48	114	44
Kopā	187	40	137	81	195	70

Avots: IeM IC

Visvairāk tuvinieki pie kriminālatbildības saukti par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem – 51 persona un par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 19 personas. Sievietes visbiežāk tiek sodītas par cietsirdību un vardarbību pret bērniem un veido trešo daļu no personām, kas pie kriminālatbildības sauktas par cietsirdību un vardarbību pret bērniem.

Tab.32. Pie kriminālatbildības saukto personu skaits par noziedzīgajiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem, kopā un pret tuviniekiem (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL¹⁰⁴)

	2015		2016			
	Par noziedz. nodar. pret nepilngadīg. kopā	t.sk. pret nepilngad. tuviniekiem	Par noziedz. nod. pret nepilng. personām kopā		t.sk. pret nepilngad. tuviniekiem	
			kopā	t.sk. siev.	kopā	t.sk. siev.
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-121., 123., 124.panti kopā	2	1	4	0	0	0
no tiem	1	0	2	0	0	0
116.p. (slepkavība)						
117.p. (slepkavība pastipriņošos apstākļos)	0	0	0	0	0	0
KL XIII nod. (noz. nodarījumi pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 131., 132., 135.p. ceturtnā daļa, 136.p. kopā	30	8	52	8	3	1
no tiem	5	5	11	1	0	0
125.p. (smags mies. boj.)						
t.sk.,	2	2	0	0	0	0
125.p. trešā daļa (smags mies. boj., kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)						
126.p. (vidēja smaguma miesas bojājums)	9	1	19	2	1	0
130.p. (viegls mies. boj.)	17	2	19	4	2	1
KL XVI nodaļas (noz. nodar. pret tikumību un dzimumn.) 159.-162.¹p., 164.p. kopā	63	31	91	4	19	1
no tiem	7	4	13	0	3	0
159.p. (izvarošana)						
160.p. (seks. vardarbība)	37	24	40	1	14	1
162.p. (pavešana netiklīb.)	25	12	18	1	5	1
168.¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	2	2	0	0	0	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	50	48	54	15	51	14
Kopā	148	90	202	28	73	16

Avots: IeM IC

* Saskaņā ar IeM IC sniegtajiem datiem, neviena persona netika saukta pie kriminālatbildības pēc KL 119.p. (jaundzimuša bērna slepkavība), 130.¹p. (spīdzināšana), 135.p. ceturtnā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana), 164.p. 3.¹ daļa (nepilngadīgā prostitūcijas izmantošana), 164.p. ceturtnā daļa (mazgadīgā pamudināšana iesaistīties prostitūcijā), 168.¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana).

Līdzīgi kā ar pilngadīgām personām arī cietušo bērnu skaits ir lielāks nekā pie kriminālatbildības saukto personu skaits. Skatoties datus dalījumā pēc cietušā nepilngadīgā saistības ar vardarbības veicēju, redzams, ka no visiem

¹⁰⁴ Ja nodarījums ir kvalificēts pēc vairākiem KL pantiem, tas tika pieskaitīts pie 116., 117., 125., 126., 130., 159., 160., 162. vai 174. panta.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem puse bērnu ir cietuši no saviem tuviniekiem: no kopā 326 nepilngadīgajiem, kas atzīti par cietušajiem vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos, 182 bērni cietuši no saviem tuviniekiem. Lielākoties (69%) bērni ir cietuši no tuvinieku cietsirdības un vardarbības. Seksuāla vardarbība un miesas bojājumu nodarīšana nepilngadīgajiem ģimenē veido trešo daļu no visiem vardarbīgiem nodarījumiem. No tuvinieku seksuālas vardarbības lielākoties cietuši bērni līdz 14 gadu vecumam (34 bērni no 38). 2016.gadā pieaudzis bērnu skaits vecumā pēc 14 gadiem, kas cietuši no tuvinieku cietsirdības un vardarbības – no 126 cietušajiem bērniem 84 bija vecāki par 14 gadiem.

Tab.33. Cietušo nepilngadīgo personu skaits, kopā un no tuviniekiem cietušo (pēc noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas pēc KL)

	2015		2016														
	kopā	t.sk. no tuviniekiem	kopā	t.sk. meitenes	t.sk. no tuviniekiem cietušo nepilng. skaits			Attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu									
					kopā	t.sk. meitenes	no tiem līdz 14 g. kopā	vīrs/ sieva/ partneris (-e)	dēls	meita	audzudēls	audzumeita	māsa	brālis	mazdēls	mazmeita	cits radnieks
KL XII nodaļas (nonāvēšana) 116.-121., 124.panti kopā	2	1	10	4	2	2	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
<i>no tiem</i>	1	0	2	1	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
116.p. (slepkavība)																	
117.p. (slepkavība pastiprinošos apstākļos)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KL XIII nodaļas (noz. nod. pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. cet. d., 136.p. kopā	55	6	68	12	15	2	7	0	7	1	0	0	0	0	0	0	6
<i>no tiem</i>	4	1	6	0	2	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
125.p. (smags mies. boj.)																	
<i>t.sk.,</i>	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
125.p. trešā daļa (mies. boj., kas bijis par iemeslu cietušā nāvei)																	
126.p. (vid. smag. mies. boj.)	15	1	15	0	5	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	2
130.p. (viegls miesas boj.)	35	4	45	12	8	2	5	0	2	1	0	0	0	0	0	0	4
KL XVI nod. (noziedzīgi nod. pret tikumību) 159.-162.¹, 164.p. kopā	125	47	107	82	38	27	34	0	7	7	0	9	3	1	0	2	20
<i>no tiem</i>	27	11	21	21	6	6	4	0	0	2	0	2	0	0	0	0	2
159.p. (izvarošana)																	
160.p. (seksuāla vardarbība)	58	25	61	46	32	21	29	0	6	3	0	5	3	1	0	2	11
162.p. (pavešana netiklībā)	27	8	48	36	13	11	12	0	1	2	0	2	0	0	0	0	7
164.p. 3. ¹ daļa (nepilngadīgā prostitūcijas izmantošana)	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
168.¹ p. (nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana)	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	99	88	139	56	126	51	42	0	48	29	21	15	0	1	2	1	7
Kopā	286	144	326	155	182	82	86	0	62	38	21	25	3	2	2	3	34

Avots: IeM IC

* Saskaņā ar IeM IC sniegtajiem datiem, neviena persona nav cietusi pēc KL 119.p. (jaundzimuša bērna slepkavība), 130.¹p. (spīdzināšana), 135.p. ceturtnā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana).

Apkopojot datus par slepkavībām un miesas bojājumiem no divām iepriekšējām tabulām, 34.tabulā ir iekļauti detalizētāki dati par personām, kas ir

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

sauktas pie atbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret ģimenes locekļiem, un par no vardarbības cietušajiem ģimenes locekļiem. No noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību bērni, lielākoties meitenes, cieš gan no saviem vecākiem, gan no citiem tuviniekiem. Piemēram, tas var būt bērna mātes partneris, vecvecāks vai brālis. No cietsirdības un vardarbības bērni lielākoties cieš no saviem vecākiem.

Tab. 34. Pie kriminālatbildības par vardarbību pret nepilngadīgiem tuviniekiem sauktas personas un no tuvinieku vardarbības cietušie nepilngadīgie

Pants	Par vardarbību ģimenē pie kriminālatbild. sauktie			Nepilngadīgie cietušie no vardarbības ģimenē					
	kopā	t.sk. tēvs	t.sk. māte	kopējais cietušo skaits		t.sk. cietis dēls/meita		t.sk. cits cietuš. tuvinieks*	
				kopā	t.sk. meitenes kopā	kopā	t.sk. meitenes	kopā	t.sk. meitenes
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.-121., 124.panti kopā	0	0	0	1	1	1	1	0	0
125.p. (tīšs smags miesas bojājums)	0	0	0	2	0	2	0	0	0
126.p. (vidēja smag. mies. boj.)	1	0	0	5	0	3	0	2	0
130.p.(tīšs viegls miesas bojājums)	2	0	0	8	2	3	1	5	1
159.p. (izvarošana)	3	0	0	6	6	2	2	4	4
160.p. (seksuāla vardarbība)	14	0	0	32	21	9	3	23	18
162.p. (pavešana netiklībā)	5	0	0	13	11	3	2	10	9

Avots: IeM IC

* Ar vārdiem „cits cietušais tuvinieks” apzīmēti brāļi, māšas, mazbērni, audžubērni

Izbeigto kriminālprocesu skaits ir samērā neliels – pēc atlasītajiem pantiem kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem tika izbeigti 15 gadījumos, tai skaitā 3 gadījumos, kad cietis ir tuvinieks. Neviens no kriminālprocesiņiem netika izbeigts, noslēdzot izlīgumu.

Tab.35. Personu skaits, kas sauktas pie atbildības par vardarbību pret nepilngadīgām personām un pret kurām lietas izbeigtas

	2015		2016		
	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem	kopā	t.sk. par nodarījumu pret tuviniekiem kopā	no tiem, lieta izbeigta pēc KPL 379.p.1.d.2.pkt. vai pēc 377.p.9.pkt. – izlīgums
KL XII nod. (nonāvēšana) 116.- 121., 123., 124. panti kopā	1	0	0	0	0
<i>no tiem</i> 116.p. (slepkavība)	1	0	0	0	0
KL XIII nod. (noz. nodar. pret personas veselību) 125.-128., 130., 130.¹, 132., 135.p. cet. d., 136. p. kopā	3	1	8	0	0
<i>no tiem</i> 125.p. (tīšs smags miesas boj.)	1	1	6	0	0
126.p. (vidēja smaguma mies. boj.)	0	0	0	0	0
130.p. (tīšs viegls miesas bojājums)	2	0	1	0	0
KL XVI nodaļas (noz. nodar. pret tikumību un dzimumneaizskaramību) 159.-162.¹, 164.p. kopā	7	5	5	1	0
<i>no tiem</i> 160.p. (seksuāla vardarbība)	5	5	2	1	0
162.p. (pavešana netiklībā)	4	4	0	0	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	0	0	2	2	0
Kopā	11	6	15	3	0

Avots: IeM IC

*Neviens kriminālprocess nav izbeigts par noziedzīgu nodarījumu, kas uzsākts pēc 130.¹p. (spīdzināšana), 135.p. ceturrtā daļa un 136.p. (piespiešana izdarīt abortu), 152.p. (nelikumīga brīvības atņemšana).

Administratīvā atbildība

IeM IC sniegtie dati liecina, ka administratīvais sods par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu (Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pants) tiek piemērots visai plaši, turklāt sodīto personu skaits ar katru gadu pieaug. Ir samērā neliels gadījumu skaits, kad lietvedība tiek izbeigta, nepiemērojot sodu. Visbiežāk šajos gadījumos tiek piemērots naudas sods vai izteikts brīdinājums. Datu bāze par administratīvajiem pārkāpumiem neļauj atlasīt informāciju par cietušās personas saistību ar vardarbību veikušu personu, tādēļ 36.tabulā ir norādīti visi gadījumi, nevis tikai ģimenē paveiktie. Vienlaikus var pieņemt, ka lielāka daļa pēc LAPK 172.² panta pirmās daļas sastādīto protokolu ir sastādīti bērnu radniekiem, līdzīgi kā lielākā daļa no pēc KL 174.panta uzsāktajiem kriminālprocesiem uzsākti pret vecākiem. LAPK 172.² panta otrā daļa attiecas uz atkārtotajiem gadījumiem vai, ja to izdarījušas amatpersonas.

Tab.36. Administratīvo pārkāpumu protokolu un pieņemto lēmumu skaits

LAPK	172. ² 1.daļa					172. ² 2.daļa				
	2008	2010	2014	2015	2016	2008	2010	2014	2015	2016
Sastādīto protokolu skaits	149	308	540	567	651	19	28	47	49	51
Personu skaits, kam sastādīti protokoli	148	306	527	553	644	19	26	45	46	47
Izteikts brīdinājums	42	69	157	190	194	0	1	2	1	0
Piemērots naudas sods	64	125	279	252	302	9	19	35	38	39
Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	1	2	0	0	24	0	0	0	0	0
Izbeigta lietvedība (LAPK 239.p)	5	13	42	51	48	4	4	5	4	7
Izteikts mutvārdu aizrādījums (LAPK 21.p.)	1	10	11	16	21	6	-	2	3	2

Avots: IeM IC

Notiesātās personas

Datos par notiesātām personām netiek izdalīta notiesātās personas saistība ar cietušo, tādēļ, lai iegūtu aptuvenu ieskatu par personām, kas notiesātas par vardarbīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem, TA datus var atlasīt pēc KL pantiem, no kuru dispozīcijas ir skaidrs, ka noziedzīgs nodarījums ir veikts pret nepilngadīgo. Tie ir KL 161.pants (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu), 162.pants (pavešana netiklībā), 162.¹pants (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās), 174.pants (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo).

No 2016.gadā kopumā 64 pēc šiem pantiem notiesātajām personām 17 tika notiesātas nosacīti, bet 38 – ar piespiedu darbu. No 29 cilvēkiem, kas notiesāti pēc KL 174.panta, 10 ir notiesāti ar nosacītu brīvības atņemšanu, bet 18 – ar piespiedu darbu. Pēc KL 162.panta notiesātām personām vairāk piespriež ar brīvības atņemšanu saistītu sodu – nosacītu vai reālu. Savukārt pēc KL 161.panta notiesātajiem vairāk piespriež piespiedu darbu. Nosacīti ar brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu notiesātas personas nonāk VPD redzeslokā. No 37.tabulas datiem redzams, ka visvairāk notiesāto ir pēc KL 174.panta, un tie ir gan vīrieši, gan sievietes vecumā pēc 30 gadiem. Pēc KL 161.panta lielākoties tiek notiesāti jauni vīrieši līdz 30 gadu vecumam, bet pēc KL 162.panta lielākoties tiek notiesāti vīrieši pēc 30 gadu vecuma.

Tab. 37. Notiesāto personu skaits

	2015		2016														
	Notiesāto personu skaits	t.sk. sievietes kopā	Notiesāto personu skaits	t.sk. sievietes kopā	Vecums (gados)					Pamatsods – brīvības atņemšana				Citi pamatsodi		Atbrīvots no soda	
					14-17	18-24	25-29	30-49	50+	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	Vairāk par 5 gadiem	Nosacīti	Naudas sods		Piespiedu darbs
117.p. 12.p. (nepilngadīgā slepkavība)	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
161.p. (Seksuāla rakstura darbības ar personu līdz 16 g.)	22	1	22	0	0	12	6	3	1	1	1	0	0	5	0	14	0
162.p. (pavešana netiklībā)	20	0	7	0	0	1	0	5	1	2	1	0	1	2	0	1	0
162.¹p. (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās)	1	0	4	0	0	1	0	2	1	0	0	1	0	0	0	3	0
170.p. (izvairīšanās no uzturēšanas)	-	-	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0
174.p. (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	42	12	29	8	0	2	3	19	5	2	0	0	0	10	1	18	0
Kopā	86	13	64	8	0	16	9	31	8	5	2	1	1	17	1	38	0

Avots: TA

*Neviena persona netika notiesāta par noziedzīgu nodarījumu, kas ierosināts pēc KL 119.p. (jaundzimuša bērna slepkavība), 164.p. 3.¹ daļa (nepilngadīgā prostitūcijas izmantošana).

Īsumā:

Par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem 2016.gadā pie kriminālatbildības kopā sauktas 202 personas, tai skaitā 73 – par vardarbību pret nepilngadīgajiem tuviniekiem

2016.gadā visbiežāk bērni cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret tikumību un dzimumneaizskaramību - 26% gadījumu, cietsirdības un vardarbības - 19%, no nodarījumiem, kas vērsti pret dzīvību un veselību - 10%

2016.gadā 182 bērni cieta no saviem tuviniekiem, lielākoties no tuvinieku cietsirdības un vardarbības. Seksuāla vardarbība pret nepilngadīgajiem ģimenē veido piekto daļu no visiem vardarbīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem

Ja 2015.gadā no tuvinieku vardarbības lielākoties cieta mazgadīgas personas (līdz 14 gadu vecumam), tad 2016.gadā vairāk nekā puse cietušo bija vecāki par 14 gadiem

4.2.3. Cietušo bērnu rehabilitācija*Ģimenes, kas nonāk bāriņtiesu redzeslokā*

Ģimeņu skaits, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un par kurām bāriņtiesa pārskata gadā informējusi pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju, katru gadu samazinās. 2011.gadā tāda ir bijusi 2061 ģimene, bērnu skaits šajās ģimenēs – 3661; 2015.gadā – 1641 ģimene, bērnu skaits šajās ģimenēs – 2909, 2016.gadā – 1592 ģimene, bērnu skaits šajās ģimenēs - 2887. Šajos gadījumos savlaicīga speciālistu iejaukšanās var novērst vardarbības eskalāciju un noziedzīgus nodarījumus pret bērnu.

Tomēr, ja atbildīgo institūciju iejaukšanās nevar novērst bērna tiesību pārkāpumus ģimenē, tiek lemts par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam. Aizgādības tiesību pārtraukšanai katrā konkrētajā gadījumā ir savi iemesli, tomēr bieži vien šie gadījumi ir saistīti ar vecāku vardarbību pret bērniem – gan fizisku (bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu¹⁰⁵), gan seksuālu (bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu), gan emocionālu (bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana) un/vai vecāku nolaidību – bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšanu.

¹⁰⁵ 04.07.2013. grozījumi BTAL paplašina „fiziska vardarbības” definīciju, nosakot, ka tā ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Līdzīgi kā samazinās ģimeņu skaits, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana, samazinās arī personu, kurām pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības, skaits.

Ja, pārtraucot aizgādības tiesības, ir konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, bāriņtiesa par to informē izmeklēšanas vai citas kompetentas iestādes. No 38.tabulas datiem secināms, ka vidēji katrā septītajā gadījumā, pārtraucot aizgādības tiesības, tiek konstatēta vardarbība pret bērnu. Turklāt to gadījumu īpatsvars, kad aizgādības tiesības pārtrauc vardarbības dēļ, konsekventi pieaug.

Tab.38. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem

	Pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, kopā				no tā, pārtrauktas, ja konstatēta vecāku vardarbība				no tiem bāriņtiesa informējusi tiesībsardzības iestādes ¹⁰⁶			
	2009	2012	2015	2016	2009	2012	2015	2016	2009	2012	2015	2016
Māte	798	1042	665	606	-	-	-	-	45	46	55	50
Tēvs	619	834	570	597	-	-	-	-	56	71	59	68
Kopā	1417	1876	1235	1203	141	186	185	187	101	117	114	118

Avots: VBTAI, Bāriņtiesu pārskatu par darbu kopsavilkumi¹⁰⁷

Gadījumos, kad bērns nevar atrasties savā ģimenē un viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe, bet kontakti ar tuviniekiem vēl joprojām nav vēlami, bāriņtiesa pieņem lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu bērna tuviniekiem¹⁰⁸. 2015.gadā tikšanas aizliegums piemērots 26 vecākiem un 1 personai, ar kuru bērns dzīvojis nedalītā saimniecībā. 2016.gadā bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par aizliegumu satīties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu 47 personām (ar mātēm – 28, ar tēviem – 19).

Vardarbības pret bērniem gadījumi var notikt arī aizbildņu ģimenēs un audžuģimenēs, turklāt vardarbīgi var būt ne tikai pieaugušie pret bērnu, bet arī bērni pret citiem bērniem. 2016.gadā audžuģimenēs atradās 1193 bērni, aizbildņu ģimenēs – 4548 bērni. Saskaņā ar iepriekš minētajiem IeM IC datiem no noziedzīgiem nodarījumiem cietuši 46 audžubērni (aizbilstamie nav cietuši). Savukārt saskaņā ar LM datiem (43.tabula) 70 bērniem bija nepieciešama sociālā rehabilitācija, jo viņi cietuši no aizbildņu vai audžuvecāku prettiesiskām darbībām - 43 gadījumos konstatēta vardarbība aizbildņu ģimenēs, 27 gadījumos – audžuģimenēs.

¹⁰⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta trešajā daļā paredzēts, ka katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Līdz ar to informāciju tiesībsargājošajām iestādēm par vardarbību pret bērnu jau var būt snieguši bērna radnieki, izglītības iestāde, ārstniecības iestāde u.tml. Tas arī skaidro, kādēļ gadījumu, kad bāriņtiesa informē tiesībsargājošas iestādes par vardarbību pret bērnu, ir mazāk nekā to gadījumu, kad tiek konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu.

¹⁰⁷ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/aktualitates/?doc=4344&page=>

¹⁰⁸ Šādu lēmumu bāriņtiesa bērna interesēs pieņem situācijās, kad personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ar vecākiem vai citiem tuviniekiem var kaitēt bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas darbiniekiem vai citiem bērniem.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Ja tiek konstatēts, ka audžuģimene nepilda audžuģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm, bāriņtiesa pieņem lēmumu par audžuģimenes statusa atņemšanu. 2016.gadā tika pieņemti 7 šādi lēmumi, 3 gadījumos par pārkāpumiem informētas tiesībsargājošas iestādes. Ja tiek konstatēts, ka aizbildnis nepilda pienākumus atbilstoši bērna interesēm, bāriņtiesa pieņem lēmumu par atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas. 2016.gadā bāriņtiesa pieņēmusi 32 lēmumus par atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas, 4 gadījumos par pārkāpumiem informējot tiesībsargājošas iestādes.

Mēdz būt gadījumi, kad bāriņtiesu priekšsēdētāji vai locekļi saskatījuši nepieciešamību nekavējoties lemt par bērnu izņemšanu no audžuģimenes vai aizbildņa ģimenes, jo bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājies, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, vai arī bērna turpmākā atrašanās šajā ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību. 7 lēmumi 2016.gadā pieņemti par bērna izņemšanu no audžuģimenes aprūpes un audžuģimenes atstādināšanu no pienākumu pildīšanas.

Visai liels ir arī to gadījumu skaits, kad bērns no audžuģimenes vai aizbildņa ģimenes tiek ievietots institūcijā. 2016.gadā 37 bērni (10%) pēc bāriņtiesas pieņemtā lēmuma par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē ievietoti institūcijā un 30 bērni (4%) pēc bāriņtiesas pieņemtā lēmuma par bērna uzturēšanās izbeigšanu pie aizbildņa ievietoti institūcijā. Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietoto bērnu skaits pēc aprūpes aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē izbeigšanas ir ievērojami lielāks vecuma grupā 13-17 gadi, kas var norādīt uz to, ka papildus nepieciešams attīstīt prasmes par saskarsmi un audzināšanu šāda vecuma bērniem.

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem: cietušie un vardarbības veicēji

Sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem, kuri ir cietuši no prettiesiskām darbībām (turpmāk – sociālā rehabilitācija), tiek finansēts no valsts budžeta, vienlaikus atsevišķas pašvaldības sedz bērnu rehabilitācijas izmaksas vai ar rehabilitācijas nodrošināšanu saistītās izmaksas (piemēram, ceļa izdevumi) arī no saviem līdzekļiem. Kopš 2008.gada, ja tiek konstatēts, ka bērnam ir nepieciešams, lai kopā ar viņu diennakts sociālās rehabilitācijas un psiholoģiskās palīdzības institūcijā (turpmāk - rehabilitācijas institūcija) uzturētos arī kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē, šīs personas (pavadoņa) uzturēšanos attiecīgajā institūcijā finansē no valsts budžeta līdzekļiem.

Sākot ar 2010.gadu, sociālo rehabilitāciju par valsts budžeta līdzekļiem organizē nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”¹⁰⁹ un šo pakalpojumu sniedz: nodibinājums „Centrs Valderdze”, biedrība „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne””, Dobeles novada Sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centra

¹⁰⁹ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

Atbalsta centrs ģimenēm, nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs”, nodibinājums „Latgales Reģionālais atbalsta centrs „Rasas pārles””, nodibinājums „Allažu bērnu un ģimenes krīžu centrs”, nodibinājums „Talsu novada krīžu centrs”. Rehabilitāciju sniedz arī vairāki citi krīzes centri: Jelgavas pilsētas pašvaldības iestādes "Jelgavas bērnu sociālās aprūpes centrs" struktūrvienība Krīzes centrs, biedrības "Latvijas Samariešu apvienība" Krīzes centrs bērniem un sievietēm "Māras centrs".

Datus par sociālo rehabilitāciju saņēmušo bērnu skaitu Labklājības ministrijai sniedz gan nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, gan pašvaldības¹¹⁰.

Tab.39. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu skaits (pakalpojums apmaksāts no valsts vai pašvaldību budžeta, vai citu organizāciju vai privātpersonu līdzekļiem)

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Kopā		
	2010	2015	2016	2010	2015	2016	2010	2015	2016
Bērni kopā	1125	1237	1156	1017	1236	1137	2142	2473	2293
t.sk. meitenes	585	632	559	475	580	533	1060	1212	1092

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Līdz 2016.gadam no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu skaitam, kuri saņem sociālo rehabilitāciju institūcijā, un pavadoņu skaitam katru gadu bija neliela tendence pieaugt, un institūcijās rehabilitējamo bērnu skaits bija nedaudz lielāks kā dzīvesvietā rehabilitējamo bērnu skaits. 2016.gadā bērnu, kuriem nodrošināts sociālas rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā, skaits bija lielāks nekā bērnu, kuriem nodrošināta sociālā rehabilitācija institūcijā, skaits.

Tab. 40. Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem (nodrošināta par valsts budžeta līdzekļiem)¹¹¹

Gads	Kopā	no tiem institūcijā		no tiem dzīvesvietā	Piešķirtais finansējums (LVL līdz 2013.gadam, EUR 2013.gadā un turpmāk)	
		bērni	pavadoņi		Pakalpojuma nodrošināšanai	Administrēšanas nodrošināšanai
2003	1312	473		839	159 873	
2005	1434	562		872	191 737	
2006	1615	749		866	357 698	
2009	2025	816	79	1209	586 054	
2010	1997	989	157	1008	768 243	74 324
2012	2316	1015	154	1301	802 659	74 324
2013	2254	1055	128	1071	1424074 EUR	111578.7 EUR

¹¹⁰ Turpmāk visos datos par pakalpojuma nodrošināšanu institūcijās nav iekļauti dati no biedrības „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne””

¹¹¹ Jāņem vērā, ka 40.tabulas skaitļi ir aprēķinā rādītāji, bet ne reālais bērnu skaits, faktiski tas var būt lielāks, kā redzams 41.tabulā. Jāatzīmē, ka, sniedzot pakalpojumu, pašvaldībai nav pienākums noteikti izmantot valsts budžeta līdzekļus – pašvaldībai ir tiesības izvēlēties nodrošināt pakalpojumu par saviem līdzekļiem. Līdz ar to dati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmējiem norāda tikai uz tām pašvaldībām, ar kurām noslēgts līgums par pakalpojuma sniegšanu par valsts budžeta līdzekļiem.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

2014	2384	1072	178	1134	1 335 160 EUR	175 754 EUR
2015	2217	1117	209	1100	1 302 061 EUR	122 054 EUR
2016	2318	1043	152	1123	1 725 831 EUR	129 754 EUR

Avots: LM, sākot ar 2010.gadu – datu avots ir Latvijas bērnu fonda sniegtā informācija

Ievērojama daļa (apmēram 80%) bērnu no vardarbības cieš savās ģimenēs. Gandrīz puse (apmēram 45%) no visiem ģimenē cietušajiem bērniem cieš no kombinētās vardarbības, kas nozīmē, ka viņi tiek pakļauti vairākiem vardarbības veidiem.

Gandrīz visos gadījumos no prettiesiskām darbībām abu dzimumu cietušo bērnu skaits ir aptuveni vienāds, ar nelielu zēnu pārsvaru.

Ja bērns ir cietis no vardarbības ģimenē, rehabilitācija biežāk tiek nodrošināta institūcijā. No bērniem, kas rehabilitāciju bija saņēmuši institūcijā, 87% ir cietuši no vardarbības ģimenē. No bērniem, kas rehabilitāciju bija saņēmuši dzīvesvietā, 76% ir cietuši no vardarbības ģimenē. Saskaņā ar nodibinājuma „Latvijas Bērnu fonds” sniegto informāciju no bērniem, kas saņēma sociālās rehabilitācijas pakalpojumu institūcijās, bērnu ar invaliditāti skaits ir neliels – līdz 5% no kopējā bērnu skaita (2013.gadā – 26, 2014.gadā – 34, 2015.gadā – 64, 2016.gadā – 72).

Tab. 41. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījums pēc vardarbības veidiem (valsts un pašvaldību budžeta finansējums)

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušie bērni		Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
		2010	2015	2016	2010	2015	2016	2010	2015	2016	
Cietušie bērni kopā		1125	1237	1156	1017	1236	1137	2142	2473	2293	
t.sk. ģimenē cietušie bērni		1022	1149	1011	776	921	868	1840	2070	1879	
t.sk. pēc vardarbības veidiem	emocionāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	275	381	286	488	653	691	763	1034	977
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	264	350	261	361	470	529	625	820	790
		t.sk. cietušās meitenes kopā	149	210	144	230	304	320	379	514	464
	fiziska vardarbība	Cietušie bērni kopā	99	11	90	87	43	36	186	54	126
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	85	10	89	55	29	20	140	39	109
		t.sk. cietušās meitenes kopā	51	11	37	40	15	7	91	26	44
	seksuāla vardarbība	Cietušie bērni kopā	82	68	67	27	63	51	109	131	118
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	55	43	25	12	24	21	67	67	46
		t.sk. cietušās meitenes kopā	57	47	45	22	36	36	79	83	81
	pamešana novārtā	Cietušie bērni kopā	106	313	171	52	111	63	158	424	234
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	103	310	171	52	111	62	155	421	233
		t.sk. cietušās meitenes kopā	55	141	91	23	57	35	78	198	126
	kom binēt	Cietušie bērni kopā	563	464	542	361	366	296	924	830	838
		t.sk. ģimenē cietušie bērni	515	436	465	296	287	236	811	723	701

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

t.sk. cietušās meitenes kopā	273	223	242	160	168	135	433	391	377
t.sk. arī fiz. vard. ģimenē	-	221	126	-	86	168	-	307	294
t.sk. arī seks.vard. ģimenē	-	52	36	-	7	8	-	59	44
t.sk. arī fiziska un seksuāla vard. ģimenē	-	34	21	-	14	11	-	48	32
t.sk. arī fiziska vard. ārpus ģimenes	-	22	19	-	40	40	-	62	59
t.sk. arī seksuāla vard. ārpus ģimenes	-	6	10	-	3	6	-	9	16
t.sk. arī fizisk. un seks. vard. ārpus ģimenes	-	4	0	-	4	1	-	8	1

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Visbiežāk ģimenēs bērni cieš no emocionālas vardarbības. Seksuālas vardarbības gadījumos proporcionāli ir mazāk to bērnu, kas cietuši ģimenē – ģimenēs notikuši apmēram 40% seksuālās vardarbības gadījumu. No seksuālās vardarbības biežāk cieš meitenes. No kombinētas - vairāku veidu vardarbības - visvairāk bērni cieš ģimenēs, biežāk tā ir fiziska vardarbība kopā ar emocionālu vardarbību un/ vai pamešanu novārtā. 44 bērni ģimenēs ir cietuši no seksuālas un emocionālas vardarbības, 32 bērni – no fiziskas un seksuālas vardarbības ģimenē. Kopumā 2016.gadā no seksuālas vardarbības ir cietuši 211 bērni, tai skaitā 122 bērni cietuši savās ģimenēs. No fiziskas vardarbības cietuši 479 bērni, tai skaitā 403 bērni cietuši ģimenēs.

Kopā ar no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem institūcijās rehabilitācijas laikā var uzturēties arī pavadoņi. 2015.gadā tādu bija 176, no kuriem lielākā daļa – 149 – bija bērnu mātes. Vidēji katra ceturtā sieviete pavadone pati bija cietusi no tās pašas personas, kas veikusi prettiesiskās darbības pret bērnu, vardarbības.

Tab. 42. Bērnu pavadoņi institūcijās

	Pavadoņu skaits kopā	Pavadoņa vecums				Pavadoņa radniecība ar rehabilitēto bērnu		Pavadonis cietis no tās pašas personas, kas veikusi prettiesiskās darbības pret bērnu	
		Līdz 17	18-40	41-61	62+	vecāks	cits		
2015	kopā	194	0	5	2	0	189	5	45
	t.sk. sievietes	187	0	162	25	0	182	5	45
2016	kopā	176	1	142	33	0	156	3	44
	t.sk. sievietes	169	1	138	30	0	149	3	44

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Turpmāajos datos (43.tabula) var redzēt, ka lielākā daļa vardarbīgo ģimenes locekļu ir tieši vecāki – gan tēvi, gan mātes. Detalizētāka informācija

par vecāku veiktu vardarbību parāda: tēvu vardarbīga rīcība tika konstatēta 475 gadījumos (būtisks samazinājums, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem), māšu vardarbīga rīcība - 512 gadījumos, tomēr vismaz katrs ceturtais gadījums ir tāds, kad konstatēta abu vecāku vardarbība. Mazāk ir izplatīti gadījumi, kad pret bērnu vardarbīgi izturas viens no vecākiem un kāds no mājsaimniecības locekļiem, veidojot apmēram 4% no visiem vardarbības ģimenē gadījumiem.

Salīdzinot 43.tabulas datus ar iepriekš minētajiem datiem no ārstniecības iestādēm, konstatējams, ka bieži vien patiesais vardarbības veicējs mēģina savu nodarījumu slēpt, jo, piemēram, 2016.gadā stacionārās ārstniecības iestādes norādīja tikai 4 gadījumus, kad bērnam, kas cietis no vardarbīgiem vecākiem, tika sniegta stacionārā palīdzība. Vienlaikus saskaņā ar datiem par bērnu sociālo rehabilitāciju no vecāku vardarbības bija cietuši vismaz 1441 bērns (tiesa, te būtu jāņem vērā, ka ne vienmēr vecāku vardarbīga rīcība izraisīja tādas veselības traucējumus, ka bērnam būtu bijusi nepieciešama stacionārā ārstēšanās).

Tab.43. Vardarbības veicēji ģimenē*

		Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2010	2015	2016	2010	2015	2016	2010	2015	2016
Vardarbības gadījumu (ģimenē un ārpus ģimenes) skaits kopā		1250	1237	1156	926	1237	1129	2176	2474	2285
no tiem bija vardarbīgi pret meitenēm		671	632	559	435	581	529	1106	1213	1088
Vardarbības gadījumi ģimenē, kopā		1152	1096	1034	713	915	776	1865	2011	1810
no tiem pret meitenēm		605	553	502	351	448	408	956	1001	910
no tiem vardarbības veicējs	māte	488	330	320	214	241	192	702	571	512
	t.sk. pret meitenēm	262	159	159	101	126	103	363	285	262
	tēvs	403	340	249	416	285	226	819	625	475
	t.sk. pret meitenēm	235	172	116	205	124	112	440	296	228
	viens no vecākiem un kāds mājsaimn. loceklis	-	24	21	-	54	53	-	78	74
	t.sk. pret meitenēm	-	10	10	-	31	29	-	41	39
	abi vecāki	-	213	271	-	235	183	-	448	454
	t.sk. pret meitenēm	-	101	126	-	112	99	-	213	225
	audžuģimene	-	31	20	-	2	7	-	33	27
	t.sk. pret meitenēm	-	18	8	-	2	1	-	20	9
	aizbildnis	-	39	34	-	10	9	-	49	43
	t.sk. pret meitenēm	-	29	17	-	8	5	-	37	22

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

	cits mājsaimniecībā dzīvojošs radnieks	38	35	48	25	32	33	63	67	81
	t.sk. pret meitenēm	21	18	24	13	18	25	34	36	49
	cits mājsaimniecībā dzīvojošs cilvēks	58	84	71	36	51	67	94	135	138
	t.sk. pret meitenēm	15	47	42	18	25	31	33	72	73

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

* - datos līdz 2014.gadam ieskaitot tiek pieņemts, ka pret vienu bērnu vardarbīgs bijis viens vardarbības veicējs, kas ne vienmēr atspoguļo patiesu situāciju. Piemēram, gadījumos, kad pret bērnu ir vardarbīgi abi vecāki, atskaitē tiek iezīmēts viens.

2014.gadā izmitināšanai krīzes centrā parādījusies alternatīva – iespēja piemērot pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Iespējams, tas sekmēja to, ka krīzes centros pakalpojumu saņēmušo bērnu skaits, kas cietuši no vecāku vardarbības, nākamo divu gadu laikā samazinājies. Tomēr gandrīz nesamazinās to gadījumu skaits, kad no cita mājsaimniecībā dzīvojošā cilvēka cietušajam bērnam sociālā rehabilitācija tiek nodrošināta institūcijā. 2010.gadā institūcijās rehabilitēja 96 bērnus, kuri cieta no mājsaimniecībā dzīvojoša cilvēka, 2014.gadā – 189 bērnus, 2015. un 2016.gadā – 119 bērnus. Tātad vardarbības ģimenē gadījumos sava dzīvesvieta vēl joprojām bieži vien jāpamet cietušajam, savukārt varmāka turpina netraucēti dzīvot mājsaimniecībā.

Vardarbības gadījumos, kas notiek ārpus ģimenes, redzams, ka arī tajos vardarbības veicējs ir bērnam pazīstama persona.

Tab. 44. Vardarbības veicēji ārpus ģimenes

	Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā			
	2010	2015	2016	2010	2015	2016	2010	2015	2016	
Vardarbības gadījumu (ģimenē un ārpus ģimenes) skaits kopā	1250	1237	1156	926	1237	1129	2176	2474	2285	
no tiem pret meitenēm	671	632	559	435	581	529	1106	1213	1088	
Vardarbības gadījumi ārpus ģimenes, kopā	98	137	115	213	310	236	311	447	351	
no tiem pret meitenēm	66	80	54	84	131	124	150	211	178	
no tiem vardarbības veicējs	ārpus mājsaimniecības dzīvojošs radnieks	13	24	33	11	34	18	24	58	51
	t.sk. pret meitenēm	9	12	15	7	19	13	16	31	28
	ģimenes locekļu paziņa	13	37	27	10	18	15	23	55	42
	t.sk. pret meitenēm	8	24	13	4	7	10	12	31	23
	ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona	19	43	14	122	41	47	141	84	61
	t.sk. pret meitenēm	11	22	8	38	16	21	49	38	29
	t.sk. no izglītības iestādes	-	25	5	-	24	33	-	59	38
	t.sk. no bērnu ārpusģim. aprūpes iestādes	-	9	7	-	1	3	-	10	10
	t.sk. no soc. korekcijas izglīt. iestādes	-	1	0	-	0	0	-	1	0
	t.sk. no ieslodzījuma vietas	-	0	0	-	1	2	-	1	2
	svešs cilvēks	53	18	25	70	73	55	123	91	80
	t.sk. pret meitenēm	38	16	11	35	40	37	73	56	48

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

cits bērns¹¹²	-	22	9	-	145	101	-	167	110
t.sk. pret meitenēm	-	9	3	-	49	43	-	58	46

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Trešdaļā no “ārpusģimenes vardarbības” gadījumos bērni ir cietuši no citu bērnu vardarbības. 2014.gadā 240 bērni cieta no citu bērnu vardarbības, 2015.gadā – 167 bērni, 2016.gadā – 110 bērni. No vienaudžu vardarbības acīmredzami vairāk cieš zēni. Šajos gadījumos rehabilitācija lielākoties tika nodrošināta dzīvesvietā.

Katrs ceturtais no cietušajiem bērniem ir cietis no ārpus mājsaimniecības dzīvojošajiem radniekiem un ģimenes locekļu paziņām. No bērniem, kas cietuši no personas, kas saistīta ar bērna izglītošanu vai aprūpi, vairāk nekā puse bērnu cieš izglītības iestādēs. No svešajiem cilvēkiem cietuši 23% no tiem bērniem, kas cietuši ārpus ģimenes, kas veido 3,5% no visiem gadījumiem kopā. Gadījumu skaits, kad bērni cieš no svešas personas, vairāku gadu garumā veido vismazāko gadījumu daļu.

Sociālā rehabilitācija no prettiesiskām darbībām cietušajiem bērniem: rehabilitācijas process

Vislielākais bērnu skaits, kam sniegta rehabilitācija, ir vecumā 7-12 gadi. Šī vecuma bērnu 2016.gadā bija 43%. 14% jeb 332 rehabilitējamo bērnu bija vecumā līdz 3 gadiem. Bērniem vecumā līdz 3 gadiem dominē tendence sniegt pakalpojumu institūcijās. No datiem redzams, ka pavadonų skaits visu vecumu bērniem 2016.gadā bija 176, rehabilitējamo bērnu 0-3 gadu vecumā skaits institūcijās – 322. Saskaņā ar nodibinājuma „Latvijas Bērnu fonds” sniegto informāciju, saņemot pakalpojumu institūcijā, visi bērni vecumā līdz 2 gadiem tika nodrošināti ar pavadoni.

Tab. 45. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo bērnu sadalījums pa vecuma grupām

		Institūcijās			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
		2012	2015	2016	2012	2015	2016	2012	2015	2016
Bērni kopā		1322	1237	1156	1416	1236	1137	2738	2473	2293
t.sk. meitenes		679	632	559	626	581	533	1305	1212	1092
Vecums gados	0-1	133	143	137	5	4	1	138	147	138
	2-3	242	165	142	88	45	42	330	210	184
	4-6	177	181	181	175	168	182	352	349	363
	7-12	469	398	406	716	664	590	1185	1062	996
	13-14	205	208	169	316	193	153	521	401	322

¹¹² Dati pieejami sākot ar 2011.gadu, par 2010.gadu bērna skolas biedri un vienaudži tika uzskaitīti ailē „ar bērna izglītošanu vai aprūpi saistīta persona”.

LMzino_280318_vg; Informatīvais ziņojums par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2016.gadā

15-17	96	142	121	116	162	169	212	304	290
-------	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Dati par atkārtotu sociālo rehabilitāciju 46.tabulā norāda uz to, ka daļā gadījumu cietušajiem bērniem netiek nodrošināta pietiekama aizsardzība no vardarbības dzīvesvietā un vardarbības gadījumi atkārtojas. Apmēram pusē no gadījumiem atkārtotā rehabilitācija cietušajam bērnam bija nepieciešama pēc 6 mēnešiem vai agrāk.

Tab. 46. Atkārtotās sociālās rehabilitācijas gadījumu skaits

	Institūcijā			Dzīvesvietā			Valstī kopā		
	2010	2015	2016	2010	2015	2016	2010	2015	2016
Atkārtota rehabilitācija bērniem kopā	18	63	41	4	30	14	22	93	55
Bērni kopā laika posmā līdz 6 mēnešiem	9	18	22	1	11	8	10	31	30
t.sk. meitenes	3	9	10	0	6	2	3	15	12
Bērni kopā laika posmā līdz 12 mēnešiem	9	21	8	3	8	6	12	29	14
t.sk. meitenes	4	13	2	0	4	5	4	17	7
Bērni kopā laika posmā līdz 24 mēnešiem	0	19	9	0	5	1	0	24	10
t.sk. meitenes	0	8	3	0	2	0	0	10	3
Bērni kopā laika posmā līdz 36 mēnešiem	0	14	11	0	0	0	0	14	11
t.sk. meitenes	0	6	6	0	0	0	0	6	6
Bērni kopā, vairāk kā pēc 3 gadiem	0	1	2	0	0	0	0	1	2

Avots: LM, Valsts statistikas pārskati

Īsumā:

Lielākā daļa cietušo bērnu cieta ģimenēs no vecāku vardarbības

2016.gadā rehabilitācija sniegta 211 no seksuālas vardarbības cietušiem bērniem, tai skaitā 122, kas cieta savās ģimenēs

Katra ceturtdā sieviete pavadone, kas ar cietušo bērnu uzturas institūcijā, pati bija cietusi no tās pašas personas, kas veikusi prettiesiskas darbības pret bērnu, vardarbības

Ievērojams ir vienaudžu vardarbības gadījumu skaits. 2014.gadā no vienaudžu vardarbības cietuši 240 bērni, 2015.gadā - 167 bērni, 2016.gadā - 110 bērni, pārsvarā zēni

Vismazāk bērnus apdraud sveši cilvēki. 2016.gadā šo gadījumu skaits veidoja 3,5% no visiem gadījumiem

5. Secinājumi

Pieejamie apsekojumu un institūciju apkopotie statistikas dati apliecina, ka Latvijā ir vērojamas tās pašas tendences attiecībā uz vardarbību ģimenē un vardarbību pret sievietēm, kādas ir visā pasaulē: lielāko daļu vardarbības gadījumu un ar vardarbību saistīto likumpārkāpumu publiskās vietās veic vīrieši un tajos cieš vīrieši, bet ģimenēs no tuvu cilvēku vardarbības lielākoties cieš sievietes un bērni – pret sievietēm vardarbīgi izturas dzīvesbiedri, pret bērniem – vecāki. Sievietes un, jo īpaši bērni, no svešiem cilvēkiem cieš mazāk nekā no pazīstamiem, tuviem cilvēkiem. Aptuveni 80% no visiem fiksētajiem vardarbības gadījumiem pret bērniem un 40% no vardarbības gadījumiem pret sievietēm notiek ģimenēs.

Latvijas situāciju raksturo visai augsta, virs vidējiem ES rādītājiem, vardarbības pret sievietēm izplatība un augsta tolerance pret vardarbību gan sabiedrībā kopumā, gan speciālistu vidū. Turklāt tolerances pret vardarbību augstie rādītāji paliek nemainīgi sešu gadu periodā. Piemēram, Latvijā, līdzīgi Rumānijai un Bulgārijai, katrs trešais iedzīvotājs uzskata, ka vardarbība ģimenē ir privāta lieta un tā jārisina ģimenes lokā. Tāpat Latvijā ir izteikta cietušā vainošana (piemēram, vairāk nekā puse uzskata, ka sievietes pašas izprovocē vardarbību) un ir visai izplatīti mīti par vardarbību (piemēram, katrs trešais uzskata, ka sievietes bieži izdomā vai pārspīlē apgalvojumus par izvarošanu). Cietušajām sievietēm saņemt nepieciešamo palīdzību traucē ne tikai sabiedrības attieksme, bet arī informācijas trūkums par atbalsta pakalpojumiem – tikai puse no iedzīvotājiem zina par atbalsta dienestiem sievietēm, kuras cietušas no vardarbības ģimenē.

Dažādas starptautiskās organizācijas vairāku gadu garumā konsekventi ir norādījušas Latvijai gan uz trūkumiem tiesiskajā regulējumā, gan uz ļoti ierobežotām iespējām saņemt palīdzību vardarbības gadījumos. Latvija ir atrisinājusi būtiskākās nepilnības attiecībā uz cietušo aizsardzību no vardarbības, 2014.gadā sekmīgi ieviešot pagaidu aizsardzības no vardarbības regulējumu. Vēl vienu būtisku cietušo aizsardzības sastāvdaļu – valsts nodrošinātos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām personām - ieviesa no 2015.gada 1.janvāra. Darbs pie normatīvo aktu pilnveides turpinājās arī 2016. un 2017.gadā; no 2018.gada 1.janvāra citas personas vajāšana ir krimināli sodāma darbība. Dati par šo jaunu instrumentu piemērošanu praksē norāda uz to, ka cietušie tos visai aktīvi izmanto, tomēr konstatēti arī problemātiski aspekti, piemēram, liels ir gadījumu skaits, kad lēmumi par pagaidu aizsardzību tiek pārkāpti.

Vardarbība pret sievietēm ģimenē veido nozīmīgu daļu no visiem reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. 2015.gadā pie kriminālatbildības par vardarbīgiem nodarījumiem (KL XII, XIII, XVI, XVII nodaļa) pret pilngadīgiem tuviniekiem sauktas 133 personas. No vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem cieta vismaz 350 sievietes, tai skaitā 146 no saviem tuviniekiem. 2016.gadā dzīvesbiedri nogalināja vismaz 5 sievietes, vēl vismaz 17 nogalināja

citi tuvinieki. Dažāda smaguma miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja vismaz 4 sievietēm, bērni - 36 vecākiem vai audžuvecākiem, vecāki - 13 pilngadīgiem bērniem.

Vardarbība pret sievietēm ģimenē rada būtisku slogu veselības aprūpes sistēmai. 44% sieviešu, kuras vardarbības rezultātā gūto traumu dēļ vērsušās pēc palīdzības stacionārā, attiecīgās traumas guvušas dēļ vardarbības ģimenē. 2016.gadā ģimenes locekļu nodarīto traumu dēļ ārstēšanās stacionārā bija nepieciešama vismaz 65 sievietēm, no tām 48 gadījumos traumu nodarījis dzīvesbiedrs.

Līdzīgi arī vardarbība pret bērniem ģimenēs veido nozīmīgu daļu no visiem reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. 2016.gadā par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgajiem pie kriminālatbildības sauktas 195 personas, tai skaitā 70 – par vardarbību pret nepilngadīgiem tuviniekiem. Visvairāk tuvinieki pie kriminālatbildības saukti par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem un par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. 2016.gadā no vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem cietuši vismaz 326 nepilngadīgie, tai skaitā 182 – no tuviniekiem. Kopumā 2016.gadā sociālo rehabilitāciju ir saņēmuši 211 no seksuālas vardarbības cietušie bērni, 122 no viņiem cietuši savās ģimenēs.

Vardarbība ģimenē rada būtisku slogu valsts ekonomikai un kavē ekonomisko attīstību. Vardarbības slogu veido pakalpojumu izmaksas, ko uzņemas valsts un sabiedrība (tiesībsargājoša sistēma, veselības aprūpe, atbalsta pakalpojumi), zaudētā ekonomiskā produktivitāte un cietušā ciešanās. Saskaņā ar EIGE aprēķiniem Latvijā partneru vardarbības izmaksas sasniedz 442 miljonus EUR gadā.

Labklājības ministrs

J.Reirs

28.03.2018. 19:18

27796

V. Boļšakova

67782956, Viktorija.Bolsakova@lm.gov.lv